

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

АСАН АЙСУЛУ

УДК 658.14/15:330.341.1:621.39(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ
ПІДПРИЄМСТВ

Спеціальність 073 «Менеджмент»
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ АСАН АЙСУЛУ

Науковий керівник:

Зеліско Інна Михайлівна, доктор економічних наук, професор

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

АСАН АЙСУЛУ. Управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» (Галузь знань – 07 «Управління та адміністрування»). – Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій Міністерства освіти і науки України, Київ, 2025.

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового-практичного завдання, яке полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств. За результатами проведеного дослідження зроблено такі висновки.

Обґрунтовано траєкторію розвитку управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, яка ґрунтується на засадах сталого інноваційного розвитку із використанням екоінновацій, діджитал-інновацій, фінансових інструментів зеленої економіки, альтернативних витоків фінансового забезпечення з урахуванням особливостей сучасного етапу інноваційно-технологічного розвитку суспільного відтворення, глобальних та локальних військово-політичних, соціально - економічних ризиків та загроз. Досліджено економічну сутність і значення інновацій, інноваційного розвитку, запропоновано власну дефініцію «інновації» та інтерпретаційний спектр змістового наповнення поняття. Систематизовано етапи інноваційно-технологічного розвитку суспільного відтворення та розкрито сутність сталого економічного розвитку.

Сформовано основні складові системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств. Запропоновано власну дефініцію «фінансові ресурси підприємств» та доповнено існуючі класифікаційні ознаки фінансових ресурсів підприємств: за стратегічною місією, рівнем варіювання обсягів надходжень, формами використання,

ступенем ризикованості авансованих фінансових ресурсів, характером участі у бізнес процесах, методом акумуляції. Представлено композиційний дизайн системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, що на відміну від існуючих включає форму надання - інтегрування (поєднання фінансових ресурсів приватних підприємств, громадських організацій, державних інституцій та благодійних фондів у процесі реалізації проєктів публічно-приватного партнерства); передбачає використання альтернативних витоків фінансування - венчурне фінансування, краудфандинг та фінансові ресурси бізнес-ангелів. Презентовано власну дефініцію «управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств».

Здійснено діагностику стану управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств на основі розгляду тенденцій інноваційного поступу та фінансового забезпечення національної економіки, оцінки трендів розвитку сфери електронних комунікацій та аналізу ефективності управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств. Позиції України у міжнародних рейтингах інноваційного розвитку засвідчують наявність високого рівня науково-освітнього потенціалу, який є основою конкурентоспроможності української науково-інноваційної сфери, підґрунтям для наукових розробок та інновацій, розробки нової техніки та технологій. Проте, динаміка рейтингів України за рівнем інноваційної спроможності свідчить про відсутність в країні дієвої політики щодо підтримки інноваційних процесів та стимулювання інноваційної активності.

Війна в Україні додала нових викликів щодо реалізації національних Цілей сталого розвитку (ЦСР), головними з яких є недостатність фінансових ресурсів, демографічна криза та брак кваліфікованих кадрів і робочої сили для відродження економіки та реалізації цілей сталого розвитку. Досягнення ЦСР відкриває багатовекторні перспективи для світової економіки і мобільної індустрії зокрема, що умотивовує розробку і впровадження інновацій. Індустрія мобільного зв'язку робить значний внесок у стимулювання сталого

розвитку та досягнення ЦСР. Одним із актуальних шляхів інноваційного розвитку вітчизняної сфери електронних комунікацій є імплементація Європейського зеленого курсу та «зелених фінансів» у сфері електронних комунікацій.

Важливість сфери електронних комунікацій визначається її роллю фреймворку розвитку цифрової економіки в Україні, що впливає на формування постіндустріальної економіки, значущістю у формуванні системи національної безпеки України, покращенні якості життя громадян шляхом створенням базису для трансформацій у сфері зв'язку, систем медицини та освіти, транспортної галузі та сфери туризму. Виявлено, що сфера електронних комунікацій протягом останніх років не зважаючи на війну демонструє позитивну динаміку функціонування. Сегмент електронних комунікаційних послуг мобільного зв'язку в Україні зростає: збільшилася кількість суб'єктів господарювання, які надають електронні комунікаційні послуги та їх доходи, зростають обсяги капітальних інвестицій. Він є висококонцентрованим та представлений трьома великими телекомунікаційними підприємствами.

Провідні вітчизняні телекомунікаційні підприємства - постачальники електронних комунікаційних послуг ПрАТ «Київстар» ПрАТ «ВФ Україна», ТОВ «Лайфселл» демонструють позитивну фінансову динаміку, зростання доходів та інвестицій в інфраструктуру. Проте, для сфери електронних комунікацій наявними є фінансові виклики, пов'язані із зростанням фінансових ризиків та витрат операційної діяльності телекомунікаційних підприємств; дефіцитом висококваліфікованих кадрів, що ускладнює реалізацію інфраструктурних проєктів та впровадження нових технологій; залежністю від зовнішнього фінансування.

Запропоновано комплексну систему державної інноваційної політики післявоєнного відновлення держави та гармонізації функціонування сфери електронних комунікацій, яка передбачає системний підхід у формуванні нової парадигми державної політики інноваційного розвитку країни та включає: побудову основних її векторів з урахуванням пріоритетів галузей і

сфер національної економіки та потреб регіонів України на засадах сталого економічного розвитку із використанням екоінновацій, діджитал-інновацій, фінансових інструментів зеленої економіки; гармонізацію сфери електронних комунікацій, як драйвера розвитку національної економіки, модернізацію державної підтримки інноваційного розвитку підприємств сфери електронних комунікацій з використанням інструментарію податкової і фінансової політики, яка враховує використання різноманітних витоків фінансових ресурсів та імплементується двома формами фінансової підтримки інноваційних підприємств- директною та опосередкованою.

Розроблено науково-методичний підхід до проведення діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, який на відміну від існуючих підходів враховує особливості функціонування телекомунікаційних підприємств, що впливає на побудову відповідних функціональних фракцій інноваційного розвитку та передбачає застосування маркерів результативності за кожною функціональною фракцією та визначення інтегративного маркера з урахуванням шкали градації його рівня для репрезентативності існуючих інноваційних процесів та виявлення можливих потенційних трендів подальшого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

Презентовано концептуально-методологічний підхід до дизайну фінансової архітектури телекомунікаційних підприємств та презентовано власну дефініцію «фінансова архітектура телекомунікаційних підприємств», як цілісної системи складових фінансового середовища телекомунікаційних підприємств, узгодженість функціонування яких спрямована на підвищення фінансової стійкості в процесі формування та імплементції управлінських рішень щодо унормування фінансових ризиків для покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку.

Для визначення основних тенденцій інноваційного розвитку ПрАТ «Київстар», ПрАТ «ВФ Україна», ТОВ «Лайфселл» побудовано поліноміальну лінію тренду, яка продемонструвала зміну показників фінансової результативності при імплементції інноваційних рішень та

доведено, що досягнення цілей сталого інноваційного розвитку є мотиваційною складовою для розробки та впровадження інновацій телекомунікаційними підприємствами - операторами електронних комунікацій мобільного зв'язку.

Розроблено концептуальну модель покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, яка на відмінну від інших ґрунтується на результатах SWOT-аналізу сфери електронних комунікацій та трендвотчингу телекомунікаційних підприємств з урахуванням домінант генерування, накопичення, трансформації, залучення фінансових ресурсів у відповідності до фінансових стратегічних орієнтирів діяльності підприємства та враховує можливі сценарії інноваційного розвитку, за якими можуть функціонувати підприємства відповідно до існуючого життєвого циклу та фінансового стану: сценарії лідерства, екоінновацій, зелених фінансів, виходу на IPO, публічно - приватного партнерства.

Ключові слова: фінансові ресурси, фінансове забезпечення, інновації, інноваційний розвиток, телекомунікаційні підприємства, сфера електронних комунікацій, цифрова економіка, управління, фінансове забезпечення інноваційного розвитку, цілі сталого розвитку, сталий інноваційний розвиток, фінансова архітектоніка, стратегія, зелені фінанси, публічно-приватне партнерство.

ABSTRACT

Assan Aisulu. Management of financial support for the innovative development of telecommunication enterprises. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 073 “Management” (Field of knowledge – 07 “Management and Administration”). – State University of Information and Communication Technologies of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2025.

The dissertation work presents a theoretical generalization and a new

solution to the scientific and practical task, which consists in substantiating the theoretical principles and practical recommendations for improving the management of financial support for the innovative development of telecommunication enterprises. The following conclusions were made based on the results of the research.

The trajectory of the development of the management of financial support for the innovative development of telecommunication enterprises is substantiated, which is based on the principles of sustainable innovative development using eco-innovations, digital innovations, financial instruments of the green economy, alternative sources of financial support, taking into account the peculiarities of the modern stage of innovative and technological development of social reproduction, global and local military-political, socio-economic risks and threats. The economic essence and significance of innovations, innovative development are investigated and their own definition of "innovation" is proposed. The stages of innovative and technological development of social reproduction are systematized and the essence of sustainable economic development is revealed.

The main components of the system of financial support for the innovative development of telecommunication enterprises are formed. Our own definition of "financial resources of enterprises" is proposed and the existing classification features of financial resources of enterprises are supplemented: by strategic mission, level of variation of revenue volumes, forms of use, degree of riskiness of advanced financial resources, nature of participation in business processes, accumulation method. A composite design of the system of financial support for innovative development of telecommunications enterprises is presented, which, unlike existing ones, includes a form of provision - integration (combination of financial resources of private enterprises, public organizations, state institutions and charitable foundations in the process of implementing public-private partnership projects); it involves the use of alternative sources of financing - venture financing, crowdfunding and financial resources of business angels. Our own definition of "management of financial support for innovative development of telecommunication enterprises" is presented.

Diagnostics of the state of management of financial support for innovative development of telecommunication enterprises was carried out based on consideration of trends in innovative progress and financial support of the national economy, assessment of trends in the development of the electronic communications sector and analysis of the effectiveness of management of financial support for innovative development of telecommunication enterprises. Ukraine's positions in international innovation development rankings indicate the presence of a high level of scientific and educational potential, which is the basis of the competitiveness of the Ukrainian scientific and innovative sector, the basis for scientific developments and innovations, development of new equipment and technologies.

The war in Ukraine has added new challenges to the implementation of the national Sustainable Development Goals (SDGs), the main of which are insufficient financial resources, demographic crisis and lack of qualified personnel and labor force for the revival of the economy and the implementation of sustainable development goals. One of the current ways of innovative development of the domestic electronic communications sector is the implementation of the European Green Deal and "green finance" in the electronic communications sector.

The importance of the electronic communications sector is determined by its role as a framework for the development of the digital economy in Ukraine, which affects the formation of a post-industrial economy, its significance in the formation of the national security system of Ukraine, and improving the quality of life of citizens by creating a basis for transformations in the communications sector, medical and educational systems, the transport sector, and the tourism sector. It has been found that the electronic communications sector has been demonstrating positive dynamics of functioning in recent years, despite the war. The segment of electronic communication services of mobile communications in Ukraine is growing: the number of business entities providing electronic communication services and their revenues has increased, and the volume of capital investments is growing. It is highly concentrated and represented by three large telecommunications enterprises.

Leading domestic telecommunication enterprises - suppliers of electronic communication services PJSC "Kyivstar" PJSC "VF Ukraine", LLC "Lifecell" demonstrate positive financial dynamics, growth in revenues and investments in infrastructure. However, for the sphere of electronic communications there are financial challenges associated with the growth of financial risks and operating costs of telecommunication enterprises; a shortage of highly qualified personnel, which complicates the implementation of infrastructure projects and the introduction of new technologies; dependence on external financing.

A comprehensive system of state innovation policy for the post-war restoration of the state and the harmonization of the functioning of the electronic communications sector is proposed, which provides for a systematic approach to the formation of a new paradigm of state policy for the country's innovative development and includes: building its main vectors taking into account the priorities of industries and spheres of the national economy and the needs of the regions of Ukraine on the basis of sustainable economic development using eco-innovations, digital innovations, financial instruments of the green economy; harmonization of the electronic communications sector as a driver of the development of the national economy, modernization of state support for the innovative development of enterprises in the electronic communications sector using the tools of tax and financial policy, which takes into account the use of various sources of financial resources and is implemented by two forms of financial support for innovative enterprises - direct and indirect.

A scientific and methodological approach to diagnosing the level of innovative development of telecommunication enterprises has been developed, which, unlike existing approaches, takes into account the peculiarities of the functioning of telecommunications enterprises, which affects the construction of the corresponding functional factions of innovative development and provides for the use of performance markers for each functional faction and the definition of an integrative marker taking into account the scale of its level gradation for the representativeness of existing innovative processes and the identification of possible potential trends in the further innovative development of

telecommunications enterprises.

A conceptual and methodological approach to the design of the financial architecture of telecommunication enterprises has been presented and its own definition of "financial architecture of telecommunications enterprises" has been presented, as a holistic system of components of the financial environment of telecommunications enterprises, the coherence of the functioning of which is aimed at increasing financial stability in the process of forming and implementing management decisions on the normalization of financial risks to improve the financial support of sustainable innovative development.

To determine the main trends in the innovative development of Kyivstar PJSC, VF Ukraine PJSC, and Lifecell LLC, a polynomial trend line was constructed, which demonstrated the change in financial performance indicators during the implementation of innovative solutions and proved that achieving the goals of sustainable innovative development is a motivational component for the development and implementation of innovations by telecommunication enterprises - operators of mobile electronic communications.

A conceptual model for improving the financial support of sustainable innovative development of telecommunication enterprises has been developed, which, unlike others, is based on the results of SWOT analysis of the electronic communications sector and trend watching of telecommunication enterprises, taking into account the dominant factors of generation, accumulation, transformation, attraction of financial resources in accordance with the financial strategic guidelines of the enterprise's activities and takes into account possible scenarios of innovative development according to which enterprises can operate in accordance with the existing life cycle and financial condition: scenarios of leadership, eco-innovation, green finance, IPO, public-private partnership.

Keywords: financial resources, financial support, innovation, innovative development, telecommunication enterprises, electronic communications sector, digital economy, management, financial support of innovative development, sustainable development goals, sustainable innovative development, financial architecture, strategy, green finance, public-private partnership.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті у виданнях, проіндексованих у Scopus:

1. Oksana Havrysh, Stepan Kubiv, Lidia Avramchuk, Maryna Martynenko, Artem Kyrychenko, Assan Aisulu (2023). Features of income formation of telecommunications market organizations. Financial and credit activity problems of theory and practice. 5 (52), 134–148. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.52.2023.4141>. *(Особистий внесок здобувача: здійснено аналіз фінансових показників діяльності телекомунікаційних підприємств та обґрунтовано фінансові аспекти їх функціонування) .*
2. Oksana Zghurska, Olena Vynogradova, Oleksandr Yerankin, Olena Korchynska, Nataliia Ovsienko, Aisulu Assan (2024). Media planing as a nessessary condition for increasing the efficiency of business structures`digital marketing activities. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(54), 578–590. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4271> <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.54.2024.4271> *(Особистий внесок здобувача: розроблено концептуальну схему створення цифрового медіаплану, як важливої складової цифрового маркетингу для досягнення високих показників ефективності маркетингової діяльності).*

Статті у виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз Index Copernicus:

3. Зеліско І.М., Асан Айсулу, Ху Сунцзе Фінансова парадигма інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств в умовах цифрової трансформації економіки. *Економічний простір*. 2021. № 175. С.59-64.<http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/995>. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/175-11> *(Особистий внесок здобувача: розроблено стратегію покращення фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств).*
4. Виноградова О. В., Асан А., Чарна О.О. Конкурентоспроможність підприємства як економічна категорія. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2021. № 3(37). С. 4-11. [DOI: 10.31673/2415-8089.2021.030101](https://doi.org/10.31673/2415-8089.2021.030101). *(Особистий*

внесок здобувача: обґрунтовано комплексну характеристику конкурентоспроможності та визначено її місце в системі економічних категорій).

5. Халімон Т.М., Асан Айсулу Інноваційні тренди цифрової трансформації телекомунікаційних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 10. С.59-64. <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1510>. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.10.59> (Особистий внесок здобувача: систематизовано специфічні властивості інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств в умовах цифрової трансформації).
6. Асан Айсулу Теоретичні аспекти фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2024. № 50. С.19-24. <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/828> DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2024-50-3> (Особистий внесок здобувача: запропоновано пріоритетні напрями покращення фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств).
7. Зеліско, І., & Асан, А. (2024). Роль фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств у формуванні конкурентоспроможної економіки регіонів України. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, (19), 331-337. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.19.39> (Особистий внесок здобувача: доведено взаємозалежність інноваційного розвитку і фінансового стану підприємств та його конкурентоспроможності).
8. Зеліско І.М., Асан Айсулу, Халімон С.М. (2024). Концептуальні засади інноваційної трансформації підприємств в контексті підвищення конкурентоспроможності регіонів України. *Інклюзивна економіка*. № 1 (03). С.117-123. https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.3-18 (Особистий внесок здобувача: обґрунтовано засади інноваційної трансформації підприємств з метою підвищення конкурентоспроможності регіонів України).

Розділ у колективній монографії у зарубіжному виданні:

9. Zelisko I., Assan A. Conceptual determinants of management of financial support for innovative development of telecommunication enterprises. Adaptation mechanisms of socio-economic systems to global changes and challenges: resource-efficient technologies, environmental protection, security, sustainable development. Scientific monograph. Plovdiv: HSSE Publishing Complex, 2024. 319 p. 53-69. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/63115>. DOI: 10.5281/zenodo.12519332 (Особистий внесок здобувача: розроблено теоретико-методологічні засади вдосконалення управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку підприємств).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Зеліско І.М., Асан Айсулу Пріоритетні напрями фінансової стратегії інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств. Підприємницька, торговельна, біржова діяльність: тенденції, проблеми та перспективи розвитку: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (15 – 16 лютого 2022 року) Київ: Державний університет телекомунікацій, 2022. 216 с., С.107-111. https://duikt.edu.ua/uploads/p_2121_47566748.pdf?file=p_2121_47566748.pdf (Особистий внесок здобувача: обґрунтовано основні напрями фінансової стратегії інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств).

11. Assan Aisulu Innovative paradigm of telecommunications enterprises competitiveness management. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices: Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference (November 10-11, 2022)*. Gen. Edit. Olha Prokopenko, Yuliia Popova, Tallinn: Teadmus OÜ, 2022, 52 p., P. 10-11. https://api.teadmus.org/storage/published_books/monthly_thesis_book_11-2_2022/book.pdf

12. Зеліско Інна, Асан Айсулу Сучасні детермінанти цифрової трансформації економіки України. *Publisher.agency: Proceedings of the 2nd International Scientific Conference «Academics and Science Reviews Materials»* (March 9-10, 2023). Helsinki, Finland, 2023. 247p., P.198-202. <https://ojs.publisher.agency/>

<index.php/ASCRM/article/view/1023> (Особистий внесок здобувача: проаналізовано рівень розвитку цифрової економіки в Україні).

13. Зеліско Інна, Асан Айсулу Цифрова трансформація вітчизняних телекомунікаційних підприємств, як інноваційний драйвер повоєнного розвитку національної економіки. *Наука та інновації: сучасний вектор розвитку науки та світу: збірник тез доповідей науково-практичних конференцій Міжнародного наукового форуму (25-26 травня 2023 року)*. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2023. 186 с., С. 171-173. <https://ieu.edu.ua/docs/conf/2425.pdf> (Особистий внесок здобувача: узагальнено основні напрями цифрової трансформації та її вплив на інноваційний розвиток вітчизняних телекомунікаційних підприємств).

14. Зеліско І.М., Асан Айсулу Цифрова трансформація підприємств в умовах післявоєнного відновлення економіки України. *Фінансово-кредитне та обліково-аналітичне забезпечення післявоєнного відновлення економіки України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 жовтня 2023 р.* Київ: НУБіП України, 2023. 608 с., С. 429-431. https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2023-11/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9D%D0%A3%D0%91%D1%96%D0%9F_5-6.10.2023.pdf (Особистий внесок здобувача: обґрунтовано необхідність цифрової трансформації та інноваційного розвитку підприємств у післявоєнному відновленні економіки України).

15. Асан Айсулу Теоретичні тренди фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств. *International scientific conference «World economy and civilizational progress amidst polystructural changes: economic-technological, resource, political-legal, security-social factors» : conference proceedings (April 16–17, 2024. Uzhhorod, Ukraine)*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. 284 p., pp. 175-179. <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/441/11898/24894-1>

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ	27
1.1. Сутнісна характеристика та значення інноваційного розвитку підприємств	27
1.2. Економічний зміст та складові фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств	44
1.3. Науково-методичні підходи до управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств	60
Висновки до розділу 1	76
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА СТАНУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ	77
2.1. Тенденції інноваційного розвитку та фінансового забезпечення національної економіки	77
2.2. Оцінка трендів розвитку сфери електронних комунікацій	91
2.3. Аналіз ефективності управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств	104
Висновки до розділу 2	120
РОЗДІЛ 3 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ	123
3.1. Модернізація системи державного регулювання фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств	123
3.2. Розробка методичного підходу до діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств	141
3.3. Стратегічні напрями вдосконалення управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств	155
Висновки до розділу 3	173
ВИСНОВКИ	175
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	180
ДОДАТКИ	195

ВСТУП

Актуальність теми. Трансформаційні процеси, що супроводжують розвиток глобальної економіки, вимагають застосування нестандартних підходів і нових рішень для забезпечення конкурентних переваг у світовому економічному середовищі. Однією з ключових умов досягнення цього є високий рівень інтелектуалізації процесів економічного відтворення та управління. Впровадження інноваційних технологій і сучасних бізнес-моделей, здатних забезпечити прорив у розвитку та сталий поступ підприємств, визначає провідні напрями інноваційного розвитку національної економіки та зростання її конкурентоспроможності. Стратегічною метою економічного розвитку держави є досягнення високого рівня інноваційності, що дозволяє зміцнити позиції на світових ринках. Реалізація цієї мети потребує ефективної та скоординованої системи фінансового забезпечення інноваційних процесів.

Умови функціонування телекомунікаційних підприємств визначаються стрімким розвитком науково-технічного прогресу, що супроводжується впровадженням новітніх технологій і технічних рішень, спрямованих на модернізацію виробничих процесів. Відтак, формування якісного технологічного потенціалу стає визначальним детермінантом конкурентоспроможності та фінансової стабільності підприємств. У цьому контексті особливої актуальності набуває потреба у переосмисленні економічного змісту, функціонального наповнення та стратегічної ролі системи управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

Вагомий внесок у розвиток теорії інновацій, інноваційної діяльності та інноваційного розвитку підприємств внесли такі зарубіжні вчені, як: Р. Коуз, П. Друкер, Р. Нельсон, К. Поппер, С. Кузнець, Б. Санто, Р. Солоу, Л. Тондл, Х. Фрімен, Й. Шумпетера, Б. Твіс, Р. Фостер, А. Кляйнкнехт, Е. Менсфілд, Р. Уотерман тощо.

Аспектам інноваційної діяльності та інноваційного розвитку підприємств приділено увагу у наукових дослідженнях таких вітчизняних

вчених, як А. Антохов, Т. Бенъ, І. Бенько, О. Барановський, З. Борисенко, З. Варналій, Л. Волощук, І. Волкова, О. Виноградова, В. Геєць, Н. Галан, І. Єпіфанова, В. Засанський, О. Кудріна, М. Кизим, Н. Кирич, Н. Мариненко, Л. Малюта, Т. Мосійчук, Л. Мельник, О. Панухник, В. Пономаренко, Д. Райков, В. Семиноженко, С. Смирнов, О. Собкевич, О. Тищенко, З. Шершньова тощо.

Заслугують на увагу наукові розвідки проблематики фінансового забезпечення діяльності підприємств іноземних вчених : Дж. Ван Хорн, Р. Брілій та С. Майерс, Е. Брігхем та Дж. Хьюстон та вітчизняними вченими : І. Бланк, А. Гальчинський, О. Гудзь, М. Житар, І. Зеліско, В. Ільчук, О. Кириленко, М. Крупка, К. Лагутіна, О. Москаль, В. Оспіщев, В. Опарін, Л. Першко, Н. Прокопенко, О. Романенко, П. Стецюк, В. Федосов, Т. Шпомер, С. Юрій тощо.

Особливості управління підприємствами сфери електронних комунікацій є предметом наукових доробок таких українських науковців, як: О. Виноградова, А. Голобородько, В. Гранатуров, О. Гусева, Н. Дрокіна, О. Згурська, О. Князева, О. Карпенко, Т. Капелюшна, І. Ковшова, Л. Лазоренко, С. Легомінова, В. Орлов, І. Охріменко, С. Петровська, А. Сорока, О. Сосновська.

Сучасні траєкторії розвитку теоретичних аспектів та практичних трендів управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку підприємств набули поширення у наукових дослідженнях багатьох вчених. Завдяки їх фундаментальним концепціям, науковим ідеям та розробкам сформувався базис та визначилися основні вектори сучасних поглядів в дослідженнях визначеної проблематики. Проте, багатоаспектність наукової проблематики та її важливість потребують конструктивної наукової дискусії щодо створення адаптованої та гармонійної системи управління фінансовим забезпеченням сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, умов та детермінант цього мультифункціонального процесу, його специфічних ознак та взаємоузгодженості складових елементів. Цим й

обумовлено наукову значущість, важливість та актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконувалася у відповідності до комплексного плану науково-дослідних робіт Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій Міністерства освіти і науки України у межах: госпдоговірної науково-дослідної роботи за темою «Управління корпоратизацією підприємства» (№ держреєстрації 0125U002026), ініціативної науково-дослідної роботи за темою: «Інноваційні засади розвитку телекомунікаційних підприємств» (№ держреєстрації 0120U100021), в яких автором здійснено обґрунтування теоретико-методичних положень щодо формування та імплементації концепт-сценарію діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств; надано практичні рекомендації щодо напрямів підвищення ефективності управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність постановки й вирішення наступних завдань:

обґрунтувати роль і значення управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств;

висвітлити економічну сутність інновацій і роль інноваційного розвитку підприємств та визначити атрибути його забезпечення;

презентувати економічний зміст та складові фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств;

розкрити науково-методичні підходи до управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств;

представити тенденції інноваційного розвитку та фінансового забезпечення національної економіки;

оцінити тренди розвитку сфери електронних комунікацій;

проаналізувати ефективність управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств;

сформувати напрями модернізації системи державного регулювання фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств;

запропонувати методичний підхід до проведення діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств;

презентувати пріоритетні напрями сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств;

проаналізувати вплив сучасних ризиків на функціонування вітчизняних телекомунікаційних підприємств;

сформувати концептуальні підходи вдосконалення управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств .

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні засади вдосконалення управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств .

Методи дослідження. Теоретико-методологічним базис дослідження презентований загальнонауковими та спеціальними методами пізнання економічних явищ і процесів, фундаментальними положеннями економічної і фінансової теорії, теорії управління підприємствами та загальнонауковими принципами. У процесі розв'язання завдань поставлених у дослідженні використовувалися, зокрема: методи дедукції – для побудови логічної структури дослідження, що передбачала узгодження його складових із об'єктом, предметом, метою та завданнями; метод індукції – для

формулювання узагальнених висновків на основі проведеного дослідження; методи наукової абстракції та теоретичного узагальнення – для розкриття економічної природи ключових понять та дефініцій; діалектичний метод – для дослідження еволюції концепцій технологічного розвитку суспільства; методи аналізу, синтезу та експертного оцінювання – для розробки методичних підходів щодо діагностики та виявлення тенденцій у сфері управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств; метод компаративного аналізу – для формуванню цілісної системи управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств; методи наукової абстракції, узагальнення, формалізації, групування, систематизації – для визначення ендогенних та екзогенних детермінант, що впливають на управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств; метод узагальнення, структурно-функціональний підхід – для встановлення проблемних аспектів розвитку системи управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств; економіко-математичний та статистичний методи – для здійснення аналізу фінансового стану телекомунікаційних підприємств; метод лінійного тренду – для виявлення основних тенденцій інноваційного розвитку, що супроводжують імплементацію інноваційних рішень та їх впливу на фінансові показники в результаті обробки великих масивів даних; графічний метод – для візуалізації результатів досліджень. Розрахунки та аналітичні процедури проводилися із використанням сучасних інформаційних технологій.

Теоретичною та методологічною основою дослідження слугували фундаментальні наукові концепції та прикладні наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених та практиків із проблематики менеджменту, фінансової теорії та теорії організацій. Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні дані міністерств та відомств України, Державної служби статистики України, офіційні матеріали обліку

та звітності телекомунікаційних підприємств, матеріали періодичних видань, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад та обґрунтуванні науково-практичних рекомендацій щодо управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств .

Наукову новизну виконаного дослідження визначають наступні результати:

удосконалено:

комплексну систему державної інноваційної політики післявоєнного відновлення держави та гармонізації функціонування сфери електронних комунікацій, яка передбачає системний підхід у формуванні нової парадигми державної політики інноваційного розвитку країни та включає: побудову основних її векторів з урахуванням пріоритетів галузей і сфер національної економіки та потреб регіонів України на засадах сталого економічного розвитку із використанням екоінновацій, діджитал-інновацій, фінансових інструментів зеленої економіки; гармонізацію сфери електронних комунікацій, як драйвера розвитку національної економіки (з виконанням державою функцій лідера та експериментатора, популяризатора та регулятора і захисника); модернізацію державної підтримки інноваційного розвитку підприємств сфери електронних комунікацій з використанням інструментарію податкової і фінансової політики, яка враховує використання різноманітних витоків фінансових ресурсів та імплементується двома формами фінансової підтримки інноваційних підприємств- директною та опосередкованою;

науково-методичний підхід до проведення діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, який на відміну від існуючих підходів враховує особливості функціонування телекомунікаційних підприємств, що впливає на побудову відповідних функціональних фракцій інноваційного розвитку та передбачає застосування

маркерів результативності за кожною функціональною фракцією та визначення інтегративного маркера з урахуванням шкали градації його рівня для репрезентативності існуючих інноваційних процесів та виявлення можливих потенційних трендів подальшого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств;

концептуально-методологічний підхід до дизайну фінансової архітектури телекомунікаційних підприємств, як цілісної системи складових фінансового середовища телекомунікаційних підприємств, узгодженість функціонування яких спрямована на підвищення фінансової стійкості в процесі формування та імплементації управлінських рішень щодо унормування фінансових ризиків для покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку;

розроблено концептуальну модель покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, яка на відмінну від інших ґрунтується на результатах SWOT-аналізу сфери електронних комунікацій та трендвотчингу телекомунікаційних підприємств з урахуванням доміант генерування, накопичення, трансформації, залучення фінансових ресурсів у відповідності до фінансових стратегічних орієнтирів діяльності підприємства та обґрунтування шляхів трансформації, застосування фінансових ресурсів на засадах оптимальності використання витоків фінансування; враховує можливі сценарії інноваційного розвитку, за якими можуть функціонувати підприємства відповідно до існуючого життєвого циклу та фінансового стану: сценарії лідерства, екоінновацій, зелених фінансів, виходу на IPO, публічно - приватного партнерства.

Дістало подальший розвиток:

наукові положення щодо формування траєкторії розвитку управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств у парадигмі сталого економічного розвитку, яка ґрунтується на засадах сталого інноваційного розвитку із

використанням екоінновацій, діджитал-інновацій, фінансових інструментів зеленої економіки, альтернативних витоків фінансового забезпечення з урахуванням особливостей сучасного етапу інноваційно-технологічного розвитку суспільного відтворення, глобальних та локальних військово-політичних, соціально - економічних ризиків та загроз, стратегічним орієнтиром якої є досягнення позитивної фінансової результативності та зміцнення фінансової стійкості, підвищення конкурентоспроможності та зростання інноваційного потенціалу телекомунікаційних підприємств;

теоретичне підґрунтя управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, а саме - презентовано категоріально - понятійний апарат та розкрито сутність економічних категорій та понять:

інновації, як нововведення, спрямовані на поліпшення процесів і функціонування систем, що сприяють прогресивним змінам, забезпечують сталий економічний розвиток та мають ознаки креативності ;

фінансові ресурси підприємств, як сукупність високоліквідних активів, які знаходяться в його розпорядженні та спрямовуються на забезпечення безперервності функціонування бізнес-процесів та досягнення позитивної фінансової результативності ;

управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, як сукупність принципів, методів та інструментів прийняття та реалізації управлінських рішень в процесі пошуку і нагромадження, трансформації та використання різноманітних видів фінансових ресурсів, спрямованих на інноваційний розвиток з метою досягнення зміцнення фінансової стійкості та підвищення інноваційного потенціалу підприємства, забезпечення зростання добробуту топ менеджменту та членів колективу, врахування фінансових інтересів власників підприємств;

фінансова архітектура телекомунікаційних підприємств, як цілісна система складових фінансового середовища телекомунікаційних підприємств,

узгодженість функціонування яких спрямована на підвищення фінансової стійкості в процесі формування та імплементації управлінських рішень щодо унормування фінансових ризиків для покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку ;

наукові підходи до формування системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, яка включає матрицю витоків фінансового забезпечення, що на відміну від інших поділяються за видовою ознакою на традиційні і специфічні та ординарні і ексклюзивні з орієнтиром на місце їх знаходження відносно підприємства - внутрішні та зовнішні; композиційний дизайн яких, на відміну від існуючих включає форму надання - інтегрування (поєднання фінансових ресурсів приватних підприємств, громадських організацій, державних інституцій та благодійних фондів у процесі реалізації проєктів публічно-приватного партнерства); передбачає використання альтернативних витоків фінансування - венчурне фінансування, краудфандинг та фінансові ресурси бізнес-ангелів.

методичні підходи до управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, що складається із сукупності принципів, методів, інструментів та процедур, спрямованих на ефективне генерування, розподіл та використання фінансових ресурсів телекомунікаційних підприємств. Ці підходи допомагають забезпечити стабільність фінансового стану та збільшення фінансового потенціалу, активізувати інноваційну діяльність та покращити інноваційний потенціал, максимізувати прибуток та мінімізувати ризики, досягти стратегічних цілей інноваційного розвитку підприємства.

обґрунтування детермінант впливу на розвиток телекомунікаційних підприємств шляхом врахування сучасної економічної парадигми інноваційного розвитку та глобалізаційних викликів, основних проблемних аспектів забезпечення сталого економічного розвитку та конкурентоспроможності телекомунікаційних підприємств, які пов'язані з відставанням потреб сфери електронних комунікацій від стрімких діджитал трансформацій та процесів інноваційного поступу глобального ринку

електронних комунікацій, всієї світової економіки та соціального запиту суспільства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні практичних методик і рекомендацій, які можуть бути використані телекомунікаційними підприємствами для вдосконалення управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку. До результатів дослідження, які мають практичне значення віднесено: систематизація ендогенних та екзогенних детермінант розвитку телекомунікаційних підприємств; парадигма сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств; узагальнення топ-ризиків сфери електронних комунікацій; основні детермінанти впливу публічно-приватного партнерства на сталий інноваційний розвиток телекомунікаційних підприємств; стратегія покращення фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, що включає пріоритетні напрями забезпечення підприємств власними та залученими фінансовими ресурсами, що уможливорюють їх інноваційний розвиток.

Основні науково-прикладні розробки одержали практичну апробацію в діяльності ТОВ «Лайфселл», ТОВ «Комтел», ТОВ «ІТ Спеціаліст», ТОВ «Смарт-Мак». Певні теоретико-методологічні положення матеріалів дослідження використовуються у навчальному процесі Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій у процесі викладання наступних дисциплін: «Управління фінансовою діяльністю підприємств», «Стратегічне управління інноваційним розвитком», «Інноваційний менеджмент», «Провайдинг інновацій в галузі ТК», «Управлінський аналіз діяльності підприємств», «Корпоративне управління».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом проведених самостійних наукових досліджень. Всі висновки, теоретичні положення та методологічні розробки належать автору дисертації. Внесок автора у роботи, виконані у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні науково-практичні положення, що містяться у дисертації та представляють новизну проведеного дослідження доповідалися на 6 Міжнародних науково-практичних конференціях: III Міжнародна науково-практична конференція «Підприємницька, торговельна, біржова діяльність: тенденції, проблеми та перспективи розвитку» (Київ, 2022 р.); Monthly International Scientific and Practical Conference «Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices» (Tallinn, 2022); The 2nd International Scientific Conference «Academics and Science Reviews Materials» (Helsinki, 2023); Міжнародний науковий форум «Наука та інновації: сучасний вектор розвитку науки та світу» (Київ, 2023 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Фінансово-кредитне та обліково-аналітичне забезпечення післявоєнного відновлення економіки України» (Київ, 2023 р.). Міжнародна наукова конференція «Світова економіка та цивілізаційний поступ в умовах поліструктурних змін: економіко-технологічні, ресурсні, політико-правові, безпекові та соціальні фактори» (м. Ужгород, 2024р.)

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 15 робіт, з них: 8 статей у наукових фахових виданнях (у т.ч. дві – у виданні, проіндексованому у Scopus, 6 статей у фахових виданнях України категорії «Б»), 1 розділ колективної монографії, опублікованої у країні ЄС та 6 тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 155 найменувань на 15 сторінках, 7 додатків на 15 сторінках. Загальний зміст дисертації викладено на 179 сторінках. Дисертація містить 31 таблицю та 40 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Сутнісна характеристика та значення інноваційного розвитку підприємств

Визначальним трендом для конкурентоспроможного функціонування сучасних підприємств в умовах глобалізаційних трансформаційних перетворень є інноваційний розвиток. Запровадження інновацій забезпечує формування унікальних конкурентних переваг, що дає змогу підприємствам, галузям і національним економікам досягати лідерських позицій на ринку. Однією з ключових тенденцій світової економіки є конкуренція між країнами та компаніями в геополітичній, економічній, соціальній та технологічній площинах. Ефективне ведення бізнесу в умовах високотехнологічного середовища дедалі більше залежатиме від розвитку цифрових сервісів, що застосовують новітні технології - 5G, штучний інтелект, Інтернет речей, Web3, а також на периферійні хмарних обчислення. Ці технології не лише відкривають нові можливості, але й породжують нетипові виклики, водночас створюючи можливості для досягнення позитивних фінансових результатів.

Сучасна парадигма економічного розвитку України та її повоєнного відродження зконцентрована на створенні придатних умов в країні для імплементації високотехнологічного виробництва, інтелектуалізації всіх видів діяльності та надання послуг. Академік НАН України В. Гєєць підкреслює важливість такого підходу для нашої країни: «незважаючи на руйнування війною потенціалу української економіки і зміни географії ринків, українська промисловість зберігає порівнянні переваги і має можливості для нарощення експорту промислової продукції з високою доданою вартістю» [1, с. 24]. Для нашої країни протягом багатьох років

важливим пріоритетом є випуск високотехнологічної продукції та надання наукоємних видів послуг, а також інтеграційний поступу у глобальний економічний простір та колаборація на засадах наявного науково-технічного, виробничого і кадрового потенціалу та вітчизняних мінерально-сировинних ресурсів [2, с. 6].

Інтелектуалізація, як важлива складова функціонування суспільного відтворення, що супроводжувала розвиток людства, завжди ґрунтувалася на винаходах та нових рішеннях, що мали ознаки інноваційності. Тобто інновації були завжди трігерами для економічного прогресу. Вважається, що інновації виникли, як тільки постало питання перед людством щодо можливостей створити кращі умови для життя, як у кількісних, так і якісних вимірах. Так, у працях давньогрецьких діячів - «Домострой» Ксенофонта, «Політика» Платона та «Нікомахова етика» Арістотеля вже були розмірковування щодо інноваційної діяльності у специфічному трактуванні з позицій тих часів. Проте, ґрунтовні та системні дослідження цієї проблематики економічної науки розпочалися у XIX -XX століттях [3, с.204].

У XIX столітті вагомий внесок у вивчення циклічності економічних процесів зробив український економіст Михайло Туган-Барановський. У своїх працях він досліджував періодичність функціонування економіки, акцентуючи увагу на таких детермінантах, як динаміка технічного прогресу та рівень суспільної потреби в інвестиційних ресурсах для процесів відтворення. Було запропоновано напрями використання досягнень науково-технічного прогресу для сприяння суспільному розвитку, що, своєю чергою, стало підґрунтям для подальших досліджень у сфері інноваційного оновлення соціально-економічних систем [4].

Водночас у світі, засновником інноваційної теорії економічного розвитку вважають американського дослідника австрійського походження Йозефа Алоїза Шумпетера. У своїй праці «Теорія економічного розвитку» (1912 р.) він уперше системно ввів поняття «інновація» як ключовий та самостійний детермінант трансформації економічної системи. На його думку, інновації становлять собою нововведення в різних сферах, таких як наука,

економіка та культура, які реалізуються через нову комбінацію вже наявних знань, технологій або ресурсів [5].

Йозеф Шумпетер підходить до розуміння поняття «інновація» з позицій розвитку підприємництва та аналізує природу та зміст економічних інновацій, пропонуючи розглядати інновації, як ключовий механізм економічної динаміки та підприємницької ініціативи, тобто це : «... сукупність науково-організаційних виробничих факторів, які формуються у відповідності до системи підприємництва, яка сформована в суспільстві» [6]. Також, інновації були представлені, як науково - організаційної комбінація, що сформовано під дією виробничих детермінант, які можна застосувати у підприємницької діяльності.

Послідовником інноваційної теорії Й. Шумпетера був лауреат Нобелівської премії з економіки Саймон Кузнець, який започаткував поняття «епохальних інновацій». За його концепцією; «...такі інновації реалізують свою місію шляхом вагомого вкладу у прогресивний розвиток людства» [7]. У подібному напрямі працював і відомий американський дослідник австрійського походження, теоретик управління Пітер Фердинанд Друкер. У його працях інновації визначаються як першоджерело економічного зростання та детермінант, що стимулює розвиток підприємницької діяльності. Згідно з Друкером, інновації виступають як унікальний інструмент підприємця, який відкриває можливості для креативних підходів у бізнесі та сприяє появі нових продуктів і послуг [8, с. 156]. У цьому сенсі інновації доцільно розглядати як джерело конкурентних переваг, реалізованих у процесі комерціалізації нових ідей.

Інноваційний розвиток відштовхується від сучасних знань та новітніх технологій, застосовує цифрові процеси, що відповідають викликам складного, динамічного екзогенного середовища. Досягнення сталого інноваційного прогресу, як на рівні підприємства, так і на рівні економіки в цілому, потребує створення дієвого нормативно-правового та фінансового базису. Саме така система дозволяє окреслити стратегічні орієнтири розвитку й забезпечити їх реалізацію на практиці.

Й. Шумпетер стверджував, що : «... інноваційна діяльність ґрунтується на схильності підприємця-новатора до ризику, який при вдалому впровадженні нововведення одержує монопольний прибуток, а новація поступово розповсюджується і використовується іншими підприємствами, наступне ж падіння норми прибутку підприємства-першопрохідця стимулює його до нових інновацій» [5, с.25]. Отже, інновації згідно теорії Й. Шумпетера - це є певний тригер розвитку, що відбувається в процесі циклічних перетворень економічних засад діяльності.

Результати досліджень Й. Шумпетера були продовжені вченим М. Кондратьєвим, який у 1922 р. довів, що :«інновації, з одного боку, є підґрунтям кожного великого циклу, а з іншого - закономірним підсумком розвитку економіки в попередньому циклі» [9].

В Економічному енциклопедичному словнику група вчених розглядає інновації, як «..впровадження нової техніки, технології, організації виробництва і збуту товарів тощо, що дає змогу здобувати переваги над конкурентами» [10]. На думку А. Фолом'єва необхідно інновації розглядати з позицій інтелектуальної діяльності: «Інновація - форма прояву науково-технічного прогресу, результат творчої інтелектуальної праці людини, пов'язаного з оновленням усіх сфер діяльності людини» [11].

Так, Закон України «Про інноваційну діяльність» презентує наступне трактування «...інновації - новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери». Також, визначено інноваційну діяльність, як «...діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [12].

На думку Ю. Пахомова : «..за інших різних умов найбільші можливості в нарощуванні якісних темпів економічного зростання отримує країна, що домінує серед інших за вагомістю інноваційного продукту» [13].

Можна зробити висновок, що в сучасній економічній теорії превалюють такі дві основні візії щодо розуміння поняття «інновація»:

- статична, яка ґрунтується на тому, що інновація виступає в якості «інновації-продукту». Тобто інновації презентовані певним результатом від здійснення інноваційного процесу. Таким результатом може бути нова техніка або продукція, а також технології або нові методи, які витребувані ринком щодо впровадження;

- динамічна, яка розглядає інновації в якості «інновації-процесу», тобто процес, який пов'язаний із низкою динамічних складових, до яких входять як дослідження та здійснення проектування, так і організація розробки та втілення у виробництво, реалізація на комерційних засадах і поширення отриманих нових технологій, принципів тощо [14, 15].

З точки зору об'єктного та предметного аспектів здійснення досліджень, інновації презентуються через призму процесу, відносин, змін та результату, як процес та відповідні зміни, а також в якості стосунків. Тобто інтерпретаційний спектр змістового наповнення поняття «інновація» включає новизну, вдосконалення, сталий розвиток, конкурентоздатність, задоволення потреб, комерціалізацію тощо (рис.1.1).

Рис. 1.1. Інтерпретаційний спектр змістового наповнення поняття «інновація» (сформовано автором на основі [14, 15, 16])

Презентовані візії щодо розуміння сутності інновацій, як поняття та економічної категорії характеризують багатогранність змістового наповнення та різновекторність у розумінні їх призначення, ролі та впливів. Таким чином, *інновації - це нововведення, спрямовані на поліпшення процесів і функціонування систем, що сприяють прогресивним змінам, забезпечують сталий економічний розвиток та мають ознаки креативності.*

Щодо трактування змісту інноваційної діяльності у законодавстві України, то воно має певну різноваріантність, проте вважаємо, що найбільш змістове та ґрунтовне визначення представлено у статті 1 Закону України «Про інноваційну діяльність», де визначено, що: «...інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг» [12].

Сутність поняття «інноваційний розвиток» розкривається шляхом розгляду таких понять, як «інновації» та «розвиток». Так, розвиток представлений, як: «..незворотний процес зростання різноманітності й ефективності виробництва, ускладнення форм економічного устрою внаслідок змін технологій, появи нових товарів, трансформації організаційних та інституційних форм наукової діяльності» [17]. Також щодо розвитку акцентується увага на тому, що це «.. цілеспрямований, незворотній рух об'єкту, зміну його якісного стану, перехід між станами, а також передумову зростання» [18].

Таким чином, інноваційний розвиток - це «...спосіб економічного зростання, заснований на постійних і систематичних нововведеннях, спрямованих на суттєве поліпшення всіх аспектів діяльності суб'єктів господарювання (промислових підприємств), що передбачає використання принципово нових прогресивних технологій, перехід до випуску високотехнологічної продукції та розробки механізмів реалізації управлінських рішень в інноваційній діяльності»[19]. Концептуально, змістове наповнення інноваційного розвитку реалізується шляхом отримання істотно нових наукових досягнень, які можуть бути

імплементовані у виробничу діяльність, при цьому результатом буде позитивна динаміка ВВП, яка пояснюється технологічністю процесів виробництва, що уможлиблює створення наукомістких видів продукції та нових послуг [16].

Поняття «інноваційний розвиток» розглядається як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівнях. Проте, аналіз сучасної наукової літератури свідчить про недостатню кількість досліджень, присвячених вивченню цього явища саме в контексті розвитку окремих підприємств. Такий стан ускладнює повноцінне осмислення теоретичних засад інноваційного розвитку на рівні підприємств, особливо з урахуванням сучасних викликів цифрової трансформації, мінливості бізнес-середовища та глобалізації економіки.

Формування наукових основ інноваційного розвитку бере свій початок у другій половині XIX століття та є результатом еволюції економічної думки, зокрема досліджень вчених, які вивчали закономірності розвитку національних економік. У рамках класичної та неокласичної шкіл, маржиналізму, кейнсіанства, інституціоналізму, а також теорій науково-технічного прогресу, поступово було сформовано уявлення про інновації, як ключовий детермінант нерівномірного економічного зростання. Згідно з підходами багатьох науковців, інновації визнаються фундаментальним детермінантом щодо динаміки економічного розвитку. У більшості наукових підходів інноваційний розвиток тлумачиться, як «...спосіб економічного зростання, заснований на постійних і послідовних нововведеннях, направлених на суттєве покращення діяльності підприємств, з використання нових ресурсних факторів у створенні інноваційних товарів і формуванні конкурентних переваг, які ґрунтуються на впровадженні у виробництво нових технологій»[16]. Такий розвиток сприяє формуванню довготривалих конкурентних переваг.

З якісної точки зору, інноваційний розвиток трактується: «... як складний, прикладний процес розробки та впровадження інновацій задля досягнення суттєвих змін у системі управління підприємством»[20].

Результатом цього процесу може бути як економічний, так і соціальний, технологічний, екологічний чи інший ефекти. Такий підхід підкреслює значущість інновацій, як детермінанта довгострокової стійкості підприємства в умовах динамічного зовнішнього середовища. Окрім того, важливим завданням сучасного інноваційного менеджменту є забезпечення максимальної результативності інноваційної діяльності, що кількісно оцінюється через повноту охоплення інноваційного циклу та швидкість його проходження [21].

Дослідження поняття «інноваційний розвиток» здійснюється не тільки на рівні макроекономіки, а також розгляд цього поняття проводиться і для мікроекономічного рівня. Також прослідковується тенденція щодо незначної кількості здійснених досліджень інноваційного розвитку стосовно рівня мікроекономіки. Тобто, наявна тенденція достатньо ускладнює намагання щодо ґрунтовного дослідження теоретичних засад поняття «інноваційний розвиток підприємства». Це особливо важливо в умовах глобалізації, що впливає на економічний простір та бізнес середовище країн.

Теоретичні засади інноваційного розвитку почали формуватися та отримали наукове визнання у другій половині XIX століття. У сучасному вигляді ця теорія є результатом досліджень вчених, які аналізували закономірності економічного розвитку суспільства та виявили нерівномірність темпів економічного зростання. У працях представників різних економічних шкіл - класичної та неокласичної теорії, маржиналізму, кейнсіанства і некейнсіанства, інституціоналізму, концепцій науково-технічного прогресу та неотехнологічних підходів -інновації й науково-технічний прогрес розглядалися як ключові детермінанти економічного розвитку.

У більшості підходів науковців присутнє розуміння, що інноваційний розвиток це: «...спосіб економічного зростання, заснований на постійних і послідовних нововведеннях, направлених на суттєве покращення діяльності підприємств, з використання нових ресурсних факторів у

створенні інноваційних товарів і формуванні конкурентних переваг, які ґрунтуються на впровадженні у виробництво нових технологій» [19].

З позиція якісних характеристик та ознак, інноваційний розвиток презентують: «...як складний процес (прикладного характеру) створення та впровадження інновацій з метою якісних змін об'єкта управління й отримання економічного, науково-технічного, соціального, екологічного чи будь-якого іншого виду ефекту, який пов'язаний з необхідною умовою виживання і розвитку підприємств у довгостроковій перспективі» [20]. Тобто конкурентоспроможність досягається завдяки інноваційній активності, яка має на меті досягнення певних результатів, які уможливають нові ефекти, та кращу позицію на ринку.

Конкурентоспроможність підприємства є багатограним поняттям, яке включає якісні і цінові параметри продукції та послуг і воно залежне від рівня розвиненості менеджменту, системи управління фінансовими потоками, інвестиційної та інноваційної складовими його діяльності. Більш того, конкурентоспроможність підприємства знаходиться під впливом кон'юнктури, що складається на ринку, ступеня конкуренції, яку випробовують підприємством з боку інших суб'єктів ринку, технічної оснащеності, ступеня впровадження інновацій, мотивації та кваліфікації персоналу, фінансової стійкості.

Основою формування конкурентоспроможності підприємств є система його конкурентних переваг. Детермінанти конкурентної переваги підприємства можна поділити на екзогенні (прояв яких мало залежить від підприємства) та ендогенні (визначаються керівництвом підприємства) [21]. Типовими для розуміння конкурентних переваг підприємства є структурні, ресурсні, технічні, управлінські, ринкові досягнення, тобто ефекти данного підприємства. Більш того, часто конкурентоспроможність підприємства співвідносять зі здатністю підприємства виробляти конкурентоспроможну продукцію.

Проте, з урахуванням того, що за сучасних соціально-економічних відносин підприємство має можливість виробляти різні види продукції і

одночасно працювати на різних товарних (галузевих) ринках в рамках стратегії диверсифікації, рівень конкурентоспроможності підприємств і рівень конкурентоспроможності продукції, яка виробляється ними, часто не збігаються. Забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства передбачає наявність певних організаційних рівнів - оперативного (на цьому рівні забезпечується конкурентоспроможність продукції); тактичного (критерій конкурентоспроможності - комплексний показник стану підприємства) та стратегічного (на цьому рівні забезпечується інвестиційна привабливість підприємства) [22].

Трактування сутності поняття «інноваційний розвиток» презентовано в табл. 1.1. Аналіз визначень дає можливість стверджувати, що має певну перевагу процесно-орієнтовний підход у трактуваннях поняття «інноваційний розвиток» над результативним підходом. Логічними є два підходи у комплексному поєднанні, оскільки лише процес та результат у сукупності уможливають одержання найкращих результатів діяльності підприємства у довгостроковій перспективі.

Що стосується інноваційного потенціалу підприємства, то В. Вострякова надає характеристику його в контексті поєднання ресурсів підприємств, їх можливостей і компетентностей у здійсненні інноваційної діяльності. Визнається, що інноваційний потенціал підприємства «...формує спектр можливостей, доступних для використання підприємством і подальшого його розвитку і уможливорює інноваційну діяльність, спрямовану на істотне вдосконалення всіх аспектів бізнес-процесів [23]. Система складових - інноваційна діяльність та інноваційний потенціал має синергетичний ефект поєднання та взаємодії, що уможливорює інноваційну активність підприємства. Тобто, характеристика ступеню інтенсивності здійснення інноваційної діяльності підприємства, залежить від того, який сформовано інноваційному потенціал, що може бути застосований у подальшому для досягнень та довготривалого економічного прогресу. Тобто наявне розуміння інноваційної діяльності, як «...основного чинника його розвитку та накопичення абсолютних конкурентних переваг» [23].

Таблиця 1.1

Трактування сутності поняття “інноваційний розвиток”

Автор	Визначення
О. Адаменко	Діяльність підприємства, що спирається на постійний пошук нових методів та засобів задоволення споживацьких потреб та підвищення ефективності господарювання; розвиток, що передбачає розширення меж інноваційної діяльності та впровадження інновацій в усі сфери діяльності підприємства
С. Ілляшенко	Процес господарювання, що спирається на безупинні пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємств
К. Ланкастер	Неперервний процес впроваджуваних новинок, які ґрунтуються на нових інформаційних технологіях
В. Онікієнко	Неперервний процес якісних змін у структурі виробництва або соціальної сфери в результаті створення, застосування та розповсюдження нових знань, машин, технологій.
П. Єгоров, О. Шакура	Процес збалансованого вдосконалювання різних сфер діяльності підприємств на основі впровадження науково-технічних, організаційно-комунікаційних і фінансово-економічних інновацій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності, ділової активності, забезпечення фінансової стійкості.
В. Геєць	Своєрідний важіль, який може вносити кардинальні зміни в економічну організацію суспільства, матеріально-технічну базу виробництва, а також економіко-господарські функції держави.
І. Борисова	Створення на фондовому ринку привабливості з точки зору дохідності інвестиційного ризику, тобто підвищення вартості бізнесу шляхом управління інноваціями.
О. Мороз	Процес пошуку та створення нової продукції та процесів на основі використання сукупності всіх наявних засобів та можливостей підприємства, що зумовлює якісні зміни.
Л. Федулова	Процес позитивних якісних змін в інноваційному стані підприємства з позицій динамічного підходу до інноваційної діяльності.
П. Микитюк	Інноваційний розвиток передбачає використання реальних інноваційних можливостей для досягнення цілей за низкою напрямків – мобілізація і вдосконалення інноваційного потенціалу та його головного ресурсу – людського капіталу, поліпшення інноваційного клімату.
І. Підкамінний, В. Ципуринда	Шлях, який базується на поглибленні поєднання цілей підприємства, його підсистем, цілей кожної особистості, яка працює в колективі, вдосконаленні її діяльності, вдосконаленні бізнес-процесів для досягнення загальних стратегічних цілей
М. Касс	Складний та довготривалий процес інноваційних перетворень на підприємстві, що включає набір цілей, заходів, які плануються, систему мотивації та способи фінансування.

Джерело: систематизовано автором

Інноваційна діяльність підприємства не є відокремленим поняттям та процесом від інноваційного розвитку, а навпаки знаходиться в безпосередньому взаємозв'язку та взаємодії між собою.

Розглянемо взаємозв'язок основних понять інноваційного поступу підприємства на рис. 1.2.

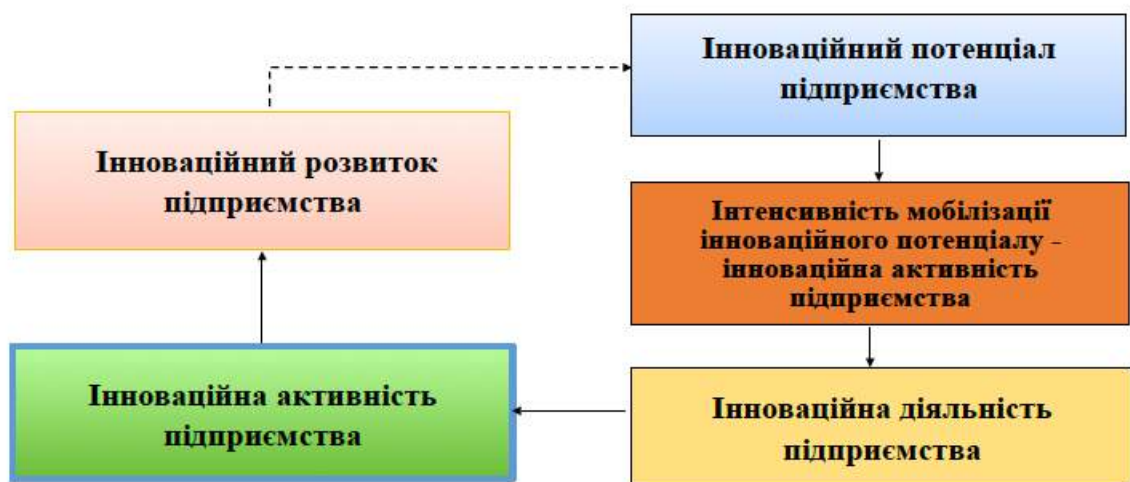

Рис. 1.2. Взаємозв'язок основних понять інноваційного поступу підприємства (систематизовано автором)

Так, інноваційну діяльність можна розглянути як систему, визначальною складовою якої є інноваційний потенціал, яка функціонує під впливом ендогенних та екзогенних детермінант, що уможливорює синергетичний ефект - інноваційний розвиток. Взаємозв'язок цих складових компонентів сприяє успішному функціонуванню підприємства, проте необхідно виконання певних умов: створення сприятливого інноваційного клімату; наявність інноваційного потенціалу (наявність ресурсних, технологічних, економічних можливостей для розвитку інновацій); інноваційна активність компанії, що виявляється в її здатності спрямувати інноваційний потенціал на здійснення інноваційної діяльності. У свою чергу, результатом інтенсивної інноваційної діяльності є інноваційний розвиток підприємства, що сприяє зміцненню

інноваційного потенціалу. Наступним етапом є зародження нового циклу інноваційного розвитку підприємства.

Розуміння інституційного середовища, яке є сприятливим для інноваційного розвитку: «...може бути представлено сукупністю детермінант, серед яких найважливішими є державна інноваційна інфраструктура, ринкові та інтеграційні процеси» [24, с.25-32].

Детермінанти впливу інституційного середовища на інноваційний розвиток підприємства представлені глобальними, ринковими та соціальними складовими (рис.1.3).

Рис. 1.3. Детермінанти впливу інституційного середовища на інноваційний розвиток підприємства (систематизовано автором).

Глобальні детермінанти пов'язані зі станом навколишнього глобального економічного середовища, яке трансформується за існуючою кон'юнктурою світового ринку капіталу та праці; ринкові - віддзеркалюють ринкову конкуренцію, стан інфраструктури та наявну кон'юнктуру світового ринку товарів та послуг; соціальні - інформаційну політику держави, державні

інституції та систему державного регулювання та стимулювання. Згідно існуючого досвіду глобального та локального рівня, постійним процесом є пошук можливостей та шляхів для прискореного економічного зростання й підвищення рівня конкурентоспроможності країн. Для цього необхідно сформувати інституційне середовище, придатне для сприяння щодо інноваційного розвитку [25; 26].

Отже, інноваційний розвиток підприємств розглядають як незворотну, цілеспрямовану та закономірну трансформації стану цієї діяльності на новий якісно-кількісний стан, зумовлений інноваціями щодо ефективного використання свого потенціалу. Проте З. Юринець наголошує на необхідності відрізняти підходи щодо розуміння поняття «інноваційний розвиток», як: «...процесний, факторний, утилітарний, процесно-утилітарний, об'єктно-утилітарний, об'єктно-творчий, революційно-творчий» [27] та доводить логічність еволюційних трансформацій цього поняття: «...зміну концепцій інноваційного розвитку здійснювали за ланцюгом «технологічний поштовх» → «потреби, що стимулюють інновації» → «мережеві системи, екологія, інноваційні системи» → «зелені технології» → «відкриті, віртуальні інновації» → «нанотехнології» → «соціальна спрямованість» [28].

Простежується наявність певних поглядів щодо розуміння сутності поняття «інноваційний розвиток підприємства». Найбільш розповсюдженими є наступні два тренди. Першим є науково-результативний. Він сконцентований на презентації інноваційного розвитку з точки зору отриманих результатів наукових досліджень та різноманітних ефектів від науково-технічної діяльності підприємства. Другим - функціональний, що презентує сутність інноваційного розвитку, як певну сукупність функціональних етапів, які супроводжують наукові розробки у процесі дослідження та імплементації сформованих на цих засадах інноваційних проєктів на підприємстві. Етапи інноваційно-технологічного розвитку суспільного відтворення від Індустрії 1.0 та індустріальної революції до Індустрії 5.0 та когнитивної епохи представлені в табл.1.2.

Таблиця 1.2

Етапи інноваційно-технологічного розвитку суспільного відтворення

Технологічний уклад	Період	Країни-лідери	Галузі-лідери та науково-технічні здобутки
Індустрія 1.0 Механізоване виробництво, використання парової енергії			
Індустріальна революція	До початку 18ст	-	Використання вугілля, інших природних ресурсів. Механізоване виробництво металургійної та текстильної продукції на заводах та фабриках.
Індустрія 2.0 Масове виробництво, суспільний поділ праці, розвиток електроенергетики			
I (перша промислова революція)	1740-1792 рр.	Великобританія, Франція	Використання енергії води. Розвиток текстильної промисловості, виплавки чавуну, обробка заліза. Механізація фабричного виробництва.
II (епоха пари)	1792-1850 рр.	Великобританія, Франція, Німеччина	Використання енергії пари та вугілля. Розвиток залізничного транспорту, металургії, машинобудування, хімічної промисловості. Зростання масштабів виробництва, розвиток транспорту, вивільнення людини від важкої праці.
Індустрія 3.0 Автоматизація виробництва, використання електроніки та ІТ			
III (епоха сталі)	1850-1914 рр.	США	Використання електричної енергії. Розвиток електротехнічної промисловості, важкого машинобудування, хімічної промисловості. Поява радіозв'язку та телеграфу, нагромадження банківського та фінансового капітал, підвищення якості життя.
IV (епоха нафти)	1914-1973 рр.	США, СРСР, ЄЕС, Японія	Використання енергії вуглеводів, початок ядерної енергетики. Розвиток автомобілебудування, кольорової металургії, нафтопереробної промисловості. Поширення серійного та масового виробництва, зростання виробництва товарів народного споживання, розвиток зв'язку.
Індустрія 4.0 Освоєння віртуального світу, кіберфізичних систем			
V (епоха комп'ютерів та телекомунікацій)	1973-2026 рр.	ЄС, країни Східної Азії	Використання атомної енергетики. Розвиток електронної промисловості, програмного забезпечення, телекомунікацій, створення роботів, поширення інформаційних послуг. Індивідуальне виробництво та споживання товарів. Пришвидження зв'язку та переміщень. Глобалізація всіх сфер життя на світовому рівні.
Індустрія 5.0 Співпраця людей, роботів та штучного інтелекту (сталий економічний розвиток з акцентом на екологічні, соціальні, людські складові)			
VI (епоха нанотехнологій)	2026-2080 рр.	ЄС, країни Східної Азії, Китай	Використання нано- та біотехнологій. Розвиток нанотехнологій, наноелектроніки, біотехнологій, конвергенція нано-, біо-, інфо- та когнітивних технологій. Скорочення матеріало- та енергомісткості виробництва, виробництво продукції з наперед заданими властивостями. Збільшення тривалості життя людини.
VII (когнітивна епоха)	...	Японія, США, ЄС, Китай	Використання людського капіталу. Розвиток когнітивних і вакуумних технологій, біомедицини та біороботизації, колонізація планет сонячної системи. Вирішення творчих завдань людини, створення нових форм життєдіяльності людини.

Джерело: систематизовано автором

Різниця між ними проявлялася у наявності та застосуванні великої машинної техніки, станах технічного розвитку виробничих систем, забезпеченості та рівнях кваліфікації виробничих працівників. Так, можливо стверджувати, що зараз ми живемо в епоху четвертої промислової революції, яка називається Industry 4.0. та оікуємо перехід до Industry 5.0. Визнано початком цієї епохи - кінець другого десятиліття ХХІ століття, який характеризується поєднанням інформаційних технологій, автоматизованих виробничих процесів та обладнання, системи програмного забезпечення та різних видів комунікацій, що об'єднанні у саморегульовану систему. Характерною особливістю цієї системи є мінімальне втручання та керування з боку людських ресурсів щодо функціонування кібернетично-фізичних систем, здійснення Інтернет послуг, формування та використання Big Data, наявності Інтернет речей, застосування хмарних технологій, діяльності Розумних заводів [29, 30].

Стрімкого розвитку набувають у світі роботизація багатьох процесів та кіберсистеми, також застосовується штучний інтелект, набувають поширення безпаперові технології, а також адитивні технології (3D-друк), стають популярними хмарні та туманні обчислення, впроваджуються безпілотні та мобільні технології, квантові технології, застосовуються біометричні технології, особливо технології ідентифікації, стрімко розвивається блокчейн тощо. Останні кілька років в Україні спостерігаються тенденції, характерні для Четвертої промислової революції (Індустрія 4.0) і період очікування старту Індустрії 5.0. Пріоритетним трендом Industry 4.0 є інтелектуалізація всіх бізнес-процесів з використанням інновацій, інтелектуальних технологій, цифровізації та формування цифрового простору. Місія Четвертої промислової революції реалізується через економічне зростання, збільшення доходів економічних суб'єктів, зростання добробуту та покращення соціальної сфери в суспільстві[29, 31].

Індустрія 4.0 характеризується зміною бізнес-моделей, заснованих на сучасних цифрових технологіях, що використовуються економічними суб'єктами, тоді Індустрія 5.0 трансформує бізнес-середовище та країни в

дещо іншій перспективі. Перший вектор – це сталий економічний розвиток на основі зеленої енергетики та циркулярної економіки. Наступним є підвищення стійкості екосистем і ланцюжків створення вартості проти викликів, пов'язаних із природними, економічними та політичними загрозами [32].

Четверта і п'ята промислові революції стали можливими завдяки використанню інноваційних рішень у реалізації бізнес-процесів, спрямованих на інтелектуалізацію відтворення в гармонійному поєднанні засад зеленої та блакитної економіки, що є основою сталого економічного розвитку.

Глобалізаційні та інтеграційні процеси супроводжуються інноваційним розвитком, що впливає на стан науково-технічного прогресу, рівень освіти та розвиток науки, соціальну стабільність та гармонійність розвитку суспільства. Тобто зароджуються засади сталого розвитку суспільства. Уряди країн, бізнес середовище та суспільство в цілому у XXI ст. усвідомлюють необхідність трансформації стратегічних орієнтирів життєдіяльності соціуму. Тобто засади концепції сталого розвитку стають життєстверджувальними детермінантами функціонування суспільства на основі інноваційних трендів.

У процесі євроінтеграційного поступу України на законодавчому рівні було створено та ухвалено «Стратегію сталого розвитку України на період до 2030 року», де визначальними є засади інноваційного спрямування розвитку, що уможлиблюються шляхом активного використання наукових здобутків і стимулювання інноваційної активності. Важливим є створення сприятливого інвестиційного клімату для інвестування високотехнологічних видів діяльності та розвитку сфер і галузей національної економіки на засадах екологічності та енергоефективності [33, 34].

Походження терміну «сталий розвиток» пов'язано із англійського словосполучення «sustainable development», що у перекладі означає сталий або стабільний розвиток. Сталий розвиток розглядається як комплексний процес трансформацій, у межах якого відбувається узгоджене використання

природних ресурсів, спрямування інвестицій, формування пріоритетів науково-технічного прогресу, розвиток людського потенціалу та інституційна еволюція. Така взаємодія сприяє зміцненню потенціалу суспільства для забезпечення нинішніх і майбутніх потреб [35, 36].

За визначенням Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку : «Сталий розвиток – це такий розвиток, що задовольняє потреби сьогодення, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [37]. Тобто сталий розвиток ґрунтується на гармонійній синергії трьох компонентів : економічного, соціального й екологічного.

Загальний підхід стратегії сталого розвитку формується цілком логічним міркуваннями: для сталого розвитку суспільства при наявності обмежених можливостей щодо використання наявних ресурсів, які надаються природою для людей у використанні на планеті Земля, важливого значення набуває не витратити повністю надані природою ресурси, тобто наявний природний ресурсний потенціал має межі щодо можливостей самовідновлення. Зрозуміло, що для суспільства та людей важливим є економічне зростання, матеріальна складова буття, проте збереження природи та захист довкілля є необхідною складовою цивілізованого поступу людства .

1.2. Економічний зміст та складові фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств

Сьогодення українського бізнес середовища характеризується значною турбулентністю та динамічністю, що потребують постійного адекватного реагування, корегування системи організації управління підприємствами, здійснення фінансової політики і фінансового забезпечення діяльності та прийняття відповідних рішень щодо стратегії подальшого розвитку. Фінансовий потенціал, рівень фінансового стану та фінансового

забезпечення підприємств обумовлюють можливості їх діяльності – від банального виживання до конкурентоспроможного функціонування та сталого розвитку на інноваційних засадах.

Дослідженням фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств присвячені наукові праці багатьох вітчизняних та іноземних вчених. Заслужують на увагу наукові розвідки проблематики фінансового забезпечення діяльності підприємств таких вчених, як І. Бланк, О. Гудзь, М. Житар, І. Зеліско, В. Ільчук, О. Кириленко, К. Лагутіна, О. Москаль, В. Опарін, В. Оспіщев, Л. Першко, О. Романенко, П. Стецюк, В. Федосов, Т. Шпомер, С. Юрій тощо. Сучасні траєкторії розвитку теорії та практики фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств набули широкого висвітлення у наукових дослідженнях багатьох науковців, проте глобальна економічна, політична та соціальна турбулентність та переформатування світової економіки, вагомі економічні та фінансові досягнення економічно розвинутих країн світу на засадах інноваційності, обумовлюють необхідність переосмислення поглядів та еволюційної трансформації підходів до розуміння економічної категорії «фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємств».

Динамічність ринкового середовища та здатність адаптувати новітні технологічні рішення в умовах зростаючої конкуренції спонукають підприємства до впровадження інновацій у господарську діяльність. Високий рівень конкуренції змушує підприємства використовувати інновації як засіб досягнення і збереження конкурентних переваг. У зв'язку з цим, суб'єкти господарювання повинні постійно оновлювати свої підходи та впроваджувати інноваційні рішення для утримання позицій на ринку. Водночас рівень інноваційної активності підприємств визначається не лише їх творчим потенціалом чи доступом до сучасних знань і технологій, а й значною мірою залежить від наявності та доступності фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проєктів.

Фінансові ресурси є «...важливою складовою системи фінансового забезпечення та інноваційного вектору економічного поступу підприємств.

Термін «ресурси» походить від французького слова «ressource», яке означає засіб, що застосовується для досягнення результату» [38].

Історичний екскурс щодо походження поняття «фінанси», пов'язаний із археологічними знахідками шумерської цивілізації три тисячі років до нашої ери. У ті часи фінанси виконували роль гарантування щодо надходження товару у належному стані та із страховим супроводом його транспортування. За часів правління царя Хаммурапі (1792–1750 рр. до н. е.) фінанси набули офіційного визнання у його законах, які формулювали засади для укладання угод та необхідність використання фінансів між учасниками, які були задіяні у караванних перевезеннях [39, с. 12].

Незважаючи на розповсюджене застосування терміну «фінанси» у повсякденному житті людей, його виникнення у XII–XIII ст. пов'язують із торговельними містами Італії, де «financia» трактували, як : «...будь-які грошові операції, що здійснюються між двома суб'єктами». Тобто, наявність грошових відносин мала місце ще задовго до виникнення самого терміну «фінанси». Проте у майбутньому, наявність товарно-грошових відносин, а також виникнення інституту держави та її інституцій, виконання державою функцій, покладених на неї були тригерними аспектами для виникнення фінансів [38].

Наявність фінансових ресурсів призводить до формування матеріального змісту фінансових відносин та прояву фінансів. «Фінансові ресурси являються важливою складовою системи пізнання фінансових відносин і знаходяться у тісному зв'язку з економічним станом та розвитком держави та економічних суб'єктів. Вони поєднують історичні процеси з їх логічним наповненням, відображають динамізм економічного буття, знаходяться в русі та постійній зміні у відповідності до явищ, що відбуваються. Тому цілком логічним є визнання фінансових ресурсів економічною категорією» [40].

Різноаспектне трактування фінансових ресурсів є підрунтям для існування фінансової теорії. Так, Р. Брілій та С. Майерс презентують фінансові ресурси з позицій корпоративних фінансів [40], Дж. Ван Хорн

трактує сутність фінансових ресурсів в контексті системи фінансового управління, а Е. Брігхем та Дж. Хьюстон - як важливий компонент фінансового менеджменту [40,41].

Сучасні трактування сутності та ролі фінансових ресурсів, що присутні у дослідженнях науковців відображають наявні фінансові виклики та відповідні економічні тренди сьогодення. Так, І. Бланк трактує зміст фінансових ресурсів з позицій розуміння права власності, витоків їх формування та певних термінів для їх використання [42]. Сучасні трактування фінансових ресурсів у дослідженнях багатьох вчених відображають фінансові виклики та економічні тренди сьогодення. Через призму ліквідності активів О. Гудзь презентує визначення фінансових ресурсів економічних суб'єктів: «Фінансові ресурси підприємства – це сукупність усіх високоліквідних наявних активів, які перебувають у розпорядженні підприємства й призначені для виконання фінансових зобов'язань і розширеного відтворення» [43].

П. Стецюк розкриває економічний зміст фінансових ресурсів з позицій здійснення фінансового управління на підприємстві: «Встановлення якісних характеристик та цільової функції фінансових ресурсів дозволяє дати наступне їх визначення: фінансові ресурси підприємства (суб'єкта господарювання) – це його найбільш ліквідні активи, що забезпечують неперервність руху грошових потоків» [44].

Сутнісними характеристиками фінансових ресурсів економічних суб'єктів є їх розуміння як економічних ресурсів, що забезпечують господарську діяльність та здатність погашати фінансові зобов'язання перед суб'єктами фінансових відносин, а також віддзеркалюють фінансовий результат відтворювального процесу. З вищезазначеної позиції І. Зеліско презентує фінансові ресурси економічних суб'єктів як грошові та інші ліквідні оборотні засоби, що нагромаджені й авансовані з власних, позикових та залучених джерел у господарську діяльність економічних суб'єктів задля задоволення економічних потреб та інтересів його власників та інших зацікавлених осіб [45, 46].

Рущишин М. О. стверджує, що «..фінансові ресурси підприємства потрібно тлумачити як головну групу його ресурсного забезпечення, акумулювання (з внутрішніх та зовнішніх джерел) та ефективного використання якої стимулює безперебійне функціонування, капіталізацію (наращення матеріальних і нематеріальних активів), а також розвиток бізнесу, задоволення його фінансових потреб і реалізацію фінансово-економічних інтересів, включно з формуванням потенціалу для активної і ефективної інвестиційно-інноваційної діяльності»[47]. Таким чином, *фінансові ресурси підприємств - це сукупність високоліквідних активів, які знаходяться в його розпорядженні та спрямовуються на забезпечення безперервності функціонування бізнес-процесів та досягнення позитивної фінансової результативності*.

У зв'язку із багатовекторністю поглядів дослідників щодо класифікації фінансових ресурсів [40-45, 47-51], вважаємо доцільною імплементацію наступних доповнень існуючих класифікаційних ознак фінансових ресурсів підприємств, що застосовуються у сучасній фінансовій теорії: за стратегічною місією, рівнем варіювання обсягів надходжень, формами визискування, ступенем ризикованості авансованих фінансових ресурсів, характером участі у бізнес процесах, методом акумуляції (табл. 1.3).

Запропоновані та уточнені класифікаційні ознаки фінансових ресурсів систематизують фінансові ресурси, що набуває значної важливості для процесів формування, здійснення контролю за використанням та створенням оптимальних запасів фінансових ресурсів, встановлення прийнятних обмежень щодо їх поповнення та функціонування їх безперебійного колооберту. Це забезпечує основу оптимального й цілеспрямованого скерування фінансових ресурсів для їх ефективного визискування, яке корелює із трансформацією інформаційної бази для удосконалення фінансових методів управління та організації дієвої і оперативної фінансової діагностики, а також здійснення прогнозування фінансового стану підприємства та фінансової результативності.

Таблиця 1.3

Класифікаційні ознаки фінансових ресурсів підприємств

Класифікаційні ознаки	Види фінансових ресурсів
Залежно від ступеня ліквідності	Високоліквідні, помірно ліквідні, низько ліквідні
За витоками формування	Внутрішні, зовнішні
Залежно від методів планування	Нормовані, ненормовані
За видами господарської діяльності	Операційні, фінансові, інвестиційні
За стратегічною місією	Для виконання фінансових зобов'язань, для забезпечення операційної діяльності, для гарантування фінансової безпеки, для ефективного використання фінансового потенціалу, для підвищення конкурентоспроможності та уможливлення сталого розвитку
За характером визискування	Уречевлені, грошові, майнові права
За колообертом	Початкові, прирощені
За рівнем варіювання обсягів надходжень	Постійні, змінні
За формою створення	Акціонерні, пайові, індивідуальні
За ступенем ризикованості авансованих фінансових ресурсів	Із мінімальним ризиком вкладення, із середнім ризиком вкладення, із значним ризиком вкладення
За формою впливу	Прямий вплив, опосередкований вплив
За рівнем впливу	Мінімальний, середній, максимальний
За формою визискування	Фінансові інструменти, реальні об'єкти
За характером участі у бізнес процесах	Активні, пасивні
За методом акумуляції	Ендогенні резерви, екзогенні резерви
За відношенням власності	Власні, залучені, позикові
За стадією руху	Акумульовані, у русі

Джерело: *систематизовано автором*

Першочерговим аспектом для створення несеобхідного фінансового підґрунтя щодо забезпечення здійснення безперервного виробничого відтворення є стан його фінансового забезпечення. З цієї точки зору «Фінансове забезпечення відтворювального процесу – це покриття відтворювальних витрат за рахунок фінансових ресурсів, що акумулюються суб'єктами господарювання і державою» [40, с.366].

Серед багатьох науковців панує розуміння фінансового забезпечення, як процесу виділення фінансових ресурсів з метою задоволення певних потреб підприємства. При цьому вони констатують, що існує значний дисбаланс, тобто незадоволеність потреб у таких ресурсах.

Так, змістове наповнення та сутність економічної категорії «фінансове забезпечення» В. Ільчук та Т. Шпомер презентують як: «...взаємопов'язану сукупність джерел, форм і методів, що реалізують певну технологію фінансування розвитку об'єктів виробничої, соціальної чи будь-якої іншої сфери діяльності суб'єктів соціально-економічних відносин» [52]. Проте Л. Першко трактує фінансове забезпечення як: «.. вагому складову організаційно-економічного механізму діяльності підприємства, у зв'язку із тим, що воно є важливою ланкою, яка уможливорює взаємовідносини підприємств різних галузей із суб'єктами зовнішнього фінансового середовища» [53]. С. Юрій розглядає фінансове забезпечення як : «...один з методів фінансового механізму, що супроводжує розподільчі та перерозподільчі процеси щодо національного продукту, виробленого у суспільстві» [54, с. 40]. О. Кириленко акцентує увагу на таких на п'яти важливих складових фінансового забезпечення як: «... самофінансування, кредитування, бюджетне фінансування, оренда, інвестування» [55, с. 41].

На думку В. Оспіщева фінансове забезпечення: «... основний метод фінансового впливу на соціально-економічний розвиток, який регулюється на основі відповідної сфери функціонування та може бути реалізований у наступних формах: самофінансування, кредитування та зовнішнє фінансування» [56, с. 59]. Ми прослідковуємо сутність фінансового забезпечення з позицій наявності певного механізму та процесів його

реалізації. Також О. Москаль пояснює зміст фінансового забезпечення як : «..сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення й ефективного використання фінансових ресурсів та організаційно-управлінських принципів, методів і форм їх впливу на соціально-економічну життєдіяльність»[57]. Тобто у визначені існує певний процес, що розкриває зміст фінансового забезпечення.

Проте О. Романенко стверджує про необхідність застосування організаційних аспектів для розкриття сутності фінансового забезпечення, яке презентує: «..як покриття затрат за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання й державою» [58, с. 18]. А також використовує «..форми фінансового забезпечення (самофінансування, кредитування та державне фінансування) та інструменти механізму здійснення фінансового забезпечення, а також склад і композицію» [58, с. 18]. В. Федосов пропонує застосування системного аспекту для розуміння фінансового забезпечення: «...система джерел і форм фінансування розвитку економічної і соціальної сфер суспільства, яка реалізується у трьох формах-самофінансування, кредитування, бюджетне фінансування» [59]. Також Г. Погріщук має бачення фінансового забезпечення як : «..необхідності діяльності держави та економічних суб'єктів щодо забезпечення фінансовими ресурсами шляхом їх мобілізації та використання такі складові, як мета, завдання, функції, методи, витoki, обсяги фінансових ресурсів, а також діяльність як держави, так і суб'єктів господарювання пов'язану з мобілізацією і використанням цих ресурсів» [60, с. 42]. Тобто, фінансове забезпечення розглядають як певну систему економічних відносин або складовий компонент сформованого механізму, також як організацію та процеси або форму, що застосована для забезпечення.

Презентовані визначення економічної сутності фінансового забезпечення ґрунтуються на сукупності методів і методик, способів та прийомів, що застосовуються для реалізації фінансових відносин шляхом здійснення певних фінансових операцій. Також наявною є тенденція щодо розуміння фінансового забезпечення як певної сукупності різних видів

фінансових ресурсів, використання яких уможливлює економічну життєдіяльність підприємств щодо виконання їх фінансових зобов'язань та взаємодії з інституціями фінансової системи.

Узагальнення визначень економічної сутності фінансового забезпечення підприємства наведено у табл. 1.4. У наукових джерелах пропонується різноманіття поглядів вчених щодо розуміння сутнісного змісту поняття «фінансове забезпечення».

Так, фінансове забезпечення розглядають як сукупність методів і методик, способів та прийомів, що застосовуються для реалізації фінансових відносин шляхом здійснення певних фінансових операцій. Також наявною є тенденція щодо трактування фінансового забезпечення як певної сукупності різних видів фінансових ресурсів, використання яких уможливлює економічну життєдіяльність економічних суб'єктів щодо виконання їх фінансових зобов'язань та інституцій фінансової системи. Цей перелік поглядів доповнює розуміння фінансового забезпечення в якості визначених умов та заходів, що сприятимуть гармонізації економічних процесів, які супроводжують фінансову діяльність[46].

Таким чином, систематизуємо візії щодо змістового наповнення фінансового забезпечення підприємств, які превалюють у сучасній фінансовій теорії (рис.1.5):

процесна (фінансове забезпечення - процес безперервного відтворення з використанням фінансових ресурсів підприємств);

організаційна (фінансове забезпечення - економічні відносини, що ґрунтуються на організаційних принципах діяльності з використанням методів та форм впливів);

сталого розвитку (фінансове забезпечення - комплекс заходів та умов, що сприятимуть сталим засадам економічного розвитку підприємств);

ситуаційна (фінансове забезпечення - певна система, що знаходиться у динаміці згідно впливом ендогенних та екзогенних детермінант загроз та ризиків для підприємств);

Таблиця 1.4

Узагальнення визначень економічної сутності фінансового забезпечення
підприємства

Автор	Визначення
В. Опарін	Фінансове забезпечення – сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення й ефективного використання фінансових ресурсів та організаційно управлінських принципів, методів, умов фінансування і форм їх впливу.
Василик О.	Фінансове забезпечення – визначена законодавством сукупність заходів, спрямованих на створення фінансової бази для досягнення певних цілей .
В. Федосов	Фінансове забезпечення – система джерел і форм фінансування розвитку економічної і соціальної сфер суспільства. Здійснюється в трьох формах: самофінансування, кредитування, бюджетне фінансування.
С. Юрій	Фінансове забезпечення – один із методів фінансового механізму, який застосовують у процесі розподілу та перерозподілу виробленого в суспільстві національного продукту.
В. Оспіщев	Фінансове забезпечення – основний метод фінансового впливу на соціально-економічний розвиток, який регулюється на основі відповідної сфери функціонування, яке може здійснюватись у трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування.
О. Романенко	Фінансове забезпечення – покриття затрат за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання й державою шляхом самофінансування, кредитування та державного фінансування.
Гудзь О.	Фінансове забезпечення – сукупність взаємозалежних економічних відносин, що з'являються у разі пошуку, формування, акумуляції, використання та нагромадження фінансових ресурсів відповідно до поставлених завдань.
Стецюк П.	Проблема фінансового забезпечення на мікрорівні полягає не у відсутності фінансових ресурсів взагалі, а в доступі до них конкретного підприємства та формах і методах їхнього розподілу між галузями економіки й господарюючими суб'єктами
Зеліско І.	Фінансове забезпечення – фінансові відносини, які відображають провідні траєкторії формування, генерування, нагромадження, трансформації та використання фінансових ресурсів для досягнення економічної мети функціонування.
Першко Л.	Фінансове забезпечення – важлива складова організаційно-економічного механізму, так як є важливою частиною взаємозв'язку різногалузових підприємств із суб'єктами зовнішнього середовища .
Москаль О	Фінансове забезпечення – сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів та організаційно-управлінських принципів методів і форм їх впливу на соціально-економічну життєдіяльність територіальних одиниць та господарюючих суб'єктів у процесі розподільних і перерозподільних відносин.
Г. Погрішук	Фінансове забезпечення – діяльність держави та економічних суб'єктів щодо забезпечення фінансовими ресурсами шляхом їх мобілізації та використання з урахуванням таких складових, як мета, завдання, функції, методи, витрати, обсяги фінансових ресурсів.

Джерело: складено автором на основі [52-60].

комплексна (фінансове забезпечення - комплекс заходів, що спрямовані на управління фінансовими ресурсами підприємств);

синергічна (фінансове забезпечення передбачає отримання додаткового позитивного ефекту як результат взаємодії усіх компонентів механізму фінансового забезпечення підприємств);

індикативна (фінансове забезпечення характеризується розрахунком індикаторів для оцінки ефективності залучення фінансових ресурсів);

системна (фінансове забезпечення розглядається як система, що формується економічними відносинами, які виникають у процесі формування та використання фінансових ресурсів, що супроводжуються застосуванням множини елементів з певними зв'язками між собою.

Інноваційний розвиток за своєю сутністю є багатофункціональним процесом, який виступає у якості тригера для здійснення економічного поступу підприємствами, галузями та сферами діяльності та детермінантом щодо уможливлення формування засад сталого економічного розвитку. У свою чергу, фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємств представлено певною системою, яка включає різноманітні композиційні складові. З іншого боку, інноваційний поступ національної економіки неможливий без належного функціонування фінансової системи держави, а також наявності ефективних механізмів формування, накопичення та залучення фінансових ресурсів. Це створює передумови для використання підприємствами різноманітних форм, видів і фінансових інструментів з метою задоволення потреб інноваційної діяльності.

О. Юркевич визначає фінансове забезпечення інноваційної діяльності «..як сукупність взаємопов'язаних елементів (суб'єктів, об'єктів, джерел і методів фінансування інноваційної діяльності), спрямовану на стимулювання фінансування інноваційної діяльності, здійснення якої потребує значної концентрації фінансових ресурсів для отримання певного економічного ефекту» [61]. Група дослідників зазначають, що механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств уможливлюється вектором активізації інноваційної діяльності. Врахування цього аспекту здійснюється

при формуванні фінансового механізму та виокремленні необхідних ефективних заходів для його втілення [62].

Рис. 1.5. Візії економічної сутності фінансового забезпечення підприємств (систематизовано автором)

Механізм фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств та їх інноваційного розвитку має певні характерні властивості, які пов'язані з активізацією інноваційних процесів. Механізм забезпечення фінансовими ресурсами підприємств О. Гудзь пропонує розглядати «...як сукупність взаємозалежних економічних відносин, що з'являються у разі пошуку, формування, акумуляції, використання та нагромадження фінансових ресурсів відповідно до поставлених завдань». Тобто визначальним аспектом є рух фінансових ресурсів в системі фінансового забезпечення діяльності підприємств [43].

Комплексний підхід у визначенні фінансового забезпечення інноваційної діяльності пропонує О. Колодізев : «...як сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення та ефективного використання фінансових ресурсів, а також організаційно-управлінських принципів, методів і форм впливу цих ресурсів на інноваційний розвиток національної економіки»[63]. К. Лагутіна пропонує «..визначення механізму фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств в якості фінансування інновацій шляхом використання специфічних витоків фінансування, у відповідності до фінансового стану та перспектив подальшої діяльності та розвитку підприємств» [64, с. 27]. З точки зору Ю. Федосова, фінансове забезпечення інноваційного розвитку це: «..сукупність економічних відносин, що виникають щодо залучення та ефективного використання фінансових ресурсів, а також організаційно-управлінських принципів, методів і форм впливу цих ресурсів на розвиток інноваційного розвитку»[65]. Розуміння сутності фінансового забезпечення інноваційного розвитку в контексті потреб інноваційного суспільства пропонує Пилип'юк П. : «Фінансове забезпечення – це процес покриття інноваційних витрат за рахунок централізованих та децентралізованих фінансових ресурсів, необхідних для економічного зростання та побудови інноваційного суспільства»[66]. Систематизуємо визначення поняття «фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємств» (табл.1.5).

Таблиця 1.5

Систематизація визначень поняття «фінансове забезпечення
інноваційного розвитку підприємства»

Автор	Визначення
Горник В.	Фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємства – певний комплекс фінансових ресурсів та економічних відносин, що забезпечують ефективний інноваційний розвиток, який здійснюється за допомогою певних форм та методів, які мають свої інструменти впливу
Крупка М.	Фінансове забезпечення інноваційного розвитку – складова фінансово-кредитного механізму інноваційного розвитку з урахуванням спільних та відмінних рис фінансів і кредиту в контексті управління інноваційним розвитком.
Федосов Ю.	Фінансове забезпечення інноваційного розвитку – сукупність економічних відносин, що виникають щодо залучення та ефективного використання фінансових ресурсів, а також організаційно-управлінських принципів, методів і форм впливу цих ресурсів на розвиток інноваційного розвитку.
Осьмірко І.	У практичній діяльності процес фінансового забезпечення інноваційного розвитку реалізується за допомогою основних елементів системи фінансового забезпечення (інструменти та методи, форми фінансування і фінансові важелі впливу)
Возняк Г.	Фінансове забезпечення – комплекс методів та важелів впливу на інноваційну діяльність, який реалізується в різних формах через відповідну систему фінансування
Колодізев О	Фінансове забезпечення – сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення та ефективного використання фінансових ресурсів, а також організаційно-управлінських принципів, методів і форм впливу цих ресурсів на інноваційний розвиток національної економіки.
Пилип'юк П.	Фінансове забезпечення інноваційного розвитку – це процес покриття інноваційних витрат за рахунок централізованих та децентралізованих фінансових ресурсів, необхідних для економічного зростання та побудови інноваційного суспільства.
Єпіфанова І.	Фінансове забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств можна визначити як сукупність економічних відносин, що виникають між суб'єктами інноваційної діяльності з приводу формування і ефективного використання традиційних та альтернативних джерел фінансових ресурсів з метою отримання максимального економічного ефекту та підвищення інноваційного потенціалу підприємства із використанням ...
Лагутіна К.	Механізм фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств – фінансування інновацій шляхом визискування специфічних витоків фінансування, у відповідності до фінансового стану та перспектив подальшої діяльності та розвитку підприємств .

Джерело :сформовано автором на основі [51-72].

Фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємств слід розглядати як комплексний і системний процес, який перебуває у взаємозв'язку з глобальними тенденціями сталого економічного зростання на мікро-, мезо- та макрорівнях.

З метою кращого розуміння сутнісних характеристик фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств розглянемо визначальні функції, за допомогою яких реалізується економічний зміст цього поняття (рис. 1 6).

Рис. 1.6. Функції фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств (систематизовано автором)

Відтворювальна функція фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств проявляється у колообігу інноваційних ресурсів у вигляді інвестицій інноваційного розвитку. На всіх етапах колообігу матеріальних і фінансових ресурсів необхідною умовою є дотримання принципів їх збалансованості.

Розподільча функція реалізується у процесі формування і використання грошових ресурсів з метою підтримки ефективної структури капіталу при

задоволенні реальних фінансових потреб підприємств у розвитку на інноваційних засадах.

Сутність забезпечувальної функції розкривається у можливості задоволення поточних потреб, що супроводжують процеси інноваційного розвитку шляхом наявності витоків фінансових ресурсів.

Регулювальна функція фінансового забезпечення інноваційного розвитку ідентифікується в процесі створення умов для запобігання серйозним прорахункам при фінансуванні високо ризикових інноваційних проєктів. Тобто необхідно оперативно корегувати фінансові потоки.

Контрольна функція передбачає наявність фінансового моніторингу фінансових потоків, що супроводжують в інноваційну діяльність. Вона охоплює нагляд щодо створення інновацій, станом розрахунків та платежів, фінансових результатів інноваційного розвитку з використанням фінансових індикаторів [73-75].

Таким чином, фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємств - це фінансові відносини, що відображають траєкторії генерування і нагромадження, трансформації та використання фінансових ресурсів, спрямованих на інноваційний розвиток з метою підвищення конкурентоспроможності підприємств. Виявлені багатобарвність трактувань економічної сутності, візій щодо змістового наповнення поняття «фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємств» та різноманітність функцій підтверджують важливість і комплексність цього поняття, а також його багатоаспектну роль у формуванні фінансового базису управління інноваційним розвитком підприємств. Створення надійного фінансового базису для життєдіяльності підприємств та інноваційного розвитку є запорукою їх гармонійного функціонування. Реалізація функцій фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств сприятиме ефективній інноваційній діяльності, можливостям інноваційного розвитку, отримання позитивної фінансової результативності та досягнення фінансової рівноваги.

1.3. Науково-методичні підходи до управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств

Фінансове забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств відбувається згідно існуючих економічних законів, що є фінансовим базисом суспільного відтворення. Проте, необхідно враховувати, що ці закони мають специфічні властивості щодо прояву у певних галузях та сферах національної економіки, в яких вони проявляють свою дію і визначальною мірою впливають на витoki та особливості формування фінансових ресурсів, здійснення їх нагромадження та напрями використання. Розглянемо галузеві аспекти розуміння фінансового забезпечення підприємств особливо через призму їх інноваційної діяльності та інноваційного розвитку.

І. Спіфанова трактує сутність фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств у сенсі економічних відносин, які виникають у підприємств в процесі генерування та використання традиційних та альтернативних витоків фінансових ресурсів для досягнення високої фінансової результативності та для підвищення інноваційного потенціалу підприємства. [76]. У визначені акцентується увага на застосуванні витоків фінансових ресурсів та на меті використання фінансових ресурсів. Ю. Воробйов при розгляді сутності фінансового забезпечення будівельної компанії наголошує на оптимальному співвідношенні між власними та залученими фінансовими ресурсами та звертає увагу на сек'юритизацію, як вид фінансового забезпечення та інноваційну техніку фінансування [77].

Виходячи із особливостей організації фінансів сфери охорони здоров'я І. Філіпова пропонує наступне визначення поняття фінансове забезпечення сфери охорони здоров'я: «Це сукупність прийомів, механізмів та інструментів, за допомогою яких залучаються кошти з визначених законодавчо джерел для досягнення конкретного результату – збереження, зміцнення, поліпшення, відтворення індивідуального та громадського здоров'я» [78]. Концептуальні аспекти фінансового забезпечення підприємств

електронної торгівлі на думку С. Белоусової «...ґрунтуються на забезпеченні грошовими ресурсами на підставі ефективної логістики фінансів підприємства, якою передбачається управління отриманням і зарахуванням грошей, надходженням електронних грошей, видами грошей»[79].

Більш розгорнуту візію щодо гарантування стабільності розвитку та конкурентоспроможності підприємства демонструють С. Тивончук та Я. Тивончук: «...фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств – такий рівень забезпеченості їх необхідними фінансовими ресурсами, який гарантує стабільний розвиток і зростання економіки та соціальної сфери, створення гарантій їх конкурентоспроможної підприємницької діяльності» [80, с. 62]. Ґрунтуючись на тому, що фінансові ресурси є основою для здійснення фінансового забезпечення аграрних холдингів, а також враховуючи їх різноманітність прояву, І. Зеліско пропонує розглядати систему фінансового забезпечення діяльності аграрних холдингів: «...як фінансові відносини, які відображають провідні траєкторії формування, генерування, нагромадження, трансформації та використання фінансових ресурсів для досягнення економічної мети функціонування» [81].

Щодо сфери електронних комунікацій, то необхідно обов'язково враховувати її характерні тренди та детермінанти, що впливають на умови функціонування телекомунікаційних підприємств. Особливої уваги потребують такі, які складно врегулювати, як з боку телекомунікаційних підприємств, так і з боку держави. По-перше, ці особливості зумовлені високим рівнем динамічності ринку цифрових технологій відповідно до мінливостей ринкових вимог. По-друге, ці особливості, пов'язані з високим рівнем залежності підприємств сфери електронних комунікацій від перманентного живлення і необхідністю постійного пошуку альтернативних ресурсів і побудови адаптивної системи управління. По-третє, надання електронних комунікаційних послуг має масовий характер споживання і впливає на всі інші сфери суспільно-економічного життя.

Інноваційний розвиток телекомунікаційних підприємств уможливлується наявністю фінансових ресурсів та потребує належного й

достатнього, переважно значного за обсягами фінансового забезпечення. Серед науковців наявна дискусія щодо ототожнення та розмежування понять «фінансове забезпечення» та «фінансування». Так, К. Ільїна вважає недоцільним ототожнення таких понять, як фінансове забезпечення інноваційної діяльності та фінансування. Це пояснюється існуванням різниці між формуванням ресурсної бази інноваційної діяльності та нагромадженням, розподілом і використанням фінансових ресурсів. Безперервний рух фінансових ресурсів та їх використання для інноваційної діяльності визначається доступністю до їх витоків[82].

Тому, вважаємо необхідним, з метою активізації інноваційних процесів телекомунікаційних підприємств створення ефективної системи використання фінансових ресурсів для всебічного фінансового забезпечення інноваційного розвитку. Підтримує такий підхід Н. Зінько: «..фінансове забезпечення означає пошук і вибір джерел фінансових ресурсів, тоді як фінансування передбачає процес використання цих фінансових ресурсів» [83].

Також фінансове забезпечення інноваційної діяльності розглядають у вузькому і широкому сенсі розуміння цього поняття. У вузькому - фінансове забезпечення є системою фінансування, яка може здійснюватися за допомогою застосування різних форм та методів використання фінансових ресурсів. Найбільш розповсюджений серед дослідників є підхід щодо визначення змісту фінансового забезпечення інноваційної діяльності, як: «...комплексу методів та важелів впливу на інноваційну діяльність, який реалізується в різних формах через відповідну систему фінансування» [84, с. 22]. У широкому сенсі - під фінансовим забезпеченням розуміють «...систему фінансових відносин, яка складається на основі закріплених у законодавстві форм і методів створення, мобілізації та використання фінансових ресурсів, як на рівні підприємства, так і на рівні країни» [85].

В процесі розгляду понять «фінансові ресурси», «фінансове забезпечення», «фінансування» також застосовується поняття «фінансовий потенціал». У більшості досліджень наявне ототожнення фінансового

потенціалу підприємства та фінансових ресурсів, які підприємство застосовує у поточній діяльності та на може використати у майбутньому.

С. Онишко підкреслює, що фінансовий потенціал це: «..не лише наявні фінансові ресурси, а й їх резерви, які можуть бути використані за певних умов» [86]. Ми погоджуємося з думкою про те, що існують два основні підходи для розуміння економічної сутності фінансового потенціалу, які сформульовано з точки зору їх кількісних та якісних властивостей.

Кількісний аспект розуміння фінансового потенціалу, полягає у наявності сукупності ресурсів, тобто, за математичним змістом - це арифметична сума. За якісного аспекту, спектр уваги змінюється здатністю застосування фінансових ресурсів підприємством для задоволення потреб [87]. Тобто, згідно кількісного аспекту фінансовий потенціал - це тригер щодо розвитку економіки на засадах інноваційності, а з іншого – це інноваційна модель, яка сприятиме фінансовому ефекту, який буде стимулювати зміцнення фінансового потенціалу.

Так, щодо викликів та загроз функціонування підприємств сфери електронних комунікацій в сенсі уможливлення їх інноваційного розвитку М. Житар зазначає, що «...одним із ключових викликів, що стоїть перед підприємствами зв'язку, є забезпечення ефективного використання фінансового потенціалу для впровадження інновацій» [88]. Тобто визначальною є проблематика ідентифікації доступних і надійних витоків фінансового забезпечення підприємств та можливість їх використання для інноваційного розвитку.

Згідно із статтею 18 Закону України «Про інноваційну діяльність» витоками фінансового забезпечення інноваційної діяльності є: «...кошти Державного бюджету України; кошти місцевих бюджетів, власні кошти спеціалізованих державних та комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ; власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності; кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб; інші джерела, не заборонені законодавством України»[12]. У свою чергу Державна служба статистики поділяє витoki фінансового забезпечення

інноваційної діяльності на «...власні фінансові ресурси; кошти державного бюджету; кошти місцевих бюджетів; кошти позабюджетних фондів; кошти вітчизняних інвесторів; кошти іноземних інвесторів; кредити; кошти з інших джерел» [89].

Аналіз наукових джерел, теоретичних поглядів та практичних підходів вітчизняних та іноземних науковців щодо проблематики фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств, призводить до цілком логічного висновку про можливість характеризування за різними ідентифікаційно-змістовими ознаками: суб'єкти та об'єкти фінансового забезпечення, способи, методи та форми фінансування, детермінанти впливу на інноваційну діяльність, здійснення моніторингу та контролю за організацією фінансування інноваційної діяльності тощо.

Композиційний дизайн системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств представлено на рис. 1.7.

Так, за *формою власності* розрізняють державне та приватне фінансування. Державне фінансування здійснюється на безповоротних засадах за рахунок бюджетних грошових ресурсів та ресурсів позабюджетних фондів. Його інструментами є пряме дотаційне фінансування, державні цільові програми підтримки інновацій, механізми запровадження державних контрактів на придбання продукції або послуг, а також пільгове кредитування підприємств для реалізації інноваційних проєктів. Непрямі методи державного фінансування спрямовані на створення сприятливих умов для пожвавлення інноваційної активності підприємств.

Приватне фінансування охоплює грошові ресурси, які надходять від приватних суб'єктів господарювання, інвестиційних та венчурних фондів, банків, що спеціалізуються на фінансуванні інноваційної діяльності, інвестиційних фондів та венчурних фондів, страхових компаній, пенсійних фондів, фізичних осіб, а також міжнародних та громадських організацій.

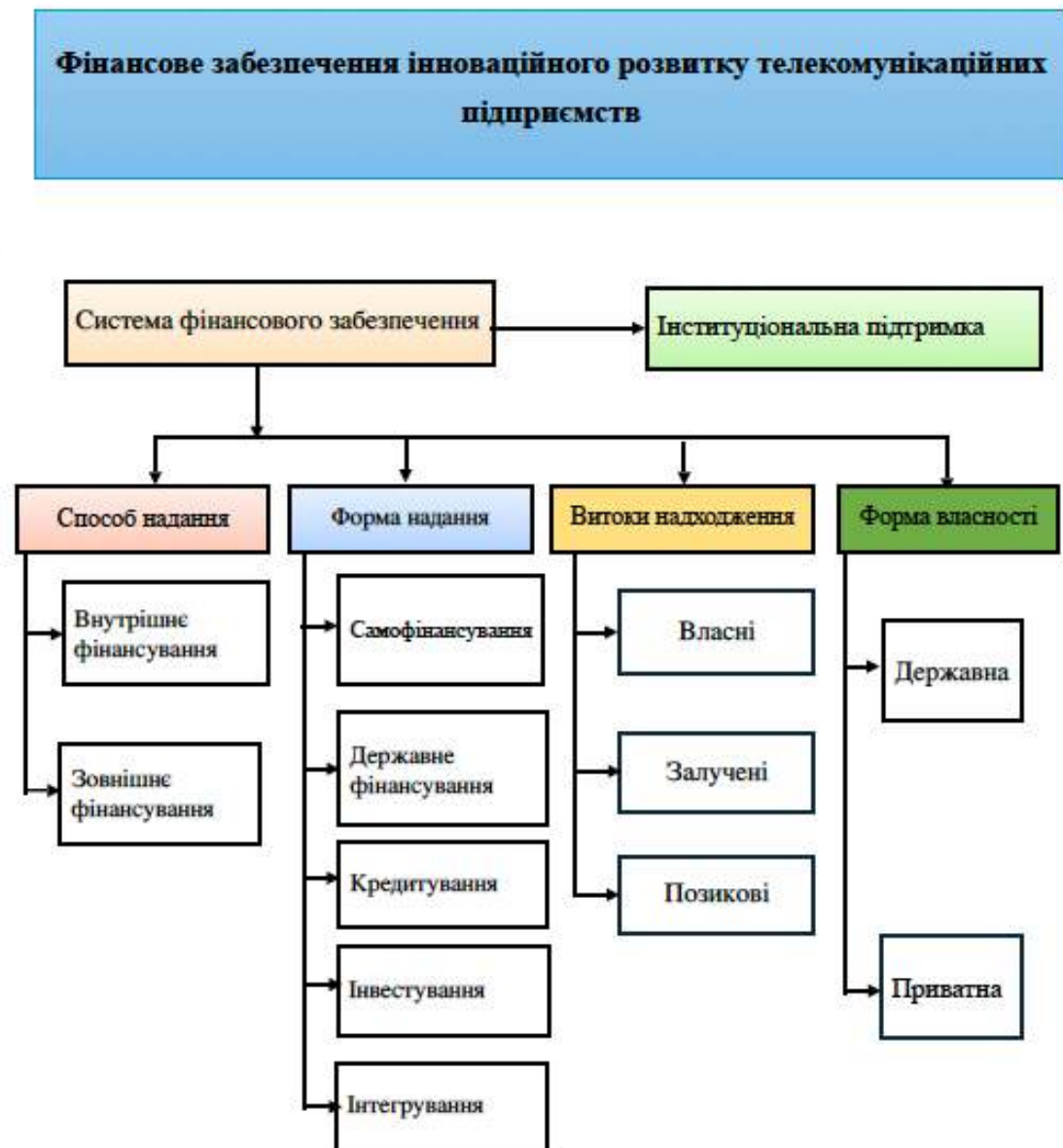

Рис. 1.7. Композиційний дизайн системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств
(систематизовано автором)

Сюди також відносять грошові ресурси бізнес-ангелів та інші форми залучення фінансових реурсів.

За способом надання презентовано: внутрішнє фінансування, що формується за рахунок власних фінансових ресурсів підприємства (прибуток, амортизаційні відрахування, грошові ресурси від реалізації активів) та зовнішнє фінансування, яке передбачає залучення зовнішніх витоків

фінансових ресурсів, якими слугують фінансові ресурси банківських інституцій, ринку капіталу, інших підприємств, інвесторів тощо.

За формою надання фінансових ресурсів виділяють такі основні форми: самофінансування, що включає отримання фінансових ресурсів за рахунок статутного капіталу, амортизаційних відрахувань, чистого прибутку, фондів розвитку, емісійного доходу; державне фінансування, яке здійснюється за рахунок фінансових ресурсів державного та місцевих бюджетів, надходжень з позабюджетних фондів, а також у вигляді пільгового кредитування - безвідсоткові або пільгові позики тощо; кредитування, що охоплює банківські коротко- та довгострокові кредити, товарні кредити, фінансовий лізинг, онкольне та консорціумне кредитування, випуск боргових цінних паперів, а також кредитування міжнародними і громадськими організаціями; інвестування передбачає залучення фінансових ресурсів вітчизняних і зарубіжних інвесторів, краудфандингових платформ, бізнес-ангелів, венчурних фондів; інтегрування - поєднує фінансові ресурси приватних підприємств, громадських організацій, державних інституцій та благодійних фондів у процесі їх колаборації з метою реалізації проєктів публічно-приватного партнерства) [49].

Альтернативним витокком залучення фінансових ресурсів для фінансування досліджень, розробок та інноваційної підприємницької діяльності є бізнес-ангели. Йдеться про приватних інвесторів, які оперують на неформальному ринку венчурного капіталу й вкладають власні фінансові ресурси у ризиковані інноваційні проєкти без вимоги забезпечення позик або застав. Саме ця особливість надає бізнес-ангелам конкурентну перевагу як суб'єкту, що акумулює фінансові ресурси та здійснює фінансування інноваційного бізнесу [90].

В українських економічних реаліях привабливість такого фінансування посилюється ще й тим, що витокки фінансових ресурсів можуть залишатися неафілійованим, а самі ресурси використовуються доволі гнучко, практично на будь-які легальні потреби. Крім того, наявність бізнес-ангелів часто закриває фінансові «провалля», які виникають між потребою в

інвестиціях та їх доступністю на ранніх стадіях розробки і впровадження новачій. Міжнародна практика свідчить, що саме бізнес-ангели відігравали вирішальну роль у запуску відомих інноваційних проєктів, зокрема таких, як розробка телефону у 1874 р., у 1903 р. - автомобілів марки Ford, компанією Apple розробку комп'ютерів Apple Computers у 1977 р., а також запуск стартапів Go2Net та Firefly, що згодом досягли світового успіху [91-93].

За витоками надходження фінансових ресурсів розрізняють власні, залучені та позикові. Власне фінансування передбачає використання фінансових ресурсів самого підприємства, що забезпечує більшу незалежність у прийнятті рішень, зменшує фінансові витрати та знижує залежність від зовнішніх структур. Позикове - ґрунтується на отриманні фінансових ресурсів від банків, фондових ринків та інших підприємств, однак передбачає додаткові зобов'язання у вигляді виплат відсотків, комісій або потребується забезпечення. До залучених витоків сучасного типу належать: венчурне фінансування, краудфандинг, інвестиції бізнес-ангелів, первинне публічне розміщення акцій (IPO) тощо.

Венчурне фінансування передбає використання венчурного капіталу, який вкладають у створення або масштабування підприємств, зазвичай на умовах участі у капіталі й прибутках. В Україні розвиток венчурної індустрії стикається з низкою бар'єрів, зокрема: недосконалістю законодавства, обмеженим доступом до інвестиційних ресурсів (зокрема для фізичних осіб та інституційних інвесторів), слабкістю фондового ринку та відсутністю ефективних механізмів захисту венчурних інвесторів [93-95].

Краудфандинг є відносно новим механізмом залучення фінансових ресурсів через публічні онлайн-платформи. Його суть полягає в зборі внесків від великої кількості осіб, які можуть не мати безпосереднього зв'язку з проєктом або досвіду в інвестуванні. Часто грошові ресурси надходять на безповоротній основі, а «інвестори» отримують символічну винагороду у вигляді пам'ятних предметів, доступу до майбутнього продукту або послуги [96-98]. Для засновників стартапів це є зручним способом профінансувати запуск проєкту без фінансових ризиків.

У сучасних умовах відкритої економіки особливої актуальності набуває питання залучення фінансових ресурсів з міжнародних ринків капіталу. Йдеться як про прямі та портфельні іноземні інвестиції, так і про залучення позикових фінансових ресурсів від міжнародних фінансових організацій. Основною перевагою такого фінансування є можливість отримання грошових надходжень під нижчі відсоткові ставки порівняно з внутрішнім ринком, зокрема умовами кредитування вітчизняними банківськими установами.

Одним із поширених інструментів залучення капіталу на міжнародних ринках є первинне публічне розміщення акцій - Initial Public Offering (IPO). Це процес, у межах якого компанія вперше пропонує свої акції для відкритого продажу на фондовій біржі, що надає можливість широкому колу інвесторів стати співвласниками підприємства. IPO є свідченням зрілості бізнесу, його організаційної стабільності та готовності до масштабування.

На відміну від традиційних форм фінансування, таких як банківське кредитування, державні субсидії чи випуск облігацій, публічне розміщення акцій часто відкриває доступ до значно більших обсягів капіталу без створення боргового навантаження. Упродовж останніх років спостерігається помітне зростання як кількості, так і обсягів IPO-угод. Це свідчить про підвищення ефективності даного фінансового інструменту в умовах глобалізації. Водночас IPO активно використовуються не лише у високорозвинених країнах, а й у державах, що розвиваються, де зростає попит на модерні інструменти та механізми залучення інвестицій [93-96].

Витоки фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств наведено в табл. 1.6. Так, за видовою ознакою вони поділяються на традиційні і специфічні, а також ординарні і ексклюзивні з орієнтиром на місце їх знаходження відносно телекомунікаційного підприємства, як ендогенні та екзогенні. Особливого значення для фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств набувають специфічні та ексклюзивні витоки.

Таблиця 1.6

Матриця витоків фінансового забезпечення інноваційного розвитку
телекомунікаційних підприємств

Витоки фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств	
<i>Традиційні</i>	<i>Специфічні</i>
Ендогенні	
статутний капітал додатковий капітал доходи чистий прибуток амортизаційні відрахування	бюджетні ресурси грантові ресурси кредити без вимоги повернення страхові відшкодування
Екзогенні	
залучені фінансові ресурси кредиторська заборгованість дивіденди та відсотки заборгованість з оплати праці заборгованість перед бюджетом емісія та продаж цінних паперів банківські кредити позики бюджетне кредитування	фінансовий лізинг факторинг балансові позики онлайн-факторинг краундфандинг
<i>Ординарні</i>	<i>Ексклюзивні</i>
Ендогенні	
випуск цінних паперів для інвестування в інновацій залучення внутрішніх інвестицій для інновацій використання пілг для інноваційного бізнесу	створення інтегрованих структур зі спеціалізацією на інноваційних технологіях вертикально-горизонтальна кооперація у сфері досліджень і розробок створення та комерціалізація технологічних інновацій
Екзогенні	
участь у державних програм підтримки інноваційного бізнесу використання спеціальних кредитних ліній для інноваційних проєктів залучення зовнішнього іноземного інвестування інноваційних проєктів застосування інструментів франчайзингу залучення фінансових ресурсів небанківського інвестування страхування інноваційних проєктів кооперація і в інвестиційно-інноваційній сфері	грантове фінансування приватних та публічних фондів венчурне фінансування залучення фінансових ресурсів бізнес-ангелів фінансування програм інноваційно-технологічної співпраці співпраця з інноваційними агломераціями та технологічними парками залучення фінансових ресурсів інституційно-інфраструктурної системи

Джерело: систематизовано автором

На нашу думку, такий підхід презентує витoki фінансового забезпечення у гармонійному поєднанні із сучасними трендами фінансового ринку щодо залучення альтернативних видів фінансових ресурсів та застосування модерних фінансових інструментів для їх генерування, накопичення та використання у процесі цифрової трансформації економіки в епоху інформаційних технологій.

Здійснимо характеристику основних етапів фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств (рис.1.8).

Рис. 1.8 Етапи фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств *(розроблено автором)*

Перший етап полягає у формуванні фінансових ресурсів у параметрах необхідних для здійснення інноваційної діяльності (аналіз правового поля у сфері електронних комунікацій; оцінка ендогенного та екзогенного фінансового середовища; визначення наявної загальної потреби підприємства у фінансових ресурсах; обчислення обсягу та композиції як власних, так і залучених видів фінансових ресурсів, що уможливлюють фінансові засади здійснення інноваційної діяльності; ідентифікація видів форм та можливих для використання методів фінансування).

Другий етап передбачає доступність та використання фінансових ресурсів у процесі інноваційної діяльності (забезпечення доступності різних

видів фінансових ресурсів і покриття фінансових потреб шляхом застосування різних витоків фінансування діяльності; наявність оптимальних сценаріїв залучення фінансових ресурсів; здійснення витрат та уможливлення безперервності відтворювальних процесів).

Третій етап - отримання позитивної фінансової результативності від фінансового забезпечення інноваційної діяльності, що уможливорює його інноваційний розвиток (ефективне використання фінансових ресурсів; досягнення бажаного фінансового результату; забезпечення необхідного та очікуваного рівня рентабельності та прибутковості; збільшення кількості споживачів, клієнтів; розширення ринкової частки підприємства; приріст активів та ресурсного забезпечення; сприяння зростанню інноваційного та фінансового потенціалу; підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності тощо).

Інноваційна діяльність характеризується як тривалий і складний процес, що реалізується в умовах невизначеності, пов'язаної з часовими лагами, ризиками та ліквідністю. У цьому контексті інноваційний розвиток розглядається як детермінант зростання обсягів фінансових ресурсів і трансформує їх якісні параметри, активізуючи сучасні тренди інноваційного поступу. Водночас фінансовий потенціал, спрямований на підтримку інноваційних ініціатив, стає каталізатором для збільшення фінансового капіталу, сприяючи зміні властивостей механізму здійснення фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств із витратного типу у більш результативний, орієнтований на продуктивність[101].

Телекомунікаційні підприємства перебувають у пошуку ефективних моделей управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку, які б відповідали умовам конкурентного середовища та сприяли досягненню фінансової стабільності. У науковому дискурсі фінансова конкурентоспроможність часто трактується як здатність підприємства ефективно управляти фінансовими ресурсами з метою досягнення стійких фінансових результатів. Як зазначає Стецюк П.А., суть фінансової конкурентоспроможності полягає, з одного боку, у здобутті підприємством

переваг на фінансових ринках шляхом покращеного доступу до екзогенних витоків капіталу, а з іншого – у своєчасному фінансуванні конкурентних переваг на ринку. При цьому, домінантна роль у даному тандемі належить саме фінансовій конкурентоспроможності [99].

Забезпеченість необхідними обсягами та спектром видів фінансових ресурсів, раціональна композиція їх використання створюють необхідні умови для впровадження інновацій і забезпечення сталого інноваційного розвитку. Підприємство може мати у розпорядженні збалансовану різноманітність фінансових ресурсів, можливості доступу до певної кількості різних витоків їх застосування, проте неефективно їх використовувати, що може нівелювати позитивну результативність інноваційної діяльності та інноваційний розвиток. З іншого боку, ефективне управління обмеженими фінансовими ресурсами без належного доступу до екзогенних витоків фінансових ресурсів також не гарантує успіху. Таким чином, результативність інноваційної діяльності значною мірою залежить від ефективного фінансового забезпечення, що формує підґрунтя для досягнення очікуваних ефектів.

Відповідно до економічного тлумачного словника, «...ефект визначається як досягнутий результат у матеріальному, грошовому або соціальному вимірі» [100, с. 126]. Ефективність фінансового забезпечення можна розуміти як співвідношення вартісного виміру одержаного результату та обсягів витрачених фінансових ресурсів [52].

Щоб оцінити яка результативність фінансового забезпечення телекомунікаційних підприємств, необхідно застосувати показники, що характеризують рівень дохідності використання фінансових ресурсів. Комплексний підхід щодо показників дохідності використання фінансових ресурсів уможливорює проведення діагностики стану ефективності фінансового забезпечення підприємства [40].

Рівень дохідності використання фінансових ресурсів телекомунікаційним підприємством ($РДфр$) за період, що аналізується розраховуємо за формулою:

$$PД_{\phi p} = \frac{ЧП + АВ + ФОП}{ФР} \cdot 100\% , \quad (1.1)$$

де: $ЧП$ – сума отриманого чистого прибутку, протягом аналізованого періоду, тис. грн;

$АВ$ – сума амортизаційних відрахувань за аналізований період, тис. грн

$ФОП$ – сума фонду оплати праці за період, що аналізується тис. грн ;

$ФР$ – використані фінансові ресурси протягом періоду, тис. грн.

Телекомунікаційні підприємства несуть соціальну та екологічну відповідальність перед суспільством. Тому доцільно розрахувати коефіцієнт соціально - екологічного значення $K_{с.з.}$ за формулою :

$$K_{с.з.} = \frac{ПП + B_{\phi OP} + \Delta ЧП + ФОП + B_{occ}}{\phi p} , \quad (1.2)$$

де: $ПП$ – податкові зобов'язання підприємства, тис. грн;

$B_{\phi OP}$ – відрахування з фонду оплати праці, тис. грн;

$\Delta ЧП$ – витрати, спрямовані на здійснення матеріального стимулювання, тис. грн;

$ФОП$ – загальний обсяг витрат по оплаті працівників , тис. грн;

B_{occ} – витрати на утримання соціальних об'єктів, тис. грн;

$ФР$ – середньозважене значення загальної суми фінансових ресурсів, тис. грн

Рівень ефективність здійснених підприємством умовно – змінних витрат :

$$E_{узв} = \frac{ВП}{З_з} , \quad (1.3)$$

де: $E_{узв}$ – ефективність здійснених підприємством умовно –змінних витрат;

$ВП$ – отриманий валовий прибуток протягом досліджуваного періоду, тис. грн ;

$З_з$ – здійснені підприємством змінні витрати, тис. грн

Можемо представити ефективність умовно – змінних витрат іншою формулою:

$$E_{узв} = \frac{BP}{З_з} - 1, \quad (1.4)$$

де: BP – сума виручки від реалізації, тис. грн.

Ефективність здійснених підприємством умовно – постійних витрат:

$$E_{поств} = \frac{П_{оснд}}{З_{пост}}, \quad (1.5)$$

де: $E_{поств}$ – ефективність здійснених підприємством умовно – постійних витрат, тис. грн;

$П_{оснд}$ – прибуток, отриманий за результатами основної діяльності;

$З_{пост}$ – постійні витрати, тис. грн

Сукупна дієвість витрат ($E_{зс}$) обчислюється як:

$$E_{зс} = \frac{П_{оснд}}{З}, \quad (1.6)$$

де: $E_{зс}$ – сукупна ефективність всіх здійснених витрат;

$З$ – загальна сума здійснених змінних та постійних витрат.

Індикатор балансової дієвості здійснених підприємством витрат визначається за допомогою формули:

$$E_{зб} = \frac{БП}{З}, \quad (1.7)$$

де: $E_{зб}$ – показник балансової ефективності понесених підприємством витрат;

$БП$ – отриманий балансовий прибуток на підприємстві.

Показник чистої дієвості понесених витрат на підприємстві розрахуємо за наступною формулою:

$$E_{зч} = \frac{ЧП}{З}, \quad (1.8)$$

де: $E_{зч}$ – отримана чиста ефективність здійснених підприємством витрат;

ЧП – отриманий протягом досліджуваного періоду чистий прибуток підприємства.

Наступним є показник точки беззбитковості, що розраховується за формулою:

$$ТБ = \frac{ВР * З_{ПОСТ}}{ВР - З_{ПЕР}} \quad (1.9)$$

Зміни в умовах функціонування телекомунікаційних підприємств мають трансформуючи впливи на витoki фінансових ресурсів, що корелюється з формуванням вхідних та вихідних фінансових потоків. Різноманітність витоків фінансових ресурсів сприятлива для перерозподілу фінансових ресурсів з метою забезпечення стабільної фінансової діяльності підприємства.

Таким чином, управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств - це сукупність принципів, методів та інструментів прийняття та реалізації управлінських рішень в процесі пошуку і нагромадження, трансформації та використання різноманітних видів фінансових ресурсів, спрямованих на інноваційний розвиток з метою досягнення зміцнення фінансової стійкості та підвищення інноваційного потенціалу підприємства, забезпечення зростання добробуту топ менеджменту та членів колективу, врахування фінансових інтересів власників підприємств.

Організація управління фінансовим забезпеченням телекомунікаційних підприємств спрямована на забезпечення ефективного функціонування шляхом досягнення стратегічних та тактичних цілей функціонування на засадах фінансової стійкості та конкурентоспроможності. Тобто ефект проявляється в отриманні додаткових переваг у фінансових та соціальних еквівалентах.

Висновки до розділу 1

1. Обґрунтовано траєкторію розвитку управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, яка ґрунтується на засадах сталого інноваційного розвитку. Досліджено

економічну сутність і значення інновацій, інноваційного розвитку та запропоновано власну дефініцію «інновації». Систематизовано етапи інноваційно-технологічного розвитку суспільного відтворення та розкрито сутність сталого економічного розвитку.

2. Сформовано основні складові системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств. Запропоновано власну дефініцію «фінансові ресурси підприємств» та доповнено існуючі класифікаційні ознаки фінансових ресурсів підприємств: за стратегічною місією, рівнем варіювання обсягів надходжень, формами використання, ступенем ризикованості авансованих фінансових ресурсів, характером участі у бізнес процесах, методом акумуляції. Узагальнено визначення економічної сутності фінансового забезпечення підприємств та запропоновано наступні візії змістового наповнення цього поняття : процесна, організаційна, сталого розвитку, ситуаційна, комплексна, синергічна, індикативна та системна.

3. Представлено композиційний дизайн системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, що на відміну від існуючих включає форму надання - інтегрування (поєднання фінансових ресурсів приватних підприємств, громадських організацій, державних інституцій та благодійних фондів у процесі реалізації проєктів публічно-приватного партнерства); передбачає використання альтернативних витоків фінансування - венчурне фінансування, краудфандинг та фінансові ресурси бізнес-ангелів та матрицю витоків фінансового забезпечення, що поділяються видовою ознакою на традиційні і специфічні та ординарні і ексклюзивні з орієнтиром на місце їх знаходження відносно підприємства , як внутрішні та зовнішні. Презентовано власну дефініцію «управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств».

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА СТАНУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Тенденції інноваційної розвитку та фінансового забезпечення національної економіки

Концепція еволюційного розвитку національної економіки практично втратила сенс з початком повномасштабної військової російської агресії проти України. Визначальними детермінантами подальшого економічного розвитку України стали не довготривалі тренди, а революційні трансформації на інноваційних засадах. Індикатором стану державної інноваційної політики в країні є місце, яке вона займає у глобальних рейтингах стану інноваційного розвитку країн світу.

Так, стан інноваційного розвитку України презентовано багатьма показниками оцінки інноваційності економіки у міжнародних рейтингах. Зокрема, це: Глобальний індекс інновацій (The Global Innovation Index)- ГІІ «Глобальний індекс стійкої конкурентоспроможності (The Global Sustainable Competitiveness Index) – ГІСК, Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів (The Global Talent Competitiveness Index) – ГІКТ, Зведений Інноваційний Індекс (Summary Innovation Index)–ЗІІ [102].

Динаміка показників, що характеризують рейтинги України демонструє досить скромні місця, проте варто зауважити, що спостерігається позитивна тенденція останні роки (рис.2.1).

Так, Україна зайняла 55 та 64 місця відповідно у 2023 р. за показниками міжнародних рейтингів ГІСК та ГІКТ. Тобто це кращий результат у порівнянні з минулим роком.

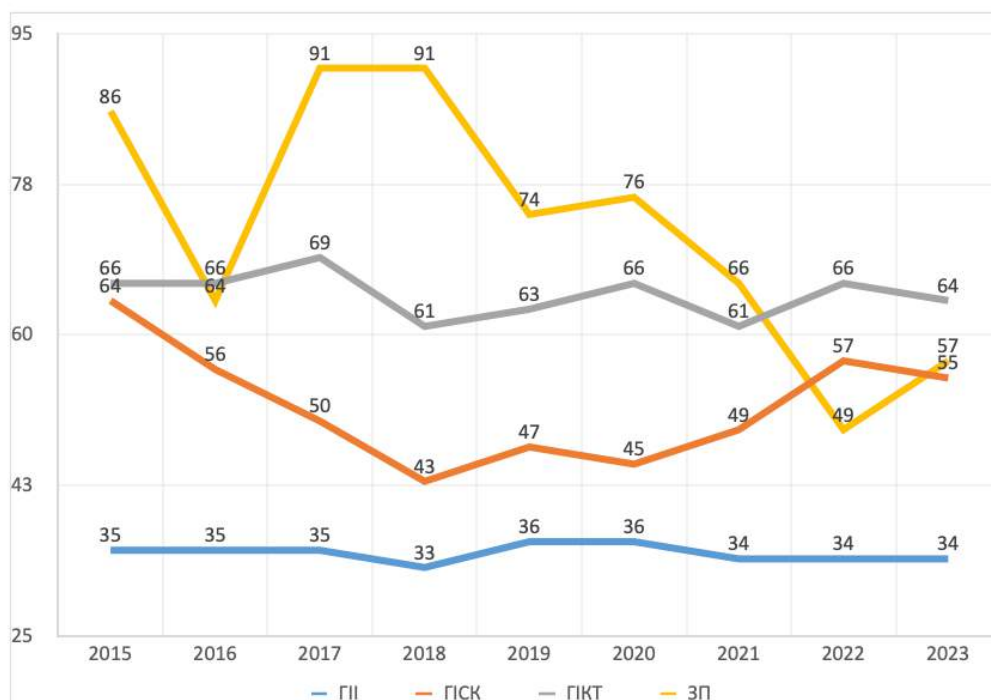

Рис. 2.1. Міжнародні рейтинги України за індикаторами рівня інноваційного розвитку (складено автором на основі [102-105]).

Місця, які займає Україна у міжнародних рейтингах, що характеризують стан інноваційного розвитку демонструють наявність в країні потенціалу в сфері освіти та науки, що важливо для конкурентоспроможності у науково-інноваційній сфері, підґрунтям для наукових досліджень та інновацій, появи нової техніки та розробок сучасних технологій. Проте, ці результати демонструють наявність проблемних аспектів в Україні щодо підтримки та стимулювання інноваційних процесів.

Глобальний індекс стійкої конкурентоспроможності (ГІСК) презентує наявний стан справ щодо конкурентоспроможності країн у розрізі складових глобального рівня, а також демонструє регіональний та національний рейтинги конкурентоспроможності у розрізі шести головних індикаторів[90]. У 2023 р. Україна зайняла 57 місце, тобто погіршилася ситуація на 8 позицій за цим показником у порівнянні із 2022 р. Цьогорічний бал наша країна отримала на рівні 46,2 із 100. Непогані результати країни за такими

складовими індексу конкурентоспроможності як «Природний капітал», «Інтелектуальний капітал» та «Економічна стійкість» відповідно з 38, 41 та 43 місцями (рис. 2.2).

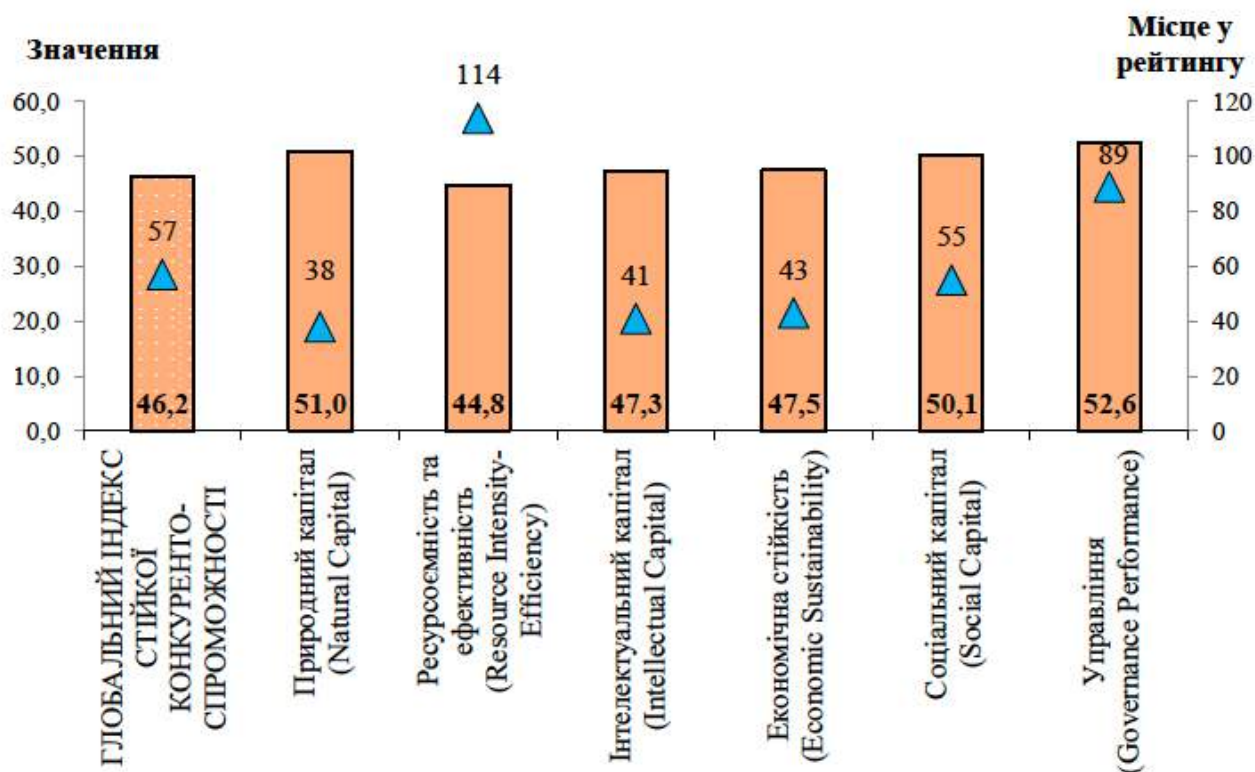

Рис. 2.2 Рейтинг України за показниками Глобального індексу стійкої конкурентоспроможності (ГІСК) у 2023 р. (складено автором на основі [103]).

Щодо Глобального індексу конкурентоспроможності талантів (ГІКТ), то у 2023 р. Україна зайняла 64 місце у рейтингу (рис. 2.3). При цьому за складовими цього показника «Індекс утримання талантів або здатність утримувати кваліфікований персонал» та «Глобальні знання» – 50 місця. Так, за показником «Індекс приваблювання талантів» досягнуто 57 місце, а за показником «Індекс розвитку талантів» – 68 місце, за показником «Ринкові та нормативні можливості» отримано 75 місце та за «Виробничі навички співробітників» досягнуто 77 місце.

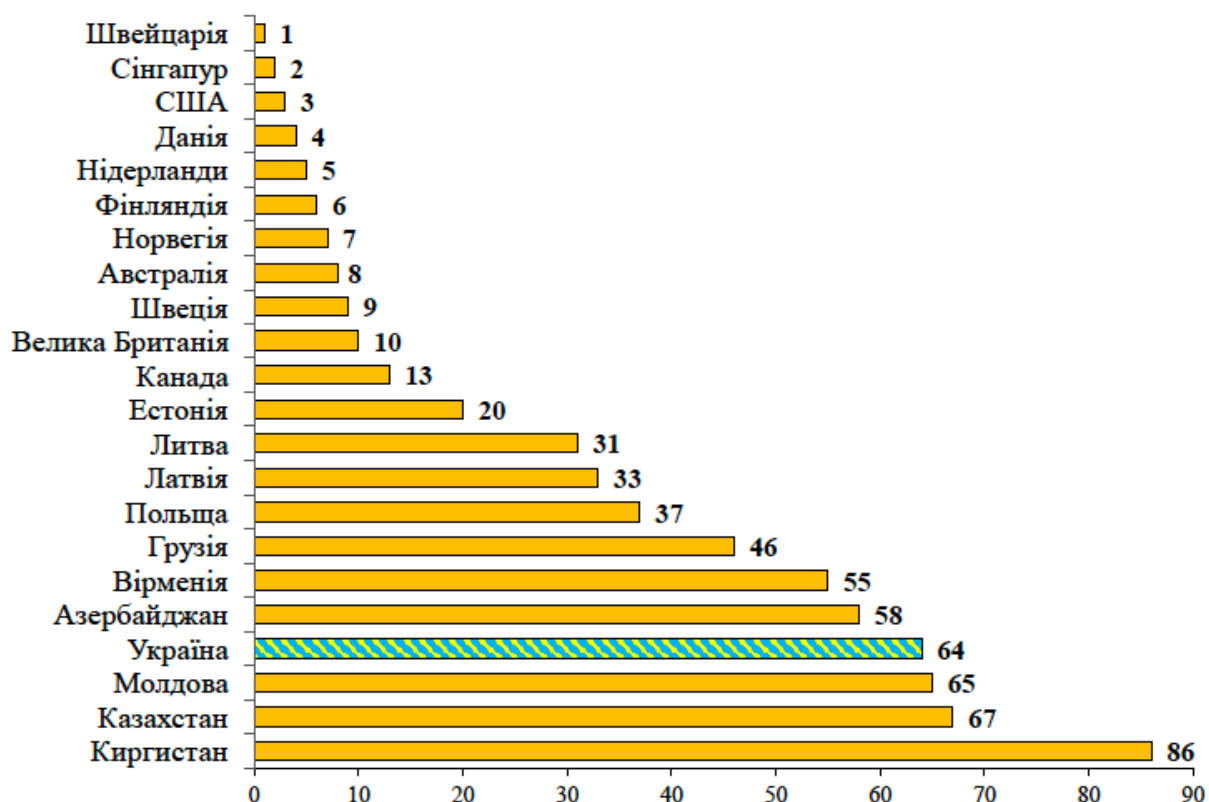

Рис.2.3. Рейтинги країн за Глобальним індексом конкурентоспроможності талантів (ГІКТ) у 2023 р. (складено автором на основі [104])

Європейське інноваційне табло (European Innovation Scoreboard) - ЄІТ уможливорює оцінювання та формування рейтингів про рівень, досягнутий у сфері науково-технологічного та інноваційного розвитку європейських країн. ЄІТ - це система показників, що характеризує стан науково-технічної та інноваційної діяльності, які застосовують для розрахунку Зведеного Інноваційного Індексу (ЗІІ), що обчислюється для всіх країн ЄС. За результатами цього показника країни відносять до певної групи: преша група - інноваційні лідери, наступна група- активні інноватори, виокремлюють групи помірних та повільних інноваторів (рис. 2.4).

Україна віднесена до групи помірних інноваторів з показником 34. Лідерами щодо ЗІІ є Швейцарія, Данія та Швеція.

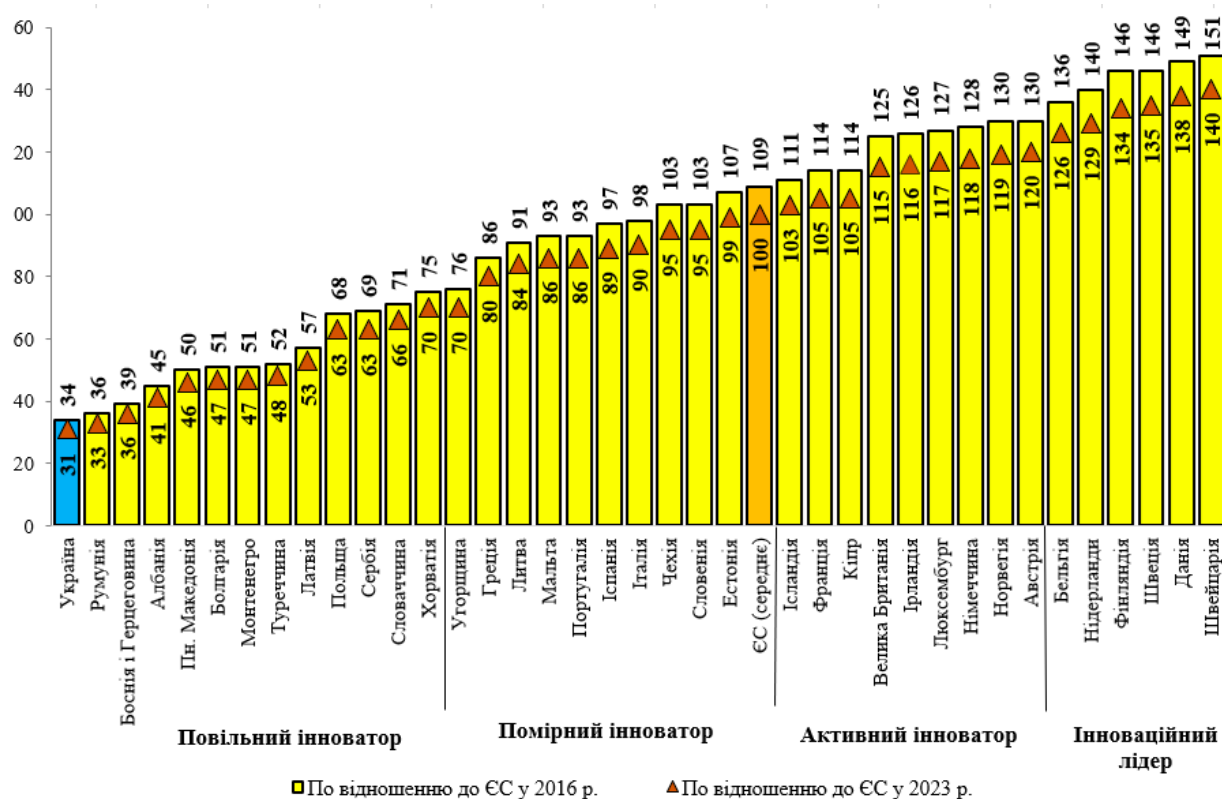

Рис. 2.4. Зведений інноваційний індекс (ЗІІ) відносно середнього показника в ЄС (складено автором на основі [105])

Рейтинг України щодо визначених індикаторів ЄІТ презентовано на рис. 2.5. Україна демонструє найкращі позиції за показником «Екологічна стійкість» з показником 76,7 та «Вплив на зайнятість» – 72,8. Низький рівень показника «Інтелектуальні активи», як складової блоку «Інноваційна активність» з результатом 17,3, що ще більше знизився порівняно з 2022 р.

Російська агресія проти України значно вплинула не лише на погіршення низки наведених вище індикаторів, але й на можливості проведення досліджень, розвиток інфраструктури, людського капіталу, а також ускладнила умови для наукової співпраці фахівців та їх мобільності. Детермінанти війни та геополітичної турбулентності вплинули на інноваційний стан країн світу та посилили необхідність їх подальшого інноваційного поступу. Актуальною є необхідність посилення інноваційної активності в ЄС.

Рис. 2.5 . Рейтинг України щодо індикаторів ЄІТ у 2022-2023 рр.

(складено автором на основі [105])

Однією з найважливих ознак конкурентоспроможності економіки є розвинена сфера науки та інновацій в країні. Проте, в Україні невисокий рівень наукоємності ВВП, який склав 0,33 % у 2023 р. та зменшувався протягом багатьох років. Така тенденція демонструє ситуацію, коли наука не реалізує економічну функцію у суспільстві, а вона тільки виконує пізнавальну роль (рис. 2.6).

Така ситуація є вкрай незадовільною для нашої країни, це особливо помітно, якщо порівнювати з показниками ЄС, де його рівень є більше 2%, а у порівнянні зі світовими лідерами тим більше наявна різниця. Так,

для США цей показник - на рівні 3,5% , у Південній Кореї – 4,9 % та для Ізраїлю показник становить 5,6 % [106].

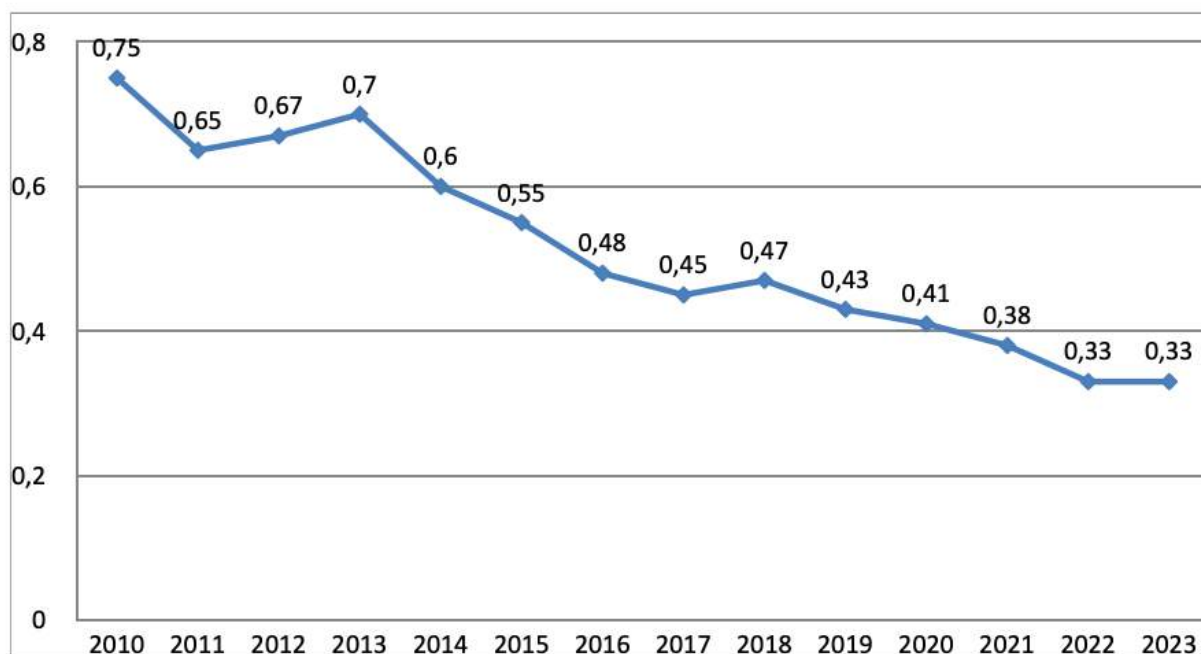

Рис. 2.6. Динаміка наукоємності ВВП України, % (побудовано автором на основі [106])

Інноваційна діяльність та впровадження передових технологій є обов'язковою умовою для європейського поступу України та можливості стати рівноправним та конкурентоспроможним партнером на глобальному ринку та колаборації з іншими країнами. У зв'язку із цим, важливим національним пріоритетом розвитку країни є створення умов для поєднання трансформаційних економічних процесів з інтеграційним рухом, та формуванням розвинутої цифрової економіки. Для цього необхідним є формування засад для стійкого інноваційного розвитку галузей та сфер вітчизняної економіки.

Україна має значний людський, науковий та інноваційний потенціал, проте протягом останніх 30 років не проводила відповідних реформ та трансформацій у системах освіти та генерування знань, досліджень та науки, технологій та інновацій. У результаті склалася достатньо загрозлива

ситуація, що посилюється на фоні світового тренду пришвидшеного інноваційного розвитку, виникнення енергетичних проблем та екологічних криз, розв'язання яких потребує наявності нових знань, передових інноваційних технологій та вдосконалених бізнес-моделей.

Аналіз показників міжнародних рейтингів нашої країни свідчить, що Україна демонструє позитивні тренди у розрізі таких важливих складових як ресурси для інноваційної діяльності, рівень освіти та наявність державних науково-дослідних установ. Проте Україна відстає показниками інноваційної результативності. Важливою є необхідність розвитку експортно-орієнтованого технологічного виробництва, що ґрунтується на тісній та плідній співпраці науки та освіти, університетів та бізнесу з метою пришвидшеного інноваційного поступу.

В Україні функціонує низка спеціалізованих установ та інституцій, діяльність яких спрямована на інноваційний розвиток країни. В контексті реалізації Закону «Про наукову та науково-технічну діяльність» в Україні функціонує Національна рада України з питань розвитку науки і технологій для забезпечення динамічного інноваційного поступу країни [107]. У 2018 р. було утворено Національний фонд досліджень (НФД) з метою забезпечення здійснення незалежного грантового фінансування та відбори проєктів на конкурсній основі. Також функціонує Фонд розвитку інновацій (Український фонд стартапів), що підтримує вітчизняні стартапи [108]. Проте, діяльність цих інституцій потребує системності та кращої результативності.

Аналіз витрат на виконання досліджень і розробок у 2010-2023 рр. (рис. 2.7) свідчить, що витрати на прикладні наукові дослідження зростають - 29,6% у 2023 р., а витрати на науково-технічні розробки навпаки зменшилися у 2023 р. На фундаментальні наукові дослідження у 2023 р. припадало 20,7%. У 2023 р. на підприємницький сектор припадають витрати більше 50%, що були здійснені для розвитку інженерної діяльності та вдосконалення технологічного сектору.

Рис. 2.7 . Динаміка загальних витрат на ДіР [89].

У 2023 рр. витрати для здійснення наукових досліджень і розробок зросли до 21348,1 млн грн. Витрати на наукові ДіР за витоками фінансування склали наступну композицію: 43,1 % - за рахунок грошових ресурсів державних організацій, 37, 5% - держбюджету та 27,8 % - власні ресурси (табл. 2.1) [89].

Таблиця 2.1

Витрати на ДіР за витоками фінансування [89]

Рік	Витрати на наукові ДіР, усього млн.грн.	У тому числі за рахунок коштів (у %):							
		власних коштів	організацій держ. сектору	у т.ч. коштів держ. бюджету	підприємницького сектору	організацій сектору вищої освіти	приватних некомерційних організацій	іноземних джерел	інших джерел
2021	20973,8	19,2	46,3	41,1	13,9	0,1	0,0	19,7	0,7
2022	17117,8	9,8	66,6	64,2	11,8	-	-	10,8	0,7
2023	21348,1	27,8	43,1	37,5	11,5	0,1	0,0	16,4	1,0

Результати рейтингу Global Innovation Index 2023 (GII 2023) демонструють, що наслідки військових подій в Україні мають багатогранний глобальний вплив на стан світової економіки та інноваційні рейтинги країн. Проте лідером рейтингу є Швейцарія, яка протягом 13 років залишається на

першій позиції, другою є Швеція, а третьою – США, далі йдуть Великобританія і Сінгапур, які увійшли у топ – 5 [102;109].

Рейтинг «Глобальний інноваційний індекс» складається на основі аналізу близько 80 показників, що характеризують інноваційний розвиток країн світу, які знаходяться на різних рівнях економічного розвитку. Індекс розраховується за допомогою двох груп показників, згрупованих як інноваційні витрати – ресурси та умови щодо здійснення інновацій та інноваційний дохід – це практичні результати від здійснення інновацій [109].

У 2023 р. Україна посіла 55 місце за показником Глобального інноваційного індексу (Global Innovation Index (GII) 2023) (табл. 2.2). Відбулося покращення рейтингу України, незважаючи на війну країна піднялася з 57-го на 55-те місце. Серед 39 країн Європи, економіка України зайняла 34 позицію, а також вперше увійшла в ТОП-3 найбільш інноваційних економік у групі країн із доходами нижче середнього, де на першому місці Індія, а на другому - В'єтнам [109].

У 2023 р. за показником, що визначає результати інновацій – креативність Україна значно покращила свої позиції та перемістилася на 37 місце у порівнянні з 63 місцем у минулому році. Складовими цього показника є «Створення мобільних додатків за країною походження розробника/фірми по відношенню до ВВП» із групи «Онлайн креативність» та «Кількість заявок резидентів на отримання прав інтелектуальної власності на торгові марки і промислові зразки за країною походження по відношенню до ВВП».

Таким чином, отримані Україною інноваційні результати перевищують інноваційні витрати ресурсів завдяки високим рейтингам нашої країни за такими показниками, як наявність у країни прав на об'єкти інтелектуальної власності та зростання витрат на створення комп'ютерного та програмного забезпечення, а також мобільних додатків, експорт ІКТ послуг тощо[101].

Таблиця 2.2

Рейтинг України за Глобальним інноваційним індексом

Назва показника	Роки						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index)	50	43	47	45	49	57	55
Інноваційні витрати (Innovation Input)	77	75	82	71	76	75	78
Інституції (Institutions)	101	107	96	93	91	97	100
Людський капітал і дослідження (Human capital & research)	41	43	51	39	44	49	47
Інфраструктура (Infrastructure)	90	89	97	94	94	82	77
Рівень розвитку ринку (Market sophistication)	81	89	90	90	88	102	104
Рівень розвитку бізнесу або бізнес-досвід (Business sophistication)	51	46	47	54	53	48	48
Інноваційні результати (Innovation Output)	40	35	36	37	37	48	42
Знання і результати технічного та технологічного наукового пошуку (Knowledge & technology outputs)	32	27	28	25	33	36	45
Креативність (результати творчої діяльності) (Creative outputs)	49	45	42	44	48	63	37

Джерело: складено автором на основі [102]

Спостерігається наявний розрив у рівні інноваційного розвитку національної економіки у порівнянні з високорозвиненими країнами. Важливою в таких умовах є інноваційна трансформація національної економіки, яка повинна формуватися шляхом конвергенції спільно з Європейським Союзом. Цей напрям необхідно мати на увазі для здійснення технологічної модернізації галузей та сфер національної економіки.

У 2023 р. за даними Європейської Бізнес Асоціації [110] показник - Індекс інвестиційної привабливості України мав тенденцію до зниження та склав 2,44 бали з можливих 5 (у 2022 р. він був дещо більшим та складав 2,48 бала) - рис.2.8.

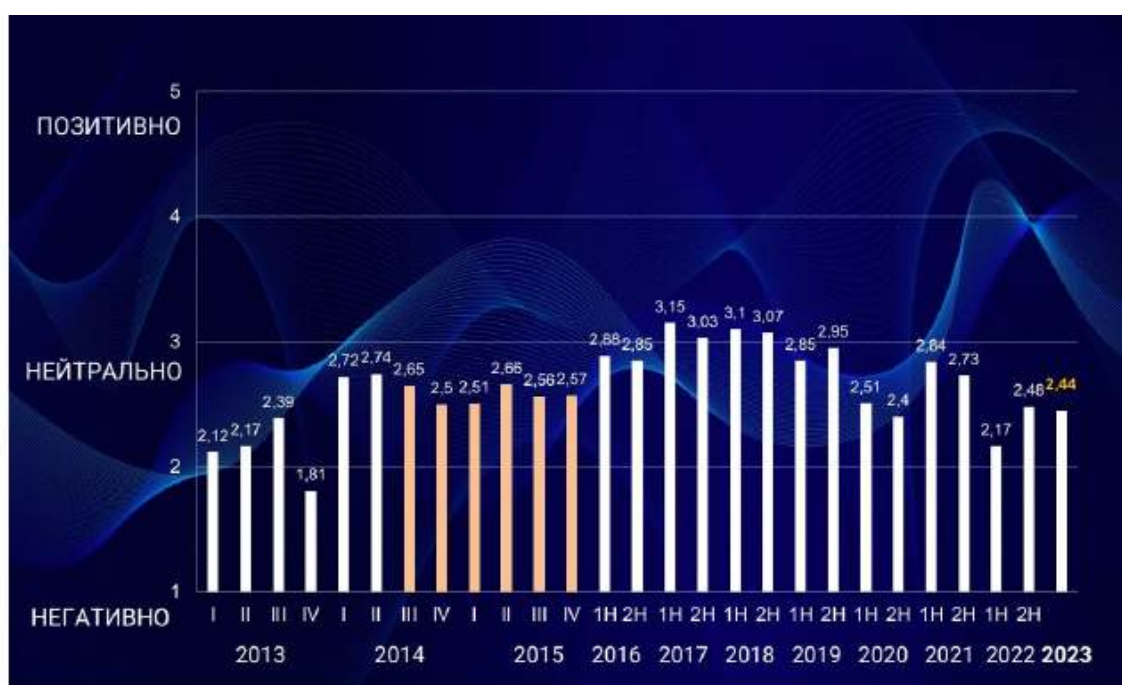

Рис. 2.8. Динаміка Індексу інвестиційної привабливості України у 2013-2023 рр. [110].

Повномасштабна російська військова агресія проти України продовжує бути лідером серед детермінант негативного впливу на інвестиційний клімат в країні. На другому та третьому місцях - це корупція в країні та неефективна судова система. Серед позитивних змін, що відбувалися останніми роками, має місце присвоєння Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, реалізовані дерегуляційні ініціативи уряду та здійснена цифровізація державних послуг в країні.

В умовах війни та необхідності повоєнного відновлення, управління інноваційною політикою з боку держави має бути спрямоване на трансформаційні зміни в усіх галузях, з акцентом на ресурсну ефективність, зміцнення ланцюгів формування доданої вартості, еко-інновації, розвиток зеленої енергетики та поширення використання відновлюваних джерела енергії. Важливою є координація дій всіх зацікавлених сторін та органів влади, згуртованість бізнесу та громадськості у виконанні завдань з досягнення Цілей Сталого Розвитку.

На Саміті зі сталого розвитку ООН, що відбувся у вересні 2023 р. було підкреслено, що «...без термінової корекції курсу та прискорення темпів руху до цільових завдань людство очікує ризик тривалих періодів кризи та невизначеності, спричинених бідністю, нерівністю, голодом, хворобами, конфліктами і катастрофами» [111]. Так, «..війна в Україні додала нашій країні викликів та загроз щодо реалізації національних ЦСР, головними з яких є недостатність фінансових ресурсів, нова демографічна реальність та брак кваліфікованих кадрів, робочої сили для відродження економіки та реалізації цілей сталого розвитку. У цих умовах тільки використання результатів науки, нових технологій та інновацій можуть допомогти у досягненні ЦСР» [112].

У 2023 р. середній показник Індексу ЦСР, що розраховують для кожної з 167 країн-членів ООН, для України склав 44 позицію. Вважається, Україна досягла наступні ЦСР: 1 (подолання бідності), 10 (скорочення нерівності). Проте, проблемними для досягнення є ЦСР 4, 13 та 17. Також є труднощі із досягненням ЦСР 2, а також 5-9 і 11, 12 та 14. Важко досягти в умовах війни в Україні ЦСР 3 (міцне здоров'я та добробут), ЦСР 15 (захист та відновлення екосистем суші), ЦСР 16 (мир, справедливість та сильні інститути) [113].

Необхідність підвищення ефективності функціонування та результативності вітчизняної наукової сфери, як джерела для генерування наукових знань та розробок пов'язана з створенням умов для формування інноваційної економіки. Це необхідно для розробки імплементації стратегії

інноваційного розвитку національної економіки з метою забезпечення високих показників рівня економічного розвитку держави.

У сучасних умовах глобалізаційних перетворень та високої динаміки економічних процесів, Україна потребує збалансованого та гармонійного розвитку, заснованого на впровадженні інновацій, технічному та технологічному оновленні галузей виробництва, виробничих процесів та зростанні наукоємності національної економіки. У світі вже існує та дано сформована наукова концепція збалансованого економічного зростання, що спирається на інновації та наукові знання, тобто функціонує економіка знань, де знання відіграють роль найважливішого економічного ресурсу. Тому для України посилюється роль міжнародної колаборації та науково-технічного співробітництва, що уможливорює активне застосування існуючих та генерування і впровадження власних інноваційних рішень.

Повномасштабна російська агресія проти України, вторгнення на територію країни та війна спричинили колосальні людські та економічні втрати для України: відбулося різке скорочення виробничих потужностей, вимушена релокація бізнесу та передислокація ресурсів та людського капіталу, збільшення рівней безробіття та інфляції, девальвація національної валюти і зростання цін на енергетичні ресурси та продовольство.

За оцінками НБУ, Україна втратила фізичний капітал внаслідок руйнувань підприємств, житлового фонду та інфраструктурних об'єктів на 100 млрд дол. США станом на початок травня 2022 р. Ці втрати за розмірами складають 50% ВВП України у 2021 році. Згідно з оцінками Міністерства економіки України та Київської школи економіки, обсяг загальних втрат економіки України через війну, склав близько 600 млрд дол. США [114].

Оцінка рівня інноваційного розвитку України демонструє наявну необхідність розробки і втілення в життя системної та модернізованої науково-технічної та інноваційної політики в країні. Особливо важливим є композиційна економічна та соціальна трансформація в регіонах України, здійснення технологічної модернізації виробничих процесів та стимулювання інноваційної активності у бізнесі та суспільстві в цілому.

2.2. Оцінка трендів розвитку сфери електронних комунікацій

Глобалізаційні аспекти економічного розвитку вимагають від телекомунікаційних підприємств впровадження нових напрямів інноваційної діяльності, удосконалення і оптимізації всіх бізнес процесів. Слід зазначити, що сфера електронних комунікацій має специфічні особливості функціонування.

Так, сфера електронних комунікацій є фреймворком для розвитку цифрової економіки в Україні, тобто нею уможлиблюється розвиток цифрових технологій (Інтернет речей, штучний інтелект, машинне навчання, дрони, безпілотники, роботи й андроїди, цифрові двійники, носимі технології, віртуальна, доповнена та змішана реальність тощо).

Важливість сфери електронних комунікацій визначається її роллю у формуванні та розвитку постіндустріальної економіки, яку називають економікою послуг або економікою знань. Для економіки знань характерним є застосування комунікативних навичок у суспільстві, які є першою необхідністю для життя в такому виді суспільства. При цьому головною цінністю для такого виду економіки є люди та їх знання, якими вони повинні володіти у на високому рівні.

Необхідно підкреслити роль електронних комунікацій у формуванні системи національної безпеки України та покращенні якості життя пересічних громадян, шляхом створенням базису для трансформацій у таких сферах : комунікацій та зв'язку, системах медицини та освіти, транспортній галузі та у сфері туризму тощо.

До війни ринок послуг електронних комунікацій України характеризувався тим, що його учасники активно створювали нові напрями діяльності, вели активну боротьбу за залучення більшої кількості споживачів і лише зрідка могли звернути увагу на наявність своїх конкурентів. Ринок України був чітко розділений між основними конкурентами щодо географічних ознак. Проте, за умов сьогодення підприємства посилили конкурентну боротьбу з метою заволодіння лідерських позиції в цій сфері національної економіки.

Необхідно зазначити, що у вітчизняній сфері електронних комунікацій протягом останніх років не зважаючи на війну, наявні певні позитивні тенденції. Так, обсяг капітальних інвестицій за видом економічної діяльності інформація та телекомунікації зростає (рис. 2.9.).

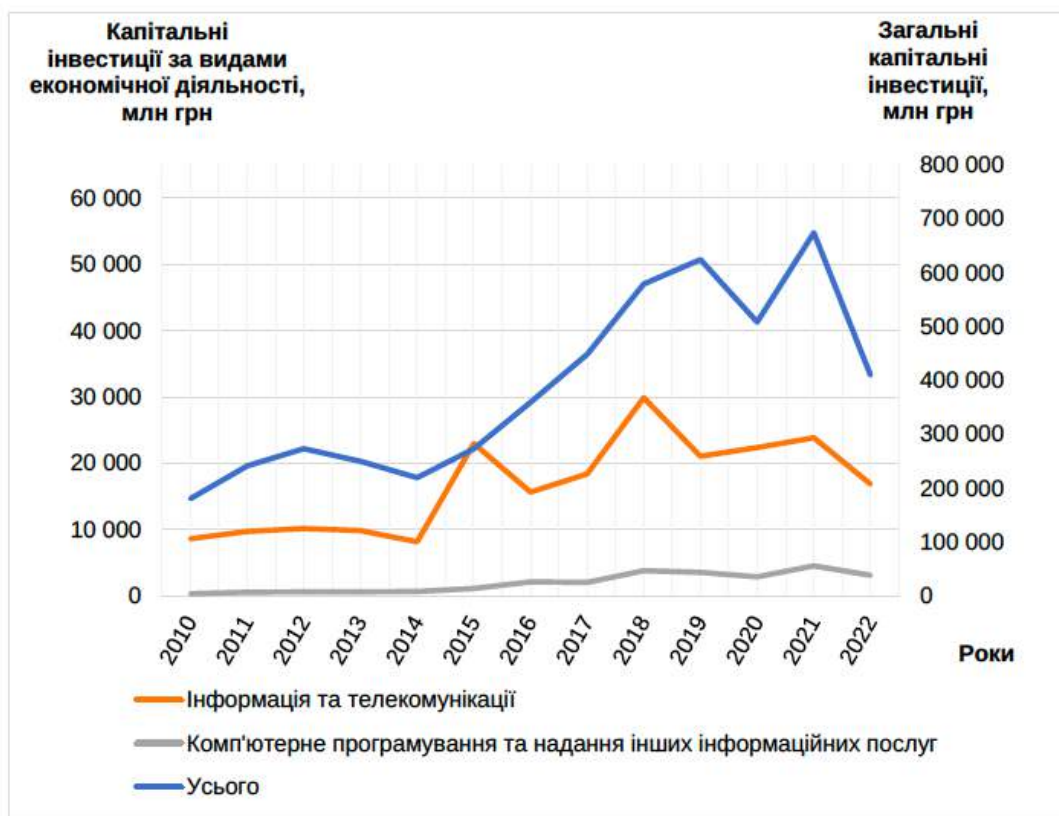

Рис. 2.9 . Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2010–2022 рр., млн грн. (побудовано автором на основі [89])

Щодо глобального ринку телекомунікацій та вітчизняної сфери електронних комунікацій, то вони функціонують під впливом глобальних трендів: загальних, соціально-економічних та техніко - технологічних. У свою чергу, сфера електронних комунікацій в Україні зазнає впливів внутрішніх економічних, фінансових, політичних та військових детермінант, а також специфічних трендів сфери електронних комунікацій.

Аналіз кількості зайнятих працівників на підприємствах (за видом економічної діяльності інформація і телекомунікації) протягом останніх років демонструє зростання, не зважаючи на зниження цього показника у багатьох інших галузях (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Кількість працівників підприємств за видами економічної діяльності

Вид діяльності	Темпи зростання, 2022р./2010р., %	Темпи зростання 2022р./2021р., %
Всього	82,32	99,03
Інформація та телекомунікації	153,56	103,56
Комп'ютерне програмування та надання інших інформаційних послуг	575,06	120,04

Джерело : складено автором на основі [89]

Аналіз показників зовнішньої торгівлі послугами демонструє тенденцію до зниження обсягів як експорту, так і імпорту протягом 2022 р. (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Показники зовнішньої торгівлі послугами за видами економічної діяльності у 2022 р.

Послуги	Експорт		Імпорт		Сальдо
	тис.дол. США	2022р./ 2021р., %	тис.дол. США	2022р./ 2021р., %	тис.дол. США
Усього	9166030,3	71,7	3015092,9	37,8	6150937,4
Телекомунікаційні послуги	124207,7	121,7	91177,2	85,0	33030,6
Комп'ютерні послуги	2751703,0	87,0	239966,2	59,8	2511736,7
Інформаційні послуги	837036,6	109,0	83078,8	40,6	753957,8

Джерело : складено автором на основі [89]

У порівнянні із 2021 р. виключеннями є лише експорт телекомунікаційних послуг - зростання на 21,7% та інформаційних послуг - плюс 9%. Тобто наявним є позитивний тренд у діяльності підприємств сфери

електронних комунікацій , навіть за умов повномасштабної війни та значних економічних і фінансових викликів. У 2023 р. доходи, що були отримані від надання послуг зв'язку склали 130,5 млрд грн, що є зростанням у порівнянні із минулим роком - 90,1 млрд грн у (рис.2.10).

Загальний обсяг – 130,5 млрд грн

Рис. 2.10. Композиція доходів від надання послуг зв'язку у 2023 р. (побудовано автором на основі [115])

Доходи, що були отримані від надання електронних комунікаційних послуг зросли на 14,1 млрд грн протягом 2023 р. та склали 97,3 млрд грн. У композиції цих доходів найбільша питома вага припадає на доходи від послуг мобільного зв'язку , які склали 63 % (рис.2.11).

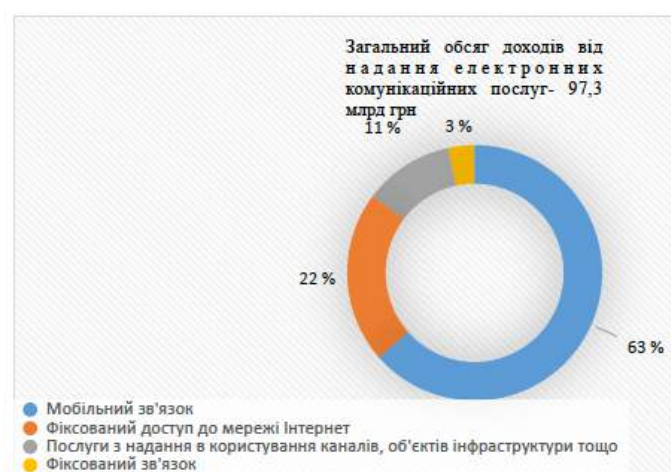

Рис. 2.11. Композиція доходів, отриманих від надання електронних комунікаційних послуг протягом 2023 р. (побудовано автором на основі [115,116])

В умовах військових подій в Україні, сфера електронних комунікацій продовжила демонструвати позитивну динаміку зростання доходів. У 2023 р. було отримано доходи від надання підприємствами електронних комунікаційних послуг - 97,3 млрд грн, тобто більше ніж у 2022 р. на 17% , за умов індексу інфляції протягом року -5,1% (рис.2.12).

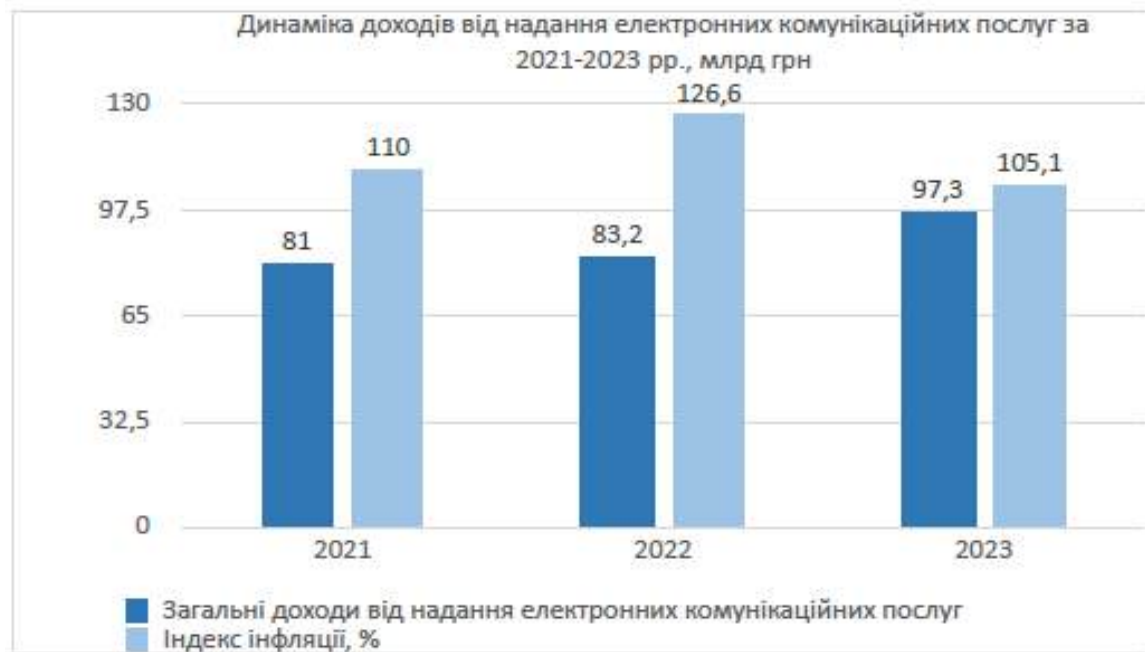

Рис. 2.12 Динаміка доходів від надання підприємствами електронних комунікаційних послуг у 2021-2023 рр. (побудовано автором на основі [115, 116])

Такий позитивний тренд у 2023 р. пояснюється частково нормалізацією роботи у сфері електронних комунікацій, частково здійсненням відновлення мереж, а також деокупацією окремих регіонів країни та стабілізацією доходів населення.

Найбільший приріст відбувся у сегментах фіксованого доступу до мережі «Інтернет», де доходи у 2023 р. зросли на 2,7 відсоткових пункти у порівнянні з 2022р., а у сегментах мобільного та фіксованого зв'язку навпаки зменшилися відповідно на 4,2 та 0,8 відсоткових пункти (рис.2.13). Це пов'язано із підвищеним попитом на використання мережі «Інтернет» для здійснення дзвінків та відправки повідомлень.

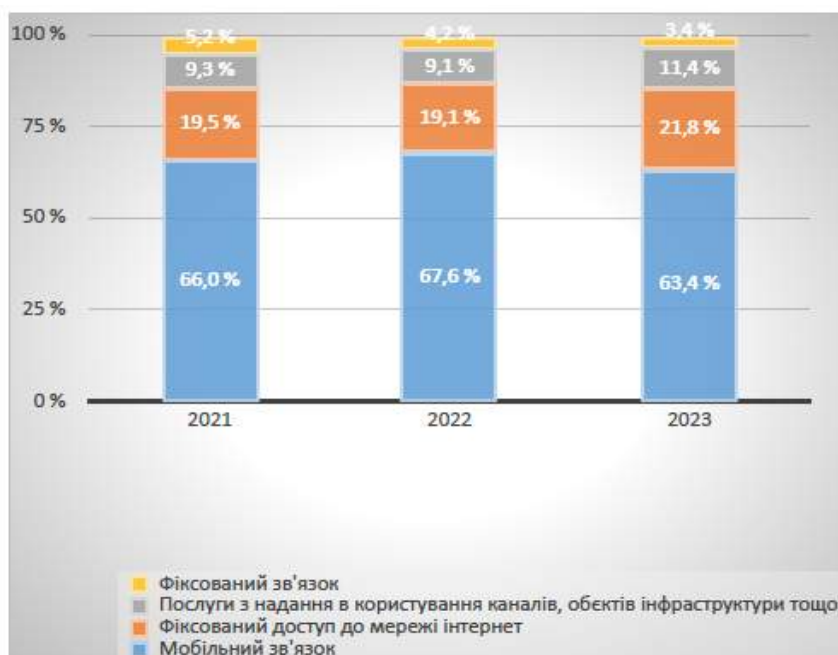

Рис. 2.13. Зміни композиції доходів від надання електронних комунікаційних послуг у 2023 р. *(побудовано автором на основі [115-117])*

У 2023 р. основним вектором розвитку сфери електронних комунікацій стала технологічна модернізація мереж доступу та активний перехід до використання волоконно-оптичних технологій, внаслідок зростання попиту з боку споживачів послуг як фізичних, так і юридичних осіб. При цьому підприємства відмовилися щодо використання менш енергоефективних та продуктивних мереж, що було обумовлено виконанням вимог Закону України «Про електронні комунікації» та поступом телекомунікаційних підприємств щодо сталого інноваційного розвитку[118]. Доходи, які отримали підприємства сфери електронних комунікацій від надання послуг мобільного зв'язку у 2023 р. склали 61,7 млрд грн, або 63,4 % загального обсягу доходів, отриманих підприємствами від надання електронних комунікаційних послуг (рис.2.14.). Кількість активних карток, які було ідентифіковано у мережі мобільного зв'язку склала 50,3 млн одиниць у 2023 р. Існуючий тренд пов'язаний із повномасштабним російським вторгненням на територію України, недоступністю мереж мобільного зв'язку на тимчасово окупованих територіях України, кібератакою на мережу підприємства ПрАТ «Київстар», що відбулася у грудні 2023 р. та міграцією населення за кордон.

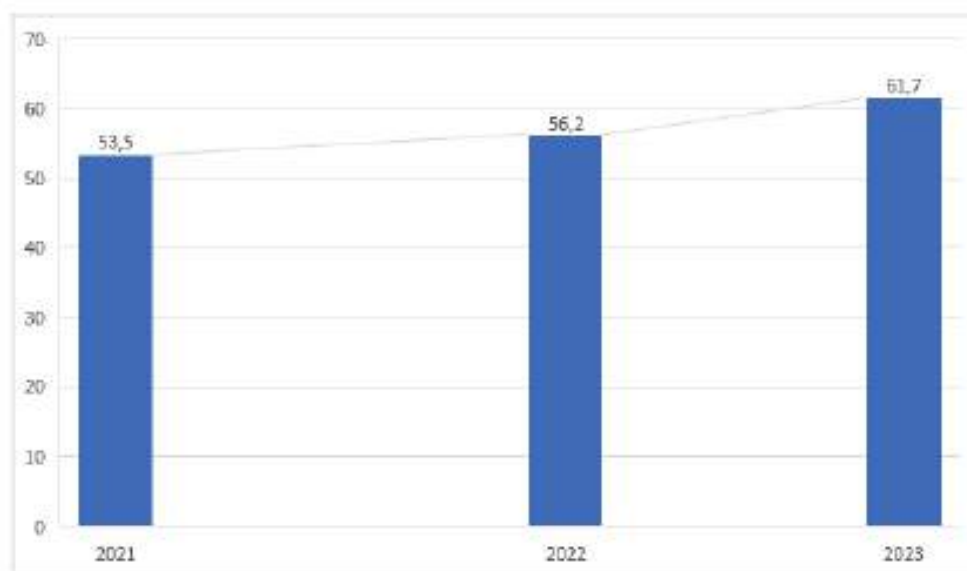

Рис. 2.14 . Динаміка доходів, отриманих підприємствами від надання послуг мобільного зв'язку у 2021-2023 рр., млрд грн *(побудовано автором на основі [115-117])*

Середньомісячний дохід, який отримано підприємствами від надання послуг мобільного зв'язку в розрахунку на 1 активну картку - ARPU збільшився на 7,5% та становив 102,1 грн у 2023 р.(рис.2.15).

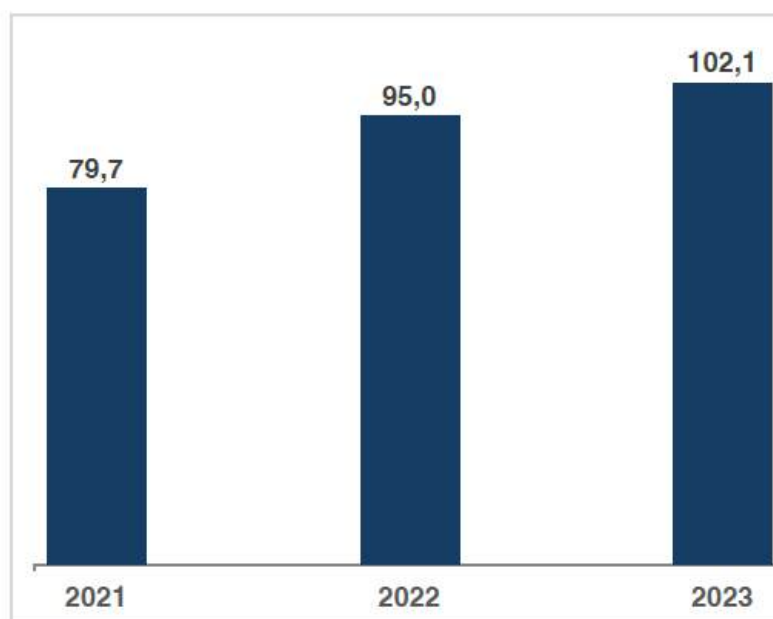

Рис. 2.15. Середньомісячний дохід, отриманий на 1 активну ідентифіковану картку , грн/міс *(побудовано автором на основі [115-117])*

Загальна кількість активних карток, що використовувалися у мережі мобільного зв'язку, з яких використовувалась послуга доступу до мережі «Інтернет» у 2023 р. становила 36,9 млн од., що є невеликим, проте зростанням на 4,2% (рис. 2.16)

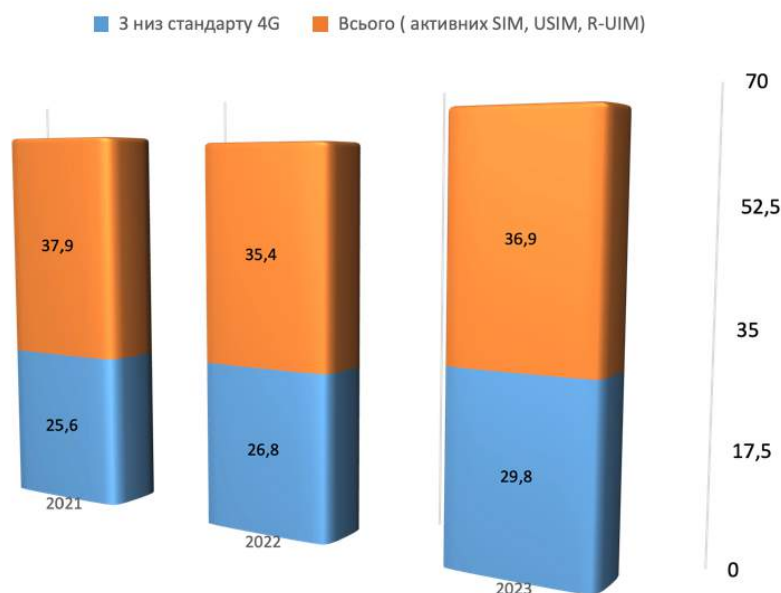

Рис. 2.16 . Динаміка кількості карток, що використовувалися у мережі мобільного зв'язку для використання до мережі «Інтернет», млн од.

(побудовано автором на основі [115-117])

Доходи від надання послуг доступу до фіксованої мережі «Інтернет» у 2023 р. склали 21,2 млрд грн, їх питома вага склала 21,8 %. у композиції доходів від надання підприємствами електронних комунікаційних послуг.

Одним із актуальних шляхів інноваційного розвитку вітчизняної сфери електронних комунікацій є імплементація умов та вимог Європейського зеленого курсу щодо функціонування підприємств сфери електронних комунікацій. Досягнення ЦСР відкриває багатовекторні перспективи для світової економіки і мобільної індустрії зокрема, що умотивовує розробку і впровадження інновацій. Індустрія мобільного зв'язку робить значний внесок у стимулювання сталого розвитку та досягнення ЦСР.

У 2023 р. середній показник впливу мобільного зв'язку на ЦСР за 17 цілями становив 58 [119, 120]. Це означає, що індустрія мобільного зв'язку досягла 58% свого потенційного внеску в ЦСР проти 33 % у 2015 р. Внесок світової індустрії мобільного зв'язку у досягнення ЦСР у 2023 р. продемонстровано на рис. 2.17.

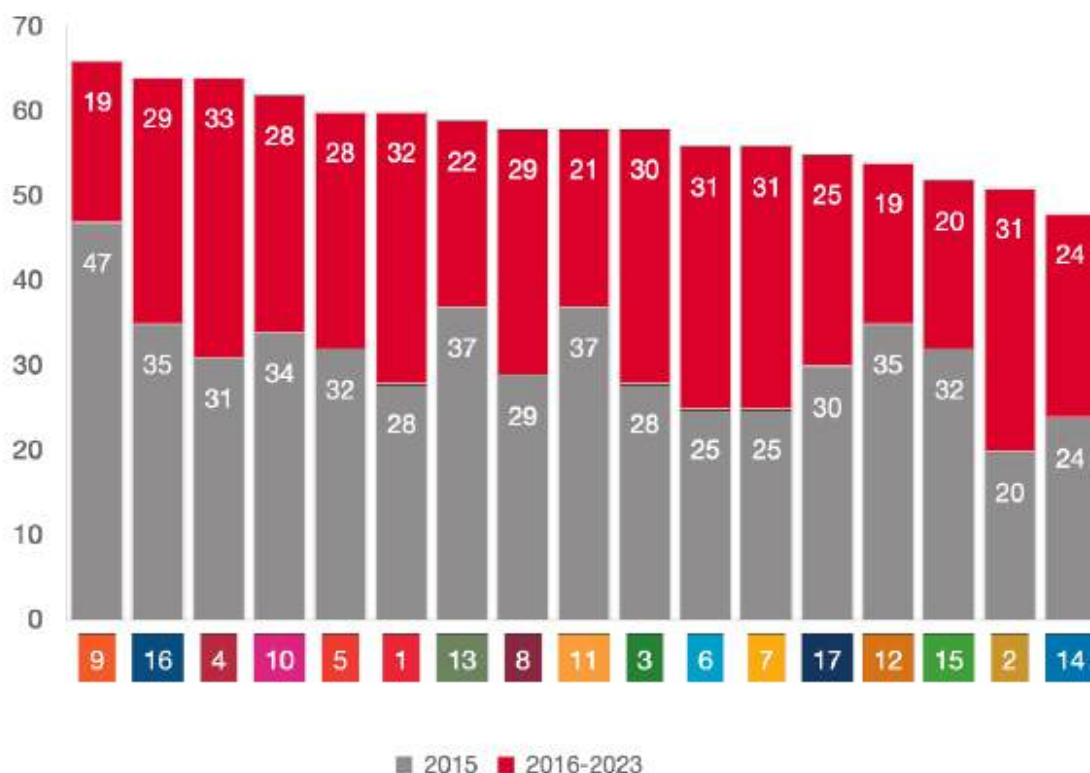

Рис. 2.17. Внесок світової індустрії мобільного зв'язку у досягнення ЦСР у 2023 р.(побудовано автором за даними [120-122])

Індустрія мобільного зв'язку досягла найвищого впливу на ЦСР 9: промисловість, інновації та інфраструктура, де широке охоплення мобільних мереж разом із прогресом у 5G та інфраструктурі з'єднали мільярди людей, тобто відбулося різке скорочення цифрового розриву. На кінець 2023 р. частка людей від загальної кількості населення, яке живе в районах без мобільного широкосмугового зв'язку, становила лише 4% (350 мільйонів людей), тоді як 57% населення світу (4,5 мільярда людей) користувалися мобільним Інтернетом [122]. Порівняємо тенденції розвитку світової мобільної індустрії відповідно до ЦСР у 2023 р. із минулими роками (рис.2.18).

За результатами ООН щодо виміру прогресу, досягнення цілей сталого розвитку складають наступний низхідний ряд.

2015 р.: 9 → 11 → 13 → 12 → 16 → 10 → 5 → 15 → 4 → 17 → 8 → 1 → 3 → 6 → 7 → 14 → 2.

2019 р.: 9 → 4 → 11 → 3 → 13 → 5 → 6 → 7 → 10 → 8 → 12 → 17 → 1 → 15 → 16 → 2 → 14;

2020 р.: 1 → 3 → 11 → 4 → 8 → 12 → 14 → 5 → 6 → 7 → 10 → 17 → 9 → 13 → 16 → 2 → 15.

2023 р.: 9 → 16 → 4 → 10 → 5 → 1 → 13 → 8 → 11 → 3 → 6 → 7 → 17 → 12 → 15 .

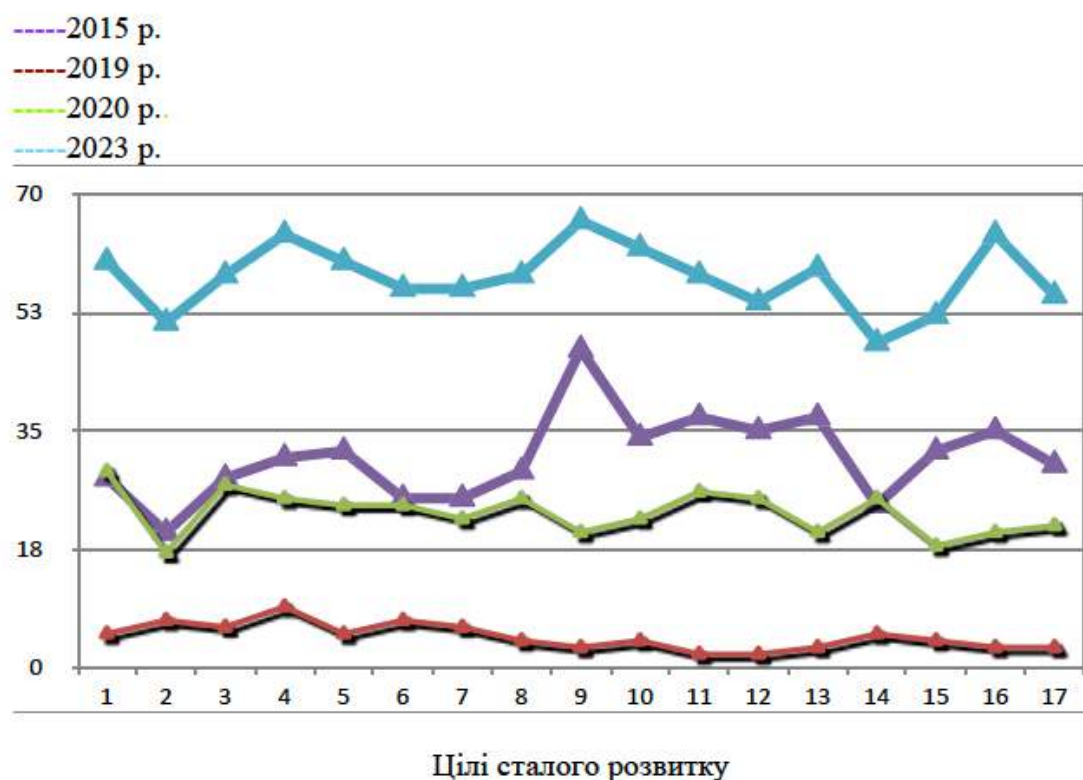

Рис. 2.18. Диниміка розвитку мобільної індустрії відповідно до ЦСР (побудовано автором на основі [121,122]).

Розглянемо основні інноваційні тренди діяльності телекомунікаційних підприємств - операторів електронних комунікацій мобільного зв'язку у відповідності ЦСР у табл. 2.5

Таблиця 2.5

Інноваційні тренди діяльності телекомунікаційних підприємств у
відповідності до ЦСР у 2019-2023 рр

№	Цілі сталого розвитку	ПрАТ «Київстар»	ПрАТ «ВФ Україна»	ТОВ «Лайфселл»
1.	Шістнадцята – мир та справедливість	Mobile ID, пошук дітей, #stop_sexтинг, #не_ведись.	Big Data Scoring, Mobile ID, Vodafone IoT Monitor, Narrow Band Internet of Things (NB-IoT), vBackup.	«Телеком проти корупції», «Віртуальний помічник», ENS.
2.	Восьма – гідна праця та економічне зростання	мобільний додаток для аграріїв, Big Data.	Big Data, Корпоративний бюджет, LBS.	Google G Suite for Business.
3.	Третя – міцне здоров'я	соціальна ініціатива Sharity	10 Гб мобільного інтернету і 1 тис. хвилин для медпрацівників.	Безкоштовні дзвінки на номери гарячої лінії МОЗ, ЦГЗ, МЗС, УКЦ, НСЗУ, «ДРУГ», для медиків безкоштовно 20 Гб інтернету та 1500 хвилин, «Екстрений віртуальний номер BiP».
4.	Перша – подолання бідності	SMS – благодійність	Internet of Things, Cloud, Big Data.	Тарифний план «Спека», «Захистимо Україну від COVID-19», безкоштовний бездротовий доступ до Інтернету для всіх пасажирів під час поїздок на автобусах Günsel Group Україна, «ДІЯ».
5.	Дев'ята – інновації та інфраструктура	автотрекінг	IaaS, Narrow Band Internet of Things (NB-IoT), Colocation.	4G зв'язок на станції «Академмістечко» Київського метрополітену, NB-IoT SMS-, оплата проїзду в .
6.	Одинадцята – сталий розвиток міст та спільнот	4G територія з 84% населення	Smart City, Narrow Band Internet of Things (NB-IoT).	Massive MIMO 32x32 (5G), «Розумне місто, безпечне місто та освітні інновації».
7.	Четверта – якісна освіта	GoCamp, онлайн-школа «Смартфон для батьків», Make Your Mark , Dreaming Big with Kyivstar.	Електронний документообіг, PASS, Office 365, Alcatel IK40V.	"Місто професій", «ТОВ «Лайфселл» університети».

Джерело : сформовано автором на основі [122-127]

За кількісними показниками внесок інноваційної діяльності телекомунікаційних підприємств - операторів електронних комунікацій мобільного зв'язку у досягнення основних ЦСР складає:

ПрАТ «Київстар» - $4 \rightarrow 16 \rightarrow 11 \rightarrow 8 \rightarrow 3 \rightarrow 1 \rightarrow 9$;

ПрАТ «ВФ Україна» - $15 \rightarrow 4 \rightarrow 9 \rightarrow 11 \rightarrow 3 \rightarrow 8 \rightarrow 1$;

ТОВ «Лайфселл» - $3 \rightarrow 1 \rightarrow 9 \rightarrow 11 \rightarrow 4 \rightarrow 16 \rightarrow 8$.

Виокремимо основні інноваційні рішення, що істотно трансформували телекомунікаційну індустрію протягом останніх років.

До них можна віднести: «...запуск широкосмугової мережі нового покоління 5G у США-2018 р. зі швидкістю передачі даних до 20 Гбіт / с; розробка платформи Android, що сприяло зростанню ринку мобільного Інтернету; розвинення IoT («Інтернет речей») технології; поява технологій AR (доповнена реальність), VR (віртуальна реальність) і AI (штучний інтелект); започаткування хмарних технологій, Big Data (великі дані) і аналітики, як найбільш перспективних напрямків на ринку додаткових послуг» [123].

Незважаючи на вагомі глобальні досягнення, світ продовжує стикатися з безпрецедентними проблемами. Серед них: пандемія Covid-19, триваючі воєнні конфлікти, кліматичні катастрофи та економічні кризи, що суттєво завадили цивілізаційному глобальному прогресу. Світ перебуває у значній небезпеці недосягнення цілей ЦСР до 2030 р., тому необхідність негайних і колективних дій є особливо гострою.

ООН виокремила шість важливих напрямів інвестування для подолання глобальних викликів та загроз, серед яких цифровий зв'язок є одним із найважливіших щодо впровадження інновацій, покращення освіти та охорони здоров'я, сприяння економічному зростанню.

Проведемо SWOT – аналіз сфери електронних комунікацій для виявлення основних тенденцій та майбутніх перспектив розвитку(табл.2.6.).

Таблиця 2.6

SWOT – аналіз сфери електронних комунікацій

<i>Strengths (сильні сторони)</i>	<i>Weaknesses (слабкі сторони)</i>
Високий рівень кваліфікації фахівців Розвинутий ІТ-сектор, що сприяє розвитку сфери електронних комунікацій Стратегічне геополітичне розташування Зростання сегменту мобільного зв'язку і фіксованого доступу до мережі Інтернет Високий рівень маржинальності операторів електронних комунікацій мобільного зв'язку Національний роумінг, запроваджений під час війни Технологічна різноманітність Поєднання послуг електронних комунікацій з послугами-компліментами (медіа-сервіси, хмарні сервіси, дата-центри, периферійні обчислення) Низька кінцева вартість електронних комунікаційних послуг доступу до	Економічні проблеми, високий рівень інфляції, низька платоспроможність та міграція населення. Недосконала державна інноваційна політика. Недостатній рівень державної фінансової підтримки. Наявність валютних обмежень. Залежність від іноземних виробників. Недосконала нормативно-правова база Незахищеність інвесторів та недовіра бізнесу до влади. Корупція та нечесна конкуренція. Короткий горизонт планування для підприємств внаслідок військових дій на території країни Залежність від іноземних виробників обладнання.
<i>Opportunities (можливості)</i>	<i>Threats (загрози)</i>
Можливо завершення війни. Покращення регуляторного середовища . Вступ до ЄС. Поглиблення співробітництва з ЄС . Відбудова зруйнованої інфраструктури. Зростання використання цифрових технологій. Впровадження нових технологій, екологізація технологічних процесів та сервісів. Збільшення інвестицій. Відновлення економіки. Розширення покриття. Оптимізація систем кіберзахисту та захисту персональних даних. Запуск 5G. Проведення економічних реформ в Україні . Запровадження ліберальної податкової реформи.	Негативні та непередбачувані наслідки війни. Глобальна турбулентність та соціально-політичні кризи у світі Висока ймовірність кіберзагроз Відтік кваліфікованих кадрів внаслідок міграції та мобілізації Неефективна судова система Погіршення привабливості ведення бізнесу в Україні для інвесторів. Макроекономічна нестабільність. Економічна криза Неефективна податкової політика Зростання корупції Малопоширене публічно-приватне партнерство.

Джерело : побудовано автором на основі [115-119]

Результати проведеного SWOT – аналіз сфери електронних комунікацій дають підстави для висновку, що у найближчі роки сегмент мобільного зв'язку відіграватиме ключову роль у забезпеченні сталого розвитку сфери електронних комунікацій шляхом розширення зони покриття та збільшення використання мобільних послуг, забезпечуючи трансформаційні цифрові послуги більшій кількості людей.

2.3 Аналіз ефективності управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств

У 2023 р. підприємства сфери електронних комунікацій продемонстрували позитивні тенденції щодо отриманих доходів, які зросли на 17%. Позитивний тренд зростання відбувся у таких сегментах, як мобільний зв'язок та фіксований доступ до мережі «Інтернет».

Так, доходи, що отримані телекомунікаційними підприємствами від надання послуг мобільного зв'язку склали 61,7 млрд грн, що у загальній композиції складає 63,4% доходів та надання послуг фіксованого доступу до мережі «Інтернет» відповідно - 21,2 млрд грн (21,8%). Така ситуація пояснюється поширенням застосування як мобільного зв'язку, так і меседжерів для здійснення телефонних дзвінків з використанням Інтернету, що є особливо актуальним у період військових дій. Цей вид послуг користується великим попитом в Україні не тільки серед юридичних осіб, він набув широкого поширення у фізичних осіб, для підтримки зв'язку із рідними, що знаходяться за кордоном [115].

Сегмент електронних комунікаційних послуг мобільного зв'язку в Україні презентований трьома найбільшими підприємствами: ПрАТ «Київстар», ПрАТ «ВФ Україна» та ТОВ «Лайфселл», частка яких склала 99% ринку з урахуванням кількості ідентифікаційних карток, що використовуються. Вищезазначені флагмани є юридичними особами із

іноземними власниками відповідно: VEON LTD, Bakcell LLC та Turkcell Iletisim Hizmetleri AS ORD [124-127].

Проаналізуємо доходи, які отримали підприємства, що надають електронні комунікаційні послуги у 2021-2023 рр. (табл. 2.7)

Таблиця 2.7

Динаміка доходів підприємств, що надають електронні комунікаційні послуги

Підприємства	2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	Обсяг доходів, тис. грн	Відносний приріст, %	Обсяг доходів, тис. грн	Відносний приріст, %	Обсяг доходів, грн	Відносний приріст, %
ПрАТ «Київстар»	28 559 150	14	30 900 973	8	33 165 048	7
ПрАТ «ВФ Україна»	19 358 958	12	18 802 655	-3	20 265 622	8
ТОВ «Лайфселл»	8 482 687	24	9 411 748	11	11 712 123	24
АТ «Укртелеком»	5 279 923	-3	4 394 064	-18	4 164 529	-6
ДП «УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЦЕНТР РАДІОЧАСТОТ»	756 756	6	936 724	24	2 021 544	117
ТОВ «ВОЛЯ-КАБЕЛЬ»	2 057 306	2	1 935 690	-6	1 911 457	-1
ТОВ «ЦЕНТР ГЛОБАЛЬНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ Україна»	1 528 424	20	1 296 828	-16	1 573 524	22
ПрАТ «Датагруп»	1 374 015	7	1 204 752	-12	1 561 840	30
ТОВ «ХУАВЕЙ Україна»	1 308 037	0	1 293 587	-1	1 178 548	-10
ТОВ «ПРОКСІМУС»	298 615	266	241 989	-19	770 222	218
Всього	81 688 000	-	83 200 000	19	97 300 000	17

Джерело: систематизовано автором на основі [128; 129]

За обсягами отриманих доходів флагманами є підприємства: ПрАТ «Київстар», ПрАТ «ВФ Україна», ТОВ «Лайфселл», а також АТ «Укртелеком». Композиція ринку постачальників електронних комунікаційних послуг за обсягами доходів у 2023 р. наведена на рис. 2.19.

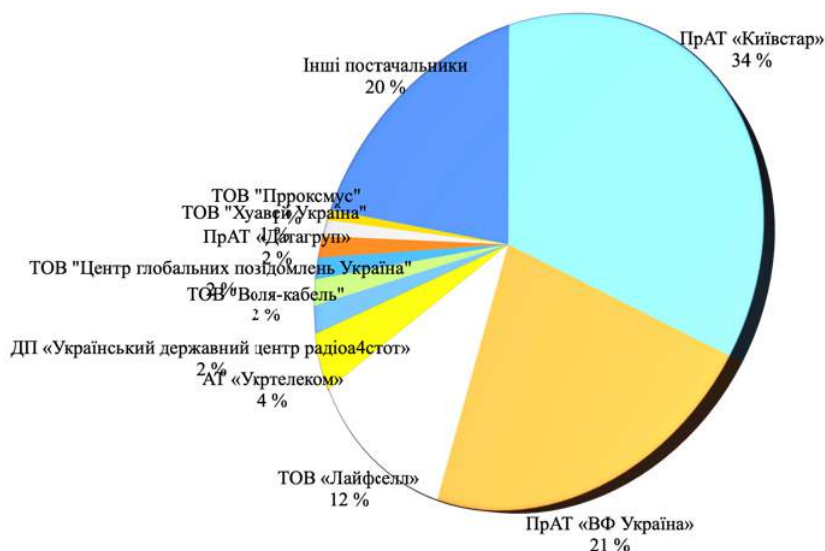

Рис. 2.19. Композиція ринку постачальників електронних комунікаційних послуг за обсягами доходів у 2023р.

(побудовано автором на основі [116; 117; 128; 129])

Підприємства ПрАТ «Київстар», ПрАТ «ВФ Україна», ТОВ «Лайфселл», долі яких складають 34%, 21% та 12% відповідно, у загальній сумі складають 67% обсягів доходів постачальників електронних комунікаційних послуг. Тобто з урахуванням темпу інфляції, який склав у 2022 - 2023 рр. 31,7%, зростання доходів склало 17%. Позитивна динаміка доходів у 2023 р. відбулася за рахунок сегменту доступу до фіксованої мережі Інтернет, де приріст склав 33% та сегменту мобільного зв'язку - 9,8%. Підприємства ПрАТ «Київстар», ПрАТ «ВФ Україна», ТОВ «Лайфселл», а також АТ «Укртелеком» та ПрАТ «Датагруп» приділяли увагу питанням безперебійного надання послуг та збільшили кількість генераторів та акумуляторних батарей відповідно до 6 049 та 385 551 одиниць [115].

Підприємство ПрАТ «Київстар» у 2023 р. є найбільшим українським оператором електронних комунікацій, що має 23,9 млн абонентів мобільного зв'язку та 1,1 млн абонентів Домашнього Інтернету. Підприємство надає послуги з використанням широкого спектра мобільних і фіксованих технологій, у тому числі 4G, Big Data, Cloud solutions, сервіси для кіберзахисту, цифрове ТБ та інші [124; 127].

ПрАТ «ВФ Україна» є також провідною вітчизняною компанією, що надає такі послуги: мобільний голосовий зв'язок, передача даних, обмін повідомленнями, фіксований інтернет, а також кабельне телебачення. Кількість абонентів у 2023 р. склала 15,9 млн. Підприємство здійснює такі нові технологічні послуги для користувачів, як Інтернет речей (IoT), технології та рішення для Smart City, аналітика великих даних, хмарні сервіси та власні рішення на базі штучного інтелекту [125].

ТОВ «Лайфселл» займає третю позицію українських операторів електронних комунікацій, щодо послуг мобільного зв'язку та передачі даних із застосуванням швидкісного Інтернету. Кількість абонентів у 2023 р. склала 11,7 млн. Підприємство першим представило в Україні технології EDGE/GPRS, 3G, 4G, а також разом із партнером Ericsson Україна здійснило відкрите тестування 5G [126].

Показники операційної діяльності провідних телекомунікаційних підприємств - постачальників електронних комунікаційних послуг України наведено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Показники операційної діяльності телекомунікаційних підприємств

Показники	ПрАТ «Київстар»			ПрАТ «ВФ Україна»			ТОВ «Лайфселл»		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
Кількість абонентів, млн.	26,2	24,8	23,9	18,9	15,4	15,9	9,2	8,5	9,9
Чистий дохід, млн. грн	28748	31092	33588	20144,8	19824,4	21600	8482,7	9411,7	11712
Чистий прибуток, млн. грн	11267	9600	10500	3831,5	1100,4	5073	610,9	972,3	2567
Капітальні інвестиції, млн. грн	9600	5960	6364	3500	3600	5700	3593,6	3007,6	4207
ARPU, грн/місяць	88	103	102	83,4	90,6	107,2	73,7	77,1	88,5

Джерело: складено автором на основі [124-126; 130-133]

Наведені дані у табл. 2.8 свідчать, що лідером на ринку електронних комунікаційних послуг є підприємство ПрАТ «Київстар», як за фінансовими показниками, так за кількістю користувачів послуг.

Так, протягом 2023 р. ПрАТ «Київстар» мав у 1,5 рази більше користувачів послуг ніж підприємств ПрАТ «ВФ Україна» та у 2,4 рази більше у порівнянні із ТОВ «Лайфселл». Чистий прибуток ПрАТ «Київстар» склав 10,5 млрд. грн, що у 4 рази більше, ніж отримало ТОВ «Лайфселл» та у 2 рази більше, ніж ПрАТ «ВФ Україна». Загалом у 2022 р. ці телекомунікаційні підприємства втратили 5,6 млн абонентів в наслідок військових подій в Україні.

Порівняємо темпи приросту основних показників операційної діяльності телекомунікаційних підприємств для визначення рівнів ефективності та адаптивності щодо мінливих економічних реалій (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Темпи приросту основних показників операційної діяльності
телекомунікаційних підприємств, %

Показники	ПрАТ «Київстар»		ПрАТ «ВФ Україна»		ТОВ «Лайфселл»	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Кількість абонентів	-5,3	-3,6	-18,5	3,3	-7,6	16,5
Чистий дохід	8,2	8,0	-1,6	9,0	11,0	24,4
Чистий прибуток	-14,8	9,4	-71,3	461,0	59,2	264,0
Капітальні інвестиції	7,4	6,8	2,9	58,3	-16,3	39,9
ARPU	17,1	-1,0	8,6	18,3	4,6	14,8

Джерело: складено автором на основі [124-126; 130-133]

За підсумками 2023 р. приріст чистого доходу телекомунікаційного підприємства ПрАТ «Київстар» склав 8%, відповідно чистого прибутку – 9,4%, та інвестицій – 6,8%. Кількість абонентів зменшилась на 3,6%, що призвело до скорочення середньомісячного доходу на одного абонента на 1%.

ПрАТ «ВФ Україна» та ТОВ «Лайфселл» за результатами 2023 р. демонструють позитивну динаміку зростання фінансових показників, з урахуванням також абонентської бази. Абонентська база ПрАТ «ВФ Україна» збільшилась на 3,3%, що позитивно вплинуло на зростання середньомісячного доходу в розрахунку на 1 абонента на 18,3%, чистий дохід та чистий прибуток також зросли відповідно на 9% та у 5 разів. Також були збільшені капітальні інвестиції у розвиток телекомунікаційної мережі підприємств [125; 126; 131; 132].

Кількість абонентів ТОВ «Лайфселл» протягом 2023 р. збільшилась на 16,5%, що позитивно вплинуло на зростання отриманого доходу від 1 абонента на 14,8%. Чистий дохід та чистий прибуток зросли відповідно на 24,4 % та у 2,6 рази, а також інвестиції у розширення мережі зросли майже на 40 %. Таким чином, проведений порівняльний аналіз темпів приросту результатів операційної діяльності провідних телекомунікаційних підприємств України показав, що у 2023 р. найкращу динаміку зростання продемонструвало ПрАТ «ВФ Україна»[126; 132].

ПрАТ «Київстар» працює в Україні з 2014 р. та є найбільшим постачальником електронних комунікаційних послуг для 23,9 млн споживачів послуг мобільного зв'язку та 1,1 млн користувачів фіксованого Інтернету з використанням широкого спектру мобільних і фіксованих технологій, що включають 4G, Big Data, Cloud solutions, сервіси кіберзахисту, цифрове телебачення тощо.

Головним акціонером ПрАТ «Київстар» є міжнародна група VEON, яка є глобальним цифровим постачальником послуг індустрії телекомунікацій. Міжнародна група VEON надає конвергентне підключення та цифрові послуги для майже 160 млн клієнтів, які знаходяться у 6 країнах

світу. Акції компанії котируються на фондових біржах NASDAQ (Нью-Йорк) та Euronext (Амстердам) [124; 127].

Основні види фінансових ресурсів ПрАТ«Київстар» представлені у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Динаміка основних видів фінансових ресурсів ПрАТ «Київстар», тис. грн

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Активи	24 393	27 013	29 812	40 376	50 396
Гроші та їх еквіваленти	898	1 219	1 708	4 684	7 372
Довгострокові зобов'язання	2 510	7 012	10 955	8 022	8 347
Короткострокові зобов'язання	-	140	59	777	89
Чистий прибуток	6 802	11 267	10 370	9 516	11 267

Джерело: складено автором на основі [130]

Для здійснення розрахунку обсягів доходів підприємства ПрАТ «Київстар» враховуються наступні грошові потоки: за ефірний час та фіксовані лінії, з'єднання, підключення до мережі та підписка на послуги, роумінг та доступ до мережі, надання обладнання та послуг ШСД Інтернету тощо [113].

Чистий прибуток відіграє важливу роль у збалансованому фінансовому забезпеченні телекомунікаційних підприємств.

Індикатори ефективності використання фінансових ресурсів ПрАТ «Київстар» наведені в табл.2.11.

Таблиця 2.11

Індикатори ефективності використання фінансових ресурсів
ПрАТ «Київстар»

Індикатори	Роки					Нормативне значення
	2018	2019	2020	2021	2022	
K_R продажів (Чистий прибуток/ Чистий дохід від реалізації)	0,36	0,4	0,41	0,39	0,31	>0,01
K_R прод, роб, посл (Валовий прибуток(збиток)/ Собівартість реалізації)	1,48	1,88	1,95	1,91	1,36	> 0,3
K_R вк (Чистий прибуток(збиток)/ Власний капітал)	0,45	0,15	0,21	0,65	0,55	> 0,2
K_R капіталу (Чистий прибуток(збиток)/ Баланс активів)	0,28	0,09	0,1	0,32	0,27	> 0,1
K_R EBITDA (EBITDA/ Чистий дохід від реалізації)	0,60	0,63	0,68	0,68	0,58	середнє значення у галузі (сфері)
K_R валовий (Чистий дохід від реалізації – собівартість)/ Чистий дохід від реалізації	0,96	0,97	0,66	0,97	0,58	> 0,5
K_R операційний (Операційний прибуток/ Чиста виручка)	0,42	0,48	0,52	0,51	0,41	середнє значення у галузі (сфері)
K_R інвестованого капіталу (Чистий прибуток/ Загальний інвестований капітал)	0,94	2,36	2,09	2,21	1,56	> 0,14

Джерело: розраховано автором на основі [130]

Позитивна динаміка зростання активів компанії та збільшення чистого прибутку на 1750 млн грн у 2023 р. мали місце на фоні масштабної кібератаки на підприємство. 12 грудня 2023 р. та часткового руйнування

інфраструктури. Проте, підприємству вдалося відновитися та отримати виручку у розмірі 33,58 млрд грн та 19,77 млрд грн склав показник EBITDA.

Динаміка індикаторів стану інноваційного розвитку ПрАТ «Київстар» представлена у табл.2.12.

Таблиця 2.12

Динаміка індикаторів стану інноваційного розвитку ПрАТ «Київстар»

Індикатори	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021р.	2022р.
$K_{в\text{ осн кап}}$ (віддачі осн. капіталу)	2,35	1,84	1,71	1,75	1,6
$K_{зн}$ (зносу)	0,62	0,56	0,55	0,53	0,5
$K_{прид}$ (придатності)	0,38	0,44	0,45	0,47	0,5
$K_{онов}$	0,115	0,155	0,151	0,162	0,203
$K_{іннов}$ (інноваційності моб.мережі)	0,110	0,110	0,108	0,089	0,203
$K_{R\text{ кап вклад}}$ (рентабельності кап. вкладень)	0,13	0,05	0,07	0,21	0,17
$K_{R\text{ іннов витр}}$ (інноваційних витрат)	0,11	0,03	0,04	0,19	0,17
$K_{енергозб}$ (енергозбереження)	0,26	0,27	0,31	0,315	0,34
$K_{прогрес\text{ технол}}$ (прогресивності технологій)	0,6	0,63	0,7	0,81	0,85

Джерело: розраховано автором на основі [130]

ПрАТ «Київстар» швидкими темпами відновило свою мережу та послуги, а також запропонувало спеціальну програму лояльності для абонентів та клієнтів. Також з метою втілення стратегії «4G усюди» було

технологічно модернізовано 4000 базових станцій 4G та встановлено близько 1000 нових 4 G-сайтів [124]. Це свідчить про достатньо потужний інноваційний потенціал підприємства, що підтверджується рівнем індикаторів стану інноваційного розвитку.

Динаміка індикаторів фінансового стану ПрАТ «Київстар» (Додаток Б) характеризується позитивною тенденцією протягом останніх років, що демонструє збалансований фінансовий стан та фінансові можливості щодо інноваційного розвитку підприємства.

Підприємство ПрАТ «ВФ Україна» розпочало діяльність у 2015 р. та за обсягами доходів посіло друге місце серед конкурентів сегменту мобільного зв'язку. Підприємство активно розвивається та удосконалює якість та асортимент послуг для своїх клієнтів та абонентів, проте рівень покриття мережею є меншим за лідера ринку. Підприємство належить азербайджанському холдингу NEQSOL, у власності якого є компанія Smartflex. Динаміка основних фінансових показників ПрАТ «ВФ Україна» протягом 2018-2023 рр. наведена у таблиці 2.13.

Таблиця 2.13

Динаміка основних видів фінансових ресурсів ПрАТ «ВФ Україна» ,
тис. грн

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Активи	24727	24062	37376	35 960	40 095	32 412
Гроші та їх еквіваленти	2570	1286	2630	2 540	4 776	3 402
Довгострокові зобов'язання	5669	3691	16975	15 354	17 705	18 062
Короткостроков і зобов'язання	7057	6270	4986	-	-	-
Чистий прибуток	1898	2100	1314	3 936	1 065	4 730

Джерело: сформовано автором на основі [131,133]

ПрАТ «ВФ Україна» намагається розширити свою мережу у сегменті надання послуг фіксованого інтернету. З цією метою були придбані компанії: у 2021 р. «Vega» та у 2023 р. «Фрінет». Так, «ВФ Україна» обрало стратегією розвитку конвергенції послуг, а також доступу до енергоефективного інтернету та розширення покриття з використанням технології GPON. У таблиці 2.14 представлені індикатори ефективності використання фінансових ресурсів ПрАТ «ВФ Україна»

Таблиця 2.14

Індикатори ефективності використання фінансових ресурсів
ПрАТ «ВФ Україна»

Індикатори	Роки					Нормативне значення
	2018	2019	2020	2021	2022	
K_R продажів (Чистий прибуток/ Чистий дохід від реалізації)	0,16	0,14	0,066	0,190	0,056	>0,01
K_R прод, роб, посл (Валовий прибуток(збиток)/ Собівартість реалізації)	0,81	0,92	0,99	1,19	1,37	> 0,3
K_R вк (Чистий прибуток(збиток)/ Власний капітал)	0,13	0,19	0,08	0,24	0,07	> 0,2
K_R капіталу (Чистий прибуток(збиток)/ Баланс активів)	0,07	0,10	0,03	0,10	0,01	> 0,1
K_R EBITDA (EBITDA/ Чистий дохід від реалізації)	0,55	0,54	0,43	0,57	0,36	середнє значення у галузі (сфері)
K_R валовий (Чистий дохід від реалізації – собівартість)/ Чистий дохід від реалізації	0,45	0,48	0,5	0,54	0,6	> 0,5
K_R операційний (Операційний прибуток/ Чиста виручка)	0,22	0,23	0,28	0,29	0,35	середнє значення у галузі (сфері)
K_R інвестованого капіталу (Чистий прибуток/ Загальний інвестований капітал)	0,26	0,67	0,3	1	0,3	> 0,14

Джерело: розраховано автором на основі [131]

Індикатори ефективності використання фінансових ресурсів підприємством у 2022 р. знаходяться у межах нормативних значень за виключенням коефіцієнтів рентабельності сукупного та власного капіталу, що свідчить про зниження ефективності використання капіталу, тобто зменшення прибутку, згенерованого із залученням сукупних та власних фінансових ресурсів.

У таблиці 2.15 наведена динаміка індикаторів стану інноваційного розвитку ПрАТ «ВФ Україна» у 2018-2022 рр.

Таблиця 2.15

Динаміка індикаторів стану інноваційного розвитку
ПрАТ «ВФ Україна»

Індикатори	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021р.	2022р.
$K_{\text{в осн кап}}$ (віддачі осн. капіталу)	1,1	1,3	1,46	1,62	1,61
$K_{\text{зн}}$ (зносу)	0,56	0,5	0,52	0,56	0,59
$K_{\text{прид}}$ (придатності)	0,44	0,5	0,48	0,44	0,41
$K_{\text{онов}}$ (оновлення)	0,12	0,21	0,2	0,19	0,19
$K_{\text{іннов}}$ (інноваційності моб.мережі)	0,13	0,19	0,21	0,23	0,20
$K_{\text{R кап вклад}}$ (рент. кап. вклад)	0,15	0,17	0,22	0,19	0,17
$K_{\text{R іннов витр}}$ (іннов. витрат)	0,09	0,09	0,08	0,21	0,17
$K_{\text{енергозб}}$ (енергозбереження)	0,19	0,28	0,35	0,36	0,36
$K_{\text{прогрес технол}}$ (прогресивності технологій)	0,65	0,69	0,71	0,83	0,85

Джерело: розраховано автором на основі [131]

Наявною є позитивна тенденція щодо зростання рівня енергозбереження та прогресивності технологій, що застосовуються останніми роками. Це особливо важливо для сталого розвитку підприємства та сфери електронних комунікацій, а зменшення навантаження на довкілля характеризує дотримання засад екологічності ведення бізнесу та соціальну відповідальність підприємства перед суспільством.

Динаміка індикаторів фінансового стану ПрАТ «ВФ Україна» у 2018-2022 рр. (Додаток В) показує негативну тенденцію. Підприємство знаходиться у ризиковій фінансовій ситуації та може втратити здатність генерувати грошові потоки. Також зростає боргове навантаження, що негативно впливає на фінансову спроможність ПрАТ «ВФ Україна».

ТОВ «Лайфселл» - підприємство, яке є постачальником електронних комунікаційних послуг, здійснює розробку власних цифрових рішень та має в наявності 250 працівників. Підприємство належить турецькому телекомунікаційному холдингу Turkcell, який здійснює постачання конвергентних телекомунікаційних і технологічних послуг. Акції підприємства котируються на Нью-Йоркській (NYSE) та турецькій Borsa Istanbul (BIST) фондових біржах.

ТОВ «Лайфселл» стало першим телекомунікаційним підприємством - постачальником електронних комунікаційних послуг в Україні, яке із своїм партнером IoT Ukraine розгорнули в Україні мережу інтернету речей (IoT) стандарту LoRaWAN та почали спільне тестування технології NB-IoT [114].

Динаміка основних видів фінансових ресурсів ТОВ «Лайфселл» протягом 2018-2023 рр. наведено в табл.2.16.

Підприємство розпочало у 2019 р. реалізацію проєктів «розумного обліку» ресурсів та «розумного освітлення», здійснює моніторинг довкілля та покращує безпеку для громадян, впроваджує інші рішення у сфері IoT.

Щодо співпраці із міськими та обласними адміністраціями з питань цифровізації, ТОВ «Лайфселл» сприяє цифровізації міст та областей шляхом імплементації рішень Smart City. Проте, НКЕК було накладено штраф у розмірі 10,45 млн грн (0,1% доходу у 2023 р.) за неготовність підприємства до блекауту.

Таблиця 2.16

Динаміка основних видів фінансових ресурсів ТОВ «Лайфселл» у
2018-2023 рр., тис. грн

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Активи	14 349	13 470	16 662	17 470	18 931	21 719
Гроші та їх еквіваленти	375	456	113	1 355	1 746	5 140
Довгострокові зобов'язання	2381	2 159	3 514	4 321	3 024	2 321
Короткострокові зобов'язання	7329	6 915	5 484	4 882	6654	3 540
Чистий прибуток	609	1 138	2 586	603	961	2 568

Джерело: сформовано автором на основі [132]

Індикатори ефективності використання фінансових ресурсів ТОВ «Лайфселл» представлено у табл. 2.17.

Для ТОВ «Лайфселл» наявними є загрози втрати генерації прибутку (за рахунок сукупного та власного капіталу) та зростання боргового навантаження, втрати конкурентоспроможності через зниження ефективності діяльності та відсутності пропозицій нових видів послуг для клієнтів у порівнянні із підприємствами конкурентами, а також наявним є ризик нестійкості бізнесу.

Таблиця 2.17

Індикатори ефективності використання фінансових ресурсів
ТОВ «Лайфселл»

Індикатори	Роки					Нормативне значення
	2018	2019	2020	2021	2022	
K_R продажів (Чистий прибуток/ Чистий дохід від реалізації)	-0,11	-0,20	0,38	0,07	0,10	>0,01
K_R прод, роб, посл (Валовий прибуток(збиток)/ Собівартість реалізації)	0,21	0,29	0,34	0,47	0,50	> 0,3
$K_{R\text{ вк}}$ (Чистий прибуток(збиток)/ Власний капітал)	-0,13	-0,25	0,16	0,04	0,11	> 0,2
K_R капіталу (Чистий прибуток(збиток)/ Баланс активів)	-0,04	-0,08	0,15	0,04	0,05	> 0,1
K_R EBITDA (EBITDA/ Чистий дохід від реалізації)	0,62	0,54	0,54	0,56	0,6	середнє значення у галузі (сфері)
K_R валовий (Чистий дохід від реалізації – собівартість)/ Чистий дохід від реалізації	0,18	0,22	0,26	0,32	0,33	> 0,5
K_R операційний (Операційний прибуток/ Чиста виручка)	0,015	0,063	0,11	0,19	0,2	середнє значення у галузі (сфері)
K_R інвестованого капіталу (Чистий прибуток/ Загальний інвестований капітал)	-0,15	-0,66	0,99	0,24	0,39	> 0,14

Джерело: розраховано автором на основі [132]

Динаміку індикаторів стану інноваційного розвитку ТОВ «Лайфселл» протягом 2018-2022 рр. наведено у табл.2.18.

Таблиця 2.18

Динаміка індикаторів стану інноваційного розвитку ТОВ «Лайфселл»

Індикатори	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021р.	2022р.
$K_{в\text{ осн кап}}$ (віддачі осн.капіталу)	1,0	1,18	1,34	1,31	1,48
$K_{зн}$ (зносу)	0,6	0,64	0,65	0,62	0,65
$K_{прид}$ (придатності)	0,4	0,36	0,35	0,38	0,35
$K_{онов}$ (оновлення)	0,14	0,16	0,17	0,2	0,19
$K_{іннов}$ (інноваційності моб.мережі)	0,09	0,11	0,14	0,16	0,18
$K_{R\text{ кап вклад}}$ (рентабельності кап. вкладень)	0,09	0,06	0,07	0,15	0,14
$K_{R\text{ іннов витр}}$ (інноваційних витрат)	0,11	0,03	0,04	0,19	0,17
$K_{енергозб}$ (енергозбереження)	0,21	0,23	0,25	0,27	0,29
$K_{прогрес\text{ технол}}$ (прогресивності технологій)	0,52	0,57	0,63	0,79	0,78

Джерело: розраховано автором на основі [132]

Позитивним трендом протягом аналізованого періоду є зростання віддачі основного капіталу та інноваційності мобільної мережі, зростання енергозбереження.

Динаміка індикаторів фінансового стану ТОВ «Лайфселл» у 2018-2022 роках наведена у Додатку Г. Протягом аналізованого періоду були наявними від'ємні значення за такими індикаторами фінансового стану як коефіцієнти маневреності власного капіталу та забезпеченості власним капіталом.

Від'ємний коефіцієнт маневреності власного капіталу свідчить про те, що робочий капітал підприємства (оборотні активи мінус поточні зобов'язання) - від'ємний, а підприємство фінансує оборотні активи за рахунок довгострокових зобов'язань або власного капіталу, що не є позитивним для фінансового стану підприємства. Наявний фінансовий тренд презентує проблемні аспекти щодо фінансової стійкості підприємства.

Таким чином, можна зробити висновок, що сегмент надання електронних комунікаційних послуг мобільного зв'язку характеризується зростанням, він висококонцентрований та представлений трьома великими підприємствами, які демонструють достатню адаптивність щодо викликів воєнного часу. Цінова політика телекомунікаційних підприємств є достатньо суперечливою з позицій споживачів послуг та потребує вдосконалення у відповідності до платоспроможного попиту різних верств населення та фінансових можливостей підприємств.

Забезпечення надійного та якісного мобільного зв'язку, доступу до мережі «Інтернет» є важливими для України, особливо це відчувається під час війни. Забезпечення стабільної та ефективної комунікаційної спроможності необхідно для успішності оборони і безпеки населення. Цим пояснюється визначальна роль вітчизняних постачальників електронних комунікаційних послуг щодо забезпечення життєдіяльності країни у складних реаліях сьогодення.

Висновки до розділу 2

1. Здійснено діагностику стану управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств на основі розгляду тенденцій інноваційного поступу та фінансового забезпечення національної економіки, оцінки трендів розвитку сфери електронних комунікацій та аналізу ефективності управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств. Динаміка рейтингів України за чотирма найбільш популярними підходами до оцінки інноваційної

спроможності за 2015-2023 рр. демонструє, що наша держава займає досить скромні місця, хоча останніми роками спостерігається тенденція до покращення деяких позицій. Так, у міжнародних рейтингах ГІСК (Глобальний індекс стійкої конкурентоспроможності) та ГІКТ (Глобальний індекс конкурентоспроможності талантів) у 2023 р. Україна покращила свої показники 55 місце та 64 відповідно порівняно з 2022 р. Динаміка рівня інноваційної спроможності свідчить про відсутність в країні активної політики щодо підтримки та стимулювання інноваційних процесів. Невисокий рівень наукоємності ВВП України має тенденцію до зниження з 0,70 % у 2013 р. до 0,33 % у 2023 р. Тобто наука не реалізує економічну функцію у суспільстві, а тільки виконує пізнавальну роль. Україна демонструє позитивні результати по таких важливих показниках як рівень освіти та наявність державних науково-дослідних установ, однак відстає за показниками інноваційних результатів.

Не зважаючи на негативні геополітичні та соціально-економічні детермінанти розвитку національної економіки, у 2023 р. показник Індексу ЦСР (цілей сталого розвитку), розрахованого для 167 країн-членів ООН склав для України 44, що свідить про доволі високу позицію у рейтингу. Середній показник впливу мобільного зв'язку на ЦСР за 17 цілями становив 58, тобто індустрія мобільного зв'язку досягла 58% свого потенційного внеску в ЦСР проти 33 % у 2015 р. 2.

2. Проаналізовано тренди розвитку сфери електронних комунікацій в Україні, що презентують позитивні тенденції протягом останніх років не зважаючи на війну. Так, у 2023 р. обсяг капітальних інвестицій зріс склав 18,9 млрд грн, що на 50% більше у порівнянні із 2022 р., середня кількість працівників, задіяних у сфері електронних комунікацій склала 42,2 тис. осіб, кількість суб'єктів господарювання - постачальників електронних комунікаційних мереж та послуг сягнула 4 113, що на 2 077 більше ніж у 2022 р. Доходи від надання електронних комунікаційних послуг зросли на 14,1 млрд грн та склали 97,3 млрд грн. У складі доходів від надання

електронних комунікаційних послуг у 2023 р. найбільша питома вага припадає на доходи від послуг мобільного зв'язку – 63 %.

Результати проведеного SWOT – аналіз сфери електронних комунікацій дають підстави для висновку, що у найближчі роки сегмент мобільного зв'язку відіграватиме ключову роль у забезпеченні сталого розвитку сфери електронних комунікацій шляхом розширення зони покриття та збільшення використання мобільних послуг, забезпечуючи трансформаційні цифрові послуги більшій кількості людей.

3. Сегмент електронних комунікаційних послуг мобільного зв'язку презентований трьома найбільшими компаніями – ПрАТ «Київстар», ПрАТ «Водафон» та ТОВ «Лайфселл». Флагманські позиції займає ПрАТ «Київстар», яка має позитивну динаміку зростання активів компанії, не зважаючи на потужну кібератаку 12 грудня 2023 р., а також часткове руйнування інфраструктури, підприємству вдалося відновитися- виручка склала 0,7 млрд грн, а показник EBITDA - 0,8 млрд грн.

Провідні вітчизняні телекомунікаційні підприємства - постачальники електронних комунікаційних послуг ПрАТ «Київстар», ПрАТ «ВФ Україна», ТОВ «Лайфселл» демонструють позитивну фінансову динаміку, зростання доходів та інвестицій в інфраструктуру. Проте, для телекомунікаційних підприємств наявними є фінансові виклики, пов'язані із зростанням фінансових ризиків та витрат операційної діяльності телекомунікаційних підприємств, дефіцитом висококваліфікованих кадрів, що ускладнює реалізацію інфраструктурних проєктів та впровадження нових технологій, залежністю від зовнішнього фінансування.

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1 Модернізація системи державного регулювання фінансового забезпечення інноваційної розвитку телекомунікаційних підприємств

Події останніх десятиліть свідчать про трансформацію національних економічних інтересів у глобальному просторі, що відбуваються на тлі загострення проблем безпеки та неоднозначного впливу третьої, четвертої та п'ятої промислових революцій. В цих умовах нової сили набуває суперництво за перерозподіл сфер впливу шляхом «гонки технологій». Зміст та спрямованість національних економічних інтересів формується під впливом суперечностей та динаміки промислових революцій, а також їх впливу на існування та розвиток суспільства і держави.

Аналізуючи досвід країн, що є світовими економічними лідерами можна зробити однозначний висновок, що визначальними аспектами їх економічного прогресу є інновації та інноваційний поступ національної економіки. Тобто інноваційна модель розвитку підприємств та галузей національної економіки є базисом технологічного прориву та формування потужного економічного потенціалу України, відбудови та економічного відродження, зростання конкурентоспроможності та сталого функціонування нашої країни.

Сучасні тренди світової економіки, що формуються під впливом глобалізаційних процесів та диджиталізації всіх сфер життя, пов'язані із подоланням наслідків пандемії коронавірусу, повномасштабної війни в Україні та екологічних викликів, сприяють трансформації підходів щодо державної інноваційної політики, з акцентом на запровадження екоінновацій, застосування диджитал-інновацій, посилення інноваційної активності

підприємств. Поряд із цим, економічна, політична та соціальна турбулентність у масштабах світової спільноти, глобальні виклики, загрози та нестабільність світового устрою демонструють необхідність реалізації інтеграційних засад колаборації країн, континентів та нерозривності інноваційних засад розвитку із посиленням конкурентоспроможності країни та їх інвестиційної привабливості.

Країни - інноваційні лідери мають потужний інноваційний потенціал, що уможлиблюється значними інвестиціями в інноваційний розвиток національних економік, який сприяє зростанню їх конкурентоспроможності та впливовості на світовій економічній та політичній арені. Тобто лише імплементація найсучасніших інноваційних розробок «..що несуть абсолютну або порівняльну конкурентну перевагу дозволяють суспільству успішно долати економічні кризи» [134].

Держава повинна бути ініціатором просування та підтримки інновацій, оскільки вони є каталізаторами економічного прогресу національних економік. Законодавчі та виконавчі органи влади повинні сформувати правове поле для техніко-технологічної трансформації економіки та сталого розвитку шляхом розробки та імплементації нормативно-правових актів, що презентують мету державної політики та можливі інструменти, які дозволять підприємствам рухатися у заданій системі координат та досягати визначену мету. Також підтримка у сфері науково-дослідницької та інноваційної діяльності та податкові преференції для інвестиційно-інноваційної активності сприятимуть формуванню сприятливого бізнес-клімату в країні.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» пріоритетами інноваційної політики держави є «...створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції» [12]. Важливим є врахування особливостей

державної інноваційної політики у воєнний період. Так, інноваційна політика державних інституцій у повоєнний період повинна бути сконцентрована навколо формування придатного середовища для наукових досягнень, що впроваджуються у життєдіяльність суспільства з метою інноваційного відновлення та розвитку економіки країни та її регіонів, з врахуванням наявних ресурсів та інтелектуального потенціалу.

Нажаль, система управління інноваційним розвитком, що існує в Україні є негармонійною та недостатньо результативною. Відсутній в країні тренд на пріоритетність і важливість розвитку науки. Інноваційному розвитку національної економіки також приділено мало уваги. З метою посилення інноваційного потенціалу країни та забезпечення технологічного прориву і прискорення інноваційного розвитку України в інтересах найшвидшого повоєнного відновлення національної економіки, необхідним є створення цілісної системи державного регулювання інноваційного розвитку України. Важливість інноваційної спрямованості відбудови країни пов'язана з тим, що головним трендом економічного відродження має бути не повернення до довоєнного стану, а докорінна інноваційна розбудова та інтегрування до Європейського співтовариства на засадах сталого економічного розвитку з урахуванням Європейського зеленого курсу.

Перехід до моделі сталого розвитку показує необхідність розроблення та імплементації науково - обґрунтованого плану дій, механізмів та засобів його імплементації, узгоджених колективних дій суспільства для втілення в життя концепції сталого розвитку, впровадження системи пріоритетних напрямів розвитку науки та інновацій, що мають на меті досягнення Цілей сталого розвитку. Сталий розвиток національної економіки взаємопов'язаний із інноваційним розвитком, який вимагає організації ефективної системи державного управління та дієвої державної політики щодо інноваційного поступу країни. Складність управління сталим інноваційним розвитком полягає в необхідності застосування таких підходів до управління, які б враховували нові історичні реалії, сукупність викликів глобального та

локального характеру, а також потребує участі громадськості, всіх членів суспільства.

Побудова нової парадигми інноваційного поступу України повинна ґрунтуватися на застосуванні найкращих кейсів світового досвіду економічного відродження та модернізації економік багатьох країн, які є сьогодні економічно успішними та потужними суб'єктами геополітичного простору.

Розглянемо досвід США, на ринку інтелектуальної власності на її долю припадає 43%. Підприємливість та схильність до нестандартного мислення американців, як культурна та історична спадщина поєднуються із провідною роллю держави, яка підтримує, стимулює та заохочує підприємців до наукових досліджень, винаходів, інновацій, інноваційного поступу та венчурного бізнесу. Результатом чого є постійне світове інноваційне лідерство, конкурентоспроможна інноваційна діяльність та потужна національна економіка [135].

Досить цікавим є досвід Ізраїлю, формування інноваційної економіки якого почалося на державному рівні ще 25 років тому. Ефективність державної інноваційної політики Ізраїлю віддзеркалюється в обсягах ВВП (482 млрд дол. США) та в темпах економічного зростання, який у 2021р. склав 8,1 %. Світової популярності набули високотехнологічні розробки ізраїльських вчених у сфері національної безпеки та в аерокосмічній галузі. Серед економічно розвинутих країн Ізраїль є лідером на телекомунікаційному ринку щодо телекомунікаційного обладнання та технологій стільникового зв'язку, з обсягом експорту понад 10 млрд дол. США та займає II місце в світі. Стимулювальний вплив щодо інноваційного розвитку країни має виважена податкова політика і прогресивна система оподаткування доходів фізичних осіб та компаній. Офіс головного вченого в Міністерстві промисловості, торгівлі та праці Ізраїлю виділяє близько 400 млн. дол. США в рік для проведення наукових досліджень [136].

Достатньо неординарним є японський досвід інноваційного поступу. Головним його трендом є не розробка, а придбання за кордоном сучасних

технологій, а також їх технічне, організаційне вдосконалення та застосування. Після другої світової війни відродження Японії та японське економічне диво було сформовано за рахунок імпорту передових технологій та результатів іноземних фундаментальних розробок, працелюбності, наполегливості та згуртованості японців. Гармонійне поєднання професійної влади та інноваційної активності бізнесу сформувало провідну економіку світу [137].

Цілком логічним аспектом конструктивної державної інноваційної політики є гармонійна взаємодія держави, науки і освіти та бізнесу (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Архітектура інституціональної взаємодії щодо реалізації інноваційної політики держави (побудовано автором)

Архітектура інституціональної взаємодії в процесі реалізації інноваційної політики держави поєднує систему фінансування та відповідну інфраструктуру, що необхідні для інноваційного розвитку. Наука надає знання та досвід, технічні та технологічні досягнення, необхідні для запровадження інновацій, відповідно бізнес забезпечує різноманітними видами ресурсів, підприємницькими процесами та комерціалізацією, що уможливають позитивну трансформацію інноваційних процесів та їх результатів в отримання позитивних ефектів у вигляді зростання економічного потенціалу та конкурентоспроможності національної економіки.

З одного боку, співпраця державних інституцій з науковими установами та університетами реалізується через механізми фінансового забезпечення здійснення наукових досліджень і розробок з урахуванням різноманітних інструментів фінансування, а також шляхом створення гармонійного правового середовища, що стимулює до результативної наукової діяльності, яка сприяє науковим інноваціям. З іншого боку, держава здійснює стимулювальні впливи на приватні підприємства, бізнес-асоціації із застосуванням інструментів фінансового, кредитного, податкового стимулювання та створення інфраструктурного базису для наукових досліджень, інноваційних розробок та імплементації отриманих результатів. Наука та бізнес взаємодіють через передачу технологій та ліцензійні угоди. Епоха знань уможливорює використання нових технологій та інноваційних розробок, а також потребує підтримки та сприяння з боку держави та суспільства.

Імплементація результатів технічних та технологічних досягнень в епоху «Індустрії 4.0» уможливорює інноваційний поступ країни до епохи «Індустрії 5.0». Для цього необхідним є системний підхід у формування основних векторів модернізованої державної політики інноваційного розвитку країни з урахуванням пріоритетів галузей і сфер національної економіки та потреб регіонів України (рис. 3.2).

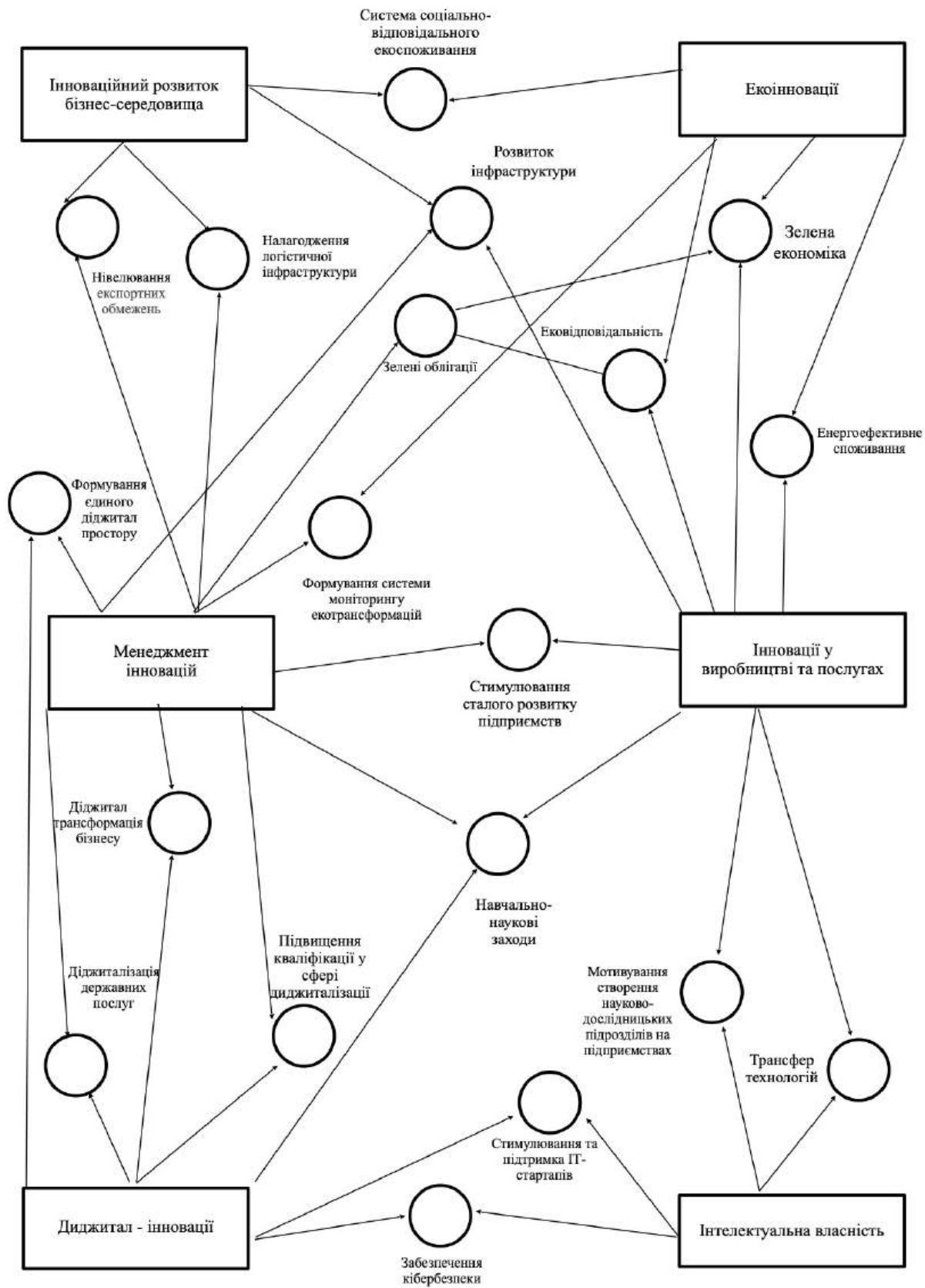

Рис.3.2. Модель модернізованої державної інноваційної політики (сформовано автором)

Важливими елементами нової парадигми сучасної державної політики інноваційного розвитку країни є комплекс заходів щодо освітньої складової в галузях науки, технологій та інновацій для формування потужного людського капіталу; покращення науково-технологічної інфраструктури; посилення дієвості та інституційної спроможності міністерств та інших інституцій, які відповідають за реалізацію цієї політики.

Досвід країн - інноваційних лідерів демонструє позитивний результат колаборації науки та бізнесу в якості технологічного трансферу. Ця взаємодія ґрунтується на передачі, тобто трансферті наукових знань та технологій, а також інновацій від наукових інституцій до бізнес середовища з метою їх комерціалізації та отримання двостороннього ефекту. Тому трансфер технологій застосовується для зменшення технологічного розриву між економічними лідерами - розвиненими країнами та країнами, що розвиваються [137].

Вектор повоєнної відбудови України має спрямовуватися на створення економіки інноваційного типу післявоєнного розвитку шляхом технологічно-цифрової трансформації на засадах Індустрії 4.0. з орієнтиром на Індустрію 5.0. Тобто інноваційна складова є головним драйвером не лише економічного зростання, але й економічного добробуту у суспільстві. Важливим аспектом інноваційної політики є формування організаційно-економічних та техніко-технологічних механізмів цифрової трансформації наявної системи виробництва доданої вартості для підвищення конкурентоспроможності національної економіки та поліпшення якості життя населення країни. Це підтверджує зв'язок інноваційної політики та інноваційного розвитку з проблематикою сталого розвитку національної економіки.

Зростання екологічних викликів у всесвітньому масштабі стало глобальним імперативом, що вимагає стимулювання екоінновацій у забезпеченні сталого розвитку. Цей тренд посилюється вимогами сучасних клієнтів, споживачів щодо екологічної складової сфери виробництва та послуг, етичних та соціальних аспектів ведення бізнесу, що позначається на популярності брендів, функціонування яких ґрунтується на засадах сталого

економічного розвитку. Засади сталого суспільного розвитку передбачають ініціювання з боку держави і бізнесу та підтримку розвитку екологічних технологій. Щодо України, то актуальність цього тренду посилюється в умовах веденням бойових дій на території країни. Економічне відродження та відновлення України має відбуватися саме на засадах сталого розвитку, що потребує запровадження концепцій зеленої економіки та стимулювання екоінновацій (рис.3.3).

Рис. 3.3. Модель «зеленої» економіки (побудовано автором)

Одним із важливих трендів розвитку вітчизняної сфери електронних комунікацій є імплементація Європейського зеленого курсу. Для виконання вимог Європейського зеленого курсу необхідним компонентом є цифрова трансформація суспільних та економічних процесів в країні. Цифрові рішення, як складова «зеленої економіки» повинні ґрунтуватися на засадах економічного зростання паралельно із зменшенням негативного техногенного впливу на екологію. Також необхідним є застосування смарт інфраструктури, що уможливорює моніторинг стану екосистем [138, 139].

Відповідно до вищезазначеного, у сфері електронних комунікацій необхідна імплементація системи заохочення щодо застосування

телекомунікаційними підприємствами мереж надвисокої пропускнуої здатності, впровадження для використання високо захищеної мережі 5G та організації діяльності центрів обробки даних. Врахування детермінант сталого розвитку при формуванні парадигми інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств відповідатиме викликам сьогодення та сприятиме формуванню конкурентних переваг на глобальному ринку телекомунікацій.

Телекомунікаційні підприємства та сфера електронних комунікацій, можуть стати локомотивом розвитку національної економіки у разі реалізації зазначених засад, оскільки сучасні споживачі та клієнти надають перевагу тим підприємствам та брендам, принципами діяльності яких є екологічна безпека технологічних процесів і бізнес рішень та соціальна відповідальність перед суспільством. Цілком логічним є припущення, що сталий інноваційний розвиток є важливим компонентом формування інноваційної стратегії розвитку телекомунікаційних підприємств, що формує принципово нові засади функціонування в умовах екологічних глобалізаційних викликів з боку навколишнього середовища та зародження світового тренду зміни клімату (табл.3.1).

Парадигма сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств включає імперативи і детермінанти та результативність їх імплементації. Імперативами сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств є: перехід на екологічні технології та екоінновації, зростання соціальної відповідальності підприємств, громадське партнерство та залученість споживачів і клієнтів до активної комунікації.

Запровадження новітніх технологічних рішень та інновацій уможливорює досягнення цілей сталого розвитку на основі поширення розвитку «зеленої економіки», формування та імплементації у технологічні процеси та бізнес рішення екологічних засад діяльності. Тобто, політика застосування механізмів та інструментів «зеленої економіки» є важливим кроком для інноваційних засад економічного розвитку, пріоритетних напрямом якого є отримання позитивних екологічних ефектів та досягнення

відповідних соціальних результатів, що уможливлюють економічне зростання на основі сталого розвитку.

Таблиця 3.1

Парадигма сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств

Імперативи сталого інноваційного розвитку	Детермінанти сталого інноваційного розвитку	Результативність імплементації
Екологічні технології та екоінновації	Впровадження поновлювальних та нетрадиційних джерел енергії, перехід до використання екоінновацій	Зменшення вуглецевого сліду, збереження непоновлюваних джерел енергії, покращення стану навколишнього середовища
	Використання екологічно чистих матеріалів	Підвищення якості послуг та продукції, зменшення відходів
Соціальна відповідальність перед працівниками підприємств та населенням	Інвестиції в соціальні програми для працівників підприємств	Поліпшення умов життя місцевих громад
	Забезпечення рівних можливостей для працівників	Підвищення лояльності та мотивації співробітників
Громадське партнерство	Співпраця з місцевими громадськими організаціями, галузевими бізнес-асоціаціями	Покращення іміджу компанії, зміцнення відносин з громадськими організаціями та бізнес-асоціаціями
Залученість споживачів і клієнтів	Активна комунікація про екологічні ініціативи та запити і потреби споживачів і клієнтів	Збільшення попиту на продукцію та послуги, формування позитивного іміджу підприємства

Джерело: *сформовано автором*

Засади формування «зеленої економіки» транслують сучасні вимоги суспільства щодо необхідності економічного розвитку з урахуванням

тенденцій екологічних та соціальних викликів з метою створення гармонійної взаємодії життєдіяльності суспільства з навколишнім середовищем. Для України, імплементація вимог Європейського зеленого курсу та формування сталих засад економічного розвитку є особливо актуальною у зв'язку із гострою потребою відновлення екосистеми внаслідок військових подій, фінансування повоєнної відбудови, а також для зменшення фінансової заборгованості.

Щодо трактування поняття «зелені фінанси», Організація з економічного співробітництва та розвитку зазначає, що це: «...фінанси для досягнення економічного зростання з одночасним зменшенням забруднення довкілля та емісії парникових газів...» [140]. Проте з позицій уряду ФРН «зелені фінанси» це : «...стратегічний підхід до інкорпорування фінансового сектору до трансформаційного процесу щодо переходу до низьковуглецевої та ресурсо-ефективної економіки в контексті адаптації до змін клімату...» [139]. Фінансові інструменти «зеленої економіки» у сфері електронних комунікацій презентовано в табл. 3.2.

Первинним у розвитку зелених інновацій є отримання грантів і субсидій, які будуть спрямовані на інвестиції у розвиток зеленої економіки. Встановлення енергоефективних дата-центрів, побудова базових станцій з використанням відновлювальних джерел енергії уможливорюється із використанням зелених облігацій. Зелені кредити на пільгових засадах для використання «зелених технологій» відіграють стимулювальні функції щодо сталих інвестицій у екологізацію технологічних процесів.

Популярним фінансовим інструментом, що сприяє розвитку «зелених фінансів» є податкові пільги на «зелені інвестиції». Заміна традиційного обладнання базових станцій на енергоощадне, встановлення сонячних панелей забезпечать зниження податків для телекомунікаційних підприємств. Вважаємо, що Україна має не тільки можливості для імплементації засад Європейського Зеленого Курсу, а потребує реалізації такого підходу у найближчий час. Так, поштовхом для цієї діяльності є отримання Україною

статусу кандидата в члени Європейського Союзу, що потребує гармонізації стандартів як економічних і соціальних, так і екологічних.

Таблиця 3.2

Фінансові інструменти «зеленої економіки»

Фінансові інструменти	Характеристика	Витоки фінансування	Застосування у сфері електронних комунікацій
Зелені облігації	Цінні папери для фінансування екологічних проєктів	Банки, інвестори, міжнародні фінансові інституції	Встановлення енергоефективних дата-центрів, побудова базових станцій з використанням відновлювальних джерел енергії
Зелені кредити	Пільгові кредити для використання «зелених» технологій	Банки, державні програми, міжнародні фонди	Впровадження систем віддаленого моніторингу енерговитрат, модернізація мережі з метою зменшення споживання електроенергії
Податкові пільги на «зелені» інвестиції	Зниження податкового навантаження при переході на екотехнології	Державний та місцеві бюджети	Заміна традиційного обладнання базових станцій на енергоощадне, встановлення сонячних панелей
Механізм вуглецевого сліду/вуглецеві квоти	Система оцінки та компенсації за викиди CO ₂	Європейський ринок квот, державні програми	Компенсація викидів шляхом інвестування в енергоощадні мережеві рішення
Фонди цифрової трансформації	Інвестиції у цифрову інфраструктуру з низьким рівнем викидів	Програми ЄС, МФО (EBRD, IFC), інноваційні фонди	Побудова мереж 5G із застосуванням енергоефективного обладнання, впровадження smart-рішень
Публічно-приватне партнерство	Співфінансування екологічних ІКТ-проєктів	Держава та приватні підприємства	Розгортання екологічно сталих мереж зв'язку у віддалених регіонах
Платежі за збереження навколишнього середовища	Внески підприємств у розвиток екологічних програм	Власні фінансові ресурси підприємств	Переробка відпрацьованого обладнання, підтримка екологічних проєктів

Джерело: систематизовано автором на основі [135; 141-143]

Для того, щоб сфера електронних комунікацій стала драйвером розвитку національної економіки та сприяла розвитку інших інноваційних галузей та сфер, трансформація державної інноваційної політики повинна враховувати виконання державою лідерських та експериментаторських функцій, необхідно бути популяризатором та виконувати роль регулятора та захисника.

Лідерські та експериментаторські функції необхідні для імплементації сучасних технологій у сфері електронних комунікацій. Вона може стати ініціатором інновацій у сфері електронних комунікацій та сприяти їх впровадженню від співфінансування прикладних досліджень до формування нових сервісів, стимулювання попиту на послуги електронних комунікацій. Держава може виступити у якості замовника, а також покупця інноваційних рішень та нових цифрових сервісів, що у свою ергу створить ефект каталізатора для процесів виникнення нових видів ринків.

Функція популяризатора. Популяризація цифровізації у життєдіяльності суспільства та застосування інновацій для економічного поступу країни. Треба підвищувати рівень цифрової грамотності населення, що буде підмогою для збільшення використання послуг електронних комунікацій. Необхідною складовою прогресу є впровадження нових технологій, що супроводжується ризиками для інноваторів. Разом із тим, держава має стимулювати та спонукати бізнес переходити на новітні технології.

Регулювання та захист. Створення гармонійної регуляторної політики та сприятливих умов для всіх основних учасників інноваційних відносин. Сфера впливів держави включатиме правовий захист та фінансову підтримку. Основними векторами діяльності держави є: забезпечення нормативно-правового регулювання; створення умов для підготовки та підвищення їх кваліфікації фахівців; сприяння диверсифікації витоків формування фінансових ресурсів. Найпроблемнішими аспектами ведення бізнесу в Україні є корупція, бюрократизм та відсутність верховенства права, що негативно впливає на формування інвестиційного клімату в Україні.

Необхідна дерегуляція та спрощення процедур для залучення іноземних інвесторів.

Для інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств необхідним є використання різноманітних витоків фінансових ресурсів. Модернізована державна політика щодо фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств може бути імплементована з використанням двох форм державної фінансової підтримки - прямої та опосередкованої (рис.3.4).

Рис. 3.4. Макет форм державної фінансової підтримки сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств (розроблено автором)

Директна та опосередкована форми державної фінансової підтримки інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств направлені на підтримку активізації процесів переходу до сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств. Державне податкове стимулювання позиціонується у директній формі фінансової підтримки, що включає: надання інвестиційного податкового кредиту; звільнення підприємств від сплати ПДВ, а також ввізного мита для імпортного нового обладнання та матеріалів, які не виготовляють в країні; запровадження податкових канікул для інноваційних підприємств тощо. Опосередкована форма державної фінансової підтримки спрямована на розвиток ринку венчурного капіталу та презентується переважно фінансовими інструментами венчурного інвестування.

У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 р.» встановлено, що всі сторони, що є зацікавлені у реалізації цього глобального тренду будуть здійснювати партнерську діяльність колаборацію. Сутність публічно-приватного партнерства (ППП) полягає в організації співпраці між приватним бізнесом і державними або місцевими органами влади, громадськими організаціями для спільної реалізації проєктів, які є необхідними та корисними для суспільства. Така співпраця уможливорює поєднання як ресурсів, так і досвіду всіх суб'єктів з метою досягнення важливих соціально-економічних цілей [144].

Еволюціоністичні засади розвитку PPP доповнюються цілями партнерства з метою досягнення Цілей сталого розвитку. Оновлена концепція здійснення партнерської взаємодії уможливорює поєднання економічних та інфраструктурних інтересів держави із задоволенням суспільних потреб. У довіднику Міжнародного банку реконструкції та розвитку зазначено зміст публічно-приватного партнерства: «...це довгостроковий контракт між приватною стороною та державною організацією на надання державного активу або послуги, в якому приватна

сторона несе значний ризик і відповідальність за управління, а винагорода пов'язана з результатами роботи » [145].

Проте, Законом України «Про державно-приватне партнерство» презентовано термін «державно-приватне партнерство» [146]. Такий підхід пояснюється сформованою у суспільстві протягом багатьох років існування адміністративно-командної моделі роллю держави в системі суспільно-економічних відносин. Вважаємо за доцільне застосування терміну «публічно-приватне партнерство», що відповідає умовам сьогодення та найбільш коректного презентує сутнісний зміст цього поняття, оскільки досвід багатьох країн доводить, що співпраця бізнесу та держави презентована не тільки органами державної влади, а також інституціями місцевого самоврядування, благодійними організаціями, представниками громадянськості.

Засадами публічно-приватного партнерства є участь приватних суб'єктів, які беруть на себе виконання певної частин функцій держави або місцевих органів влади, а також і ризики, від фінансових та технологічних до управлінських. Публічно-приватне партнерство є досить перспективним механізмом залучення довгострокових інвестиційних ресурсів для розвитку інфраструктури, модернізації національної економіки та забезпечення інноваційного розвитку країни.

Сфера електронних комунікацій в Україні навіть під час повномасштабної війни продемонструвала свою стійкість та продовжує зростати. Тому ця сфера має відповідні можливості бути приватним партнером держави та громадянськості у реалізації інноваційного розвитку, що є надзвичайно актуальним для України у післявоєнному економічному відновленні. Публічно-приватне партнерство може бути успішним щодо проєктів екоінновацій, управління кібербезпекою тощо (рис. 3.5).

Основними детермінанти впливу публічно-приватного партнерства на покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств є залучення приватних інвестицій та колаборація з міжнародними фінансовими інституціями, диверсифікація

ризиків, імплементація ефективних інноваційних технологій та сприяння сталому інноваційному розвитку .

Рис. 3.5. Основні детермінанти впливу публічно-приватного партнерства на фінансове забезпечення сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств (розроблено автором)

У зв'язку із вагомою роллю сфери електронних комунікацій у суспільстві, активізація публічно-приватного партнерства в діяльності телекомунікаційних підприємств сприятиме не тільки інноваційному розвитку та фінансовій стійкості, а створить потужний фундамент для модернізації національної економіки, переходу від ресурсної архітектури економічного розвитку до інноваційної моделі, зміцнить національну безпеку України, забезпечить економічне зростання на засадах енергоефективності та

екологічності, у тому числі зростання добробуту громадян та покращення якості їх життя, збільшить доходи бюджетів усіх рівнів.

Розвиток публічно-приватного партнерства забезпечить формування комплексу мотиваційних економічних, фінансових, соціальних тригерів, що узгоджують інтереси та гармонізують партнерські взаємовідносини між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та приватним бізнесом для вирішення актуальних і суспільно значущих проблем у довготривалій перспективі. Тому публічно-приватне партнерство є необхідним компонентом системи фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку національної економіки, що уможлиблює використання різноманітних витоків фінансових ресурсів, що згенеровані міжнародних фінансовими організаціями, бізнес асоціаціями та приватними підприємствами, зарубіжними та національними інвесторами, урядом та державними інституціями, громадськими організаціями, що сприятиме післявоєнному відновленню України, перебудові і модернізації національної економіки та інтеграції України у глобальні економічні процеси.

3.2 Розробка методичного підходу до діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств

За умов сьогодення, що характеризується активною інформатизацією суспільства, стрімкого розвитку глобальних комунікаційних мереж, зростання ролі інтелектуального компоненту у відтворювальних процесах, а також посилення конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, інноваційний розвиток телекомунікаційних підприємств стає ключовим детермінантом забезпечення конкурентоспроможності сфери електронних комунікацій та національної економіки загалом. Значні витрати і підвищена ризикованість реалізації інноваційних проєктів, високий рівень

інтелектуальної складової є ключовими детермінантами, які впливають на прийняття рішень топ-менеджменту телекомунікаційних підприємств щодо започаткування інноваційної діяльності та інноваційного розвитку. Розв'язання проблемних аспектів інноваційної діяльності вимагає координальної трансформації підходів щодо використання методології та інструментарію діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

Проведені дослідження теоретичних засад та практичних аспектів управління інноваційним розвитком телекомунікаційних підприємств виявили наявність певного теоретичного підґрунтя для формування методичних засад діагностики рівня їх інноваційного розвитку [147-150]. Наявність широкого спектру методологій діагностики рівня інноваційного розвитку підприємств, їх атрибутивна багатоаспектність уможлиблюють розробку методичного підходу до діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

Алгоритм діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств представлений на рис.3.6.

З урахуванням багато-варіативності напрямів інноваційної діяльності, важливим є врахування цього аспекту при діагностиці рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, так і при розв'язанні процедурних питань організації діагностування.

Розпочати необхідно зі створення групи експертів, які будуть залучені для проведення діагностики, сформулювати візію та визначити головну мету процесу діагностування та перелік завдань, які необхідно розв'язати для досягнення визначеної мети. Наступним кроком є виокремлення функціональних фракцій, що характеризують інноваційний розвиток телекомунікаційних підприємств для їх діагностування та визначення певної грони маркерів, що будуть застосовані в якості інструментів процесу діагностування.

Рис. 3.6. Алгоритм діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств *(сформовано автором)*

Функціональні фракції та маркери діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств представлені на рис.3.7. Так, до складу функціональних фракцій інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства включимо фінансову, організаційно-економічну, науково-технічну, глобально-ринкову, інформаційно-технологічну та соціально-екологічну.

Маркери інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства

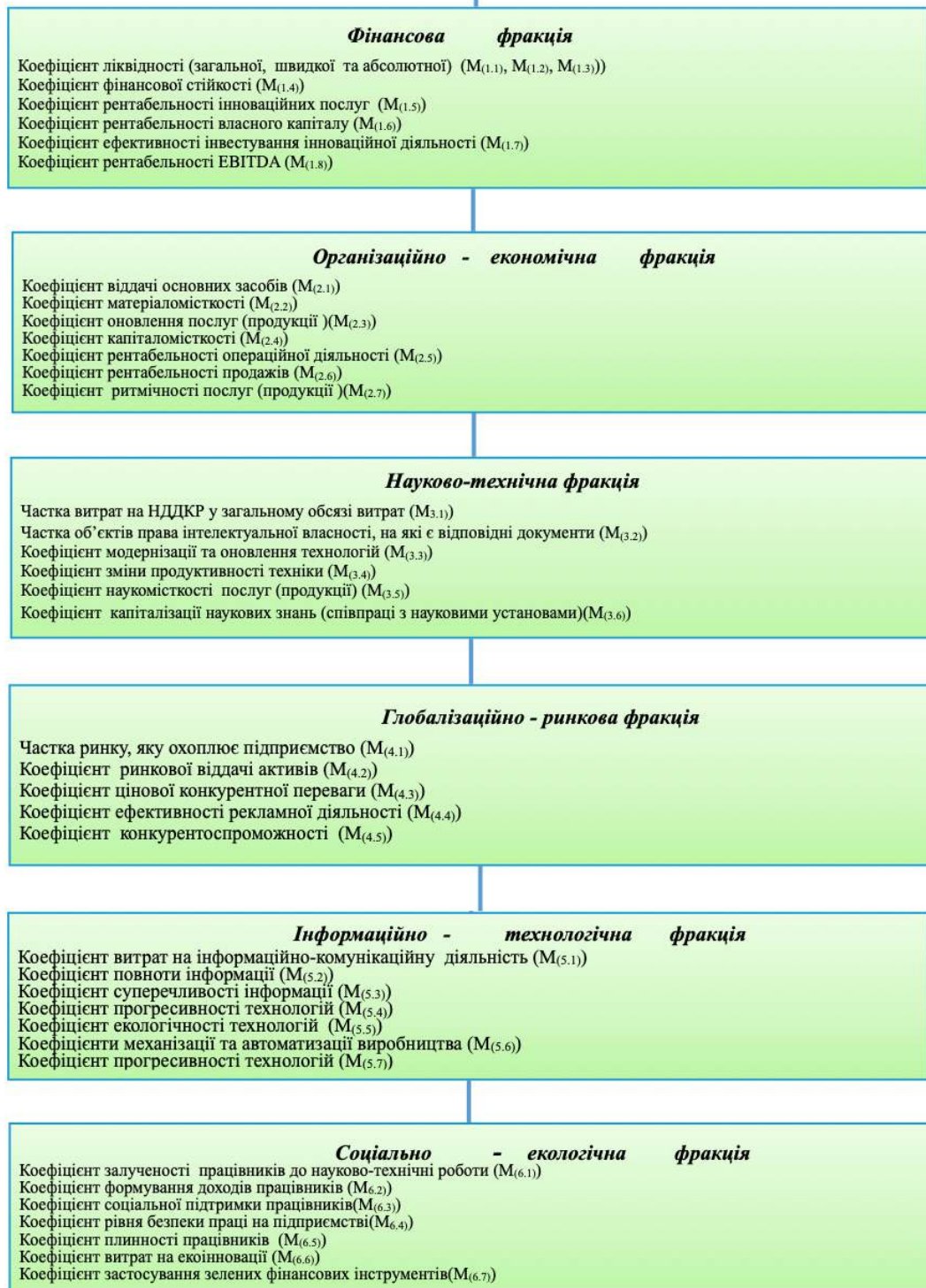

Рис. 3.7. Функціональні фракції та маркери діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства (побудовано автором)

Наведемо характеристики кожної із функціональних фракцій інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств .

Фінансова фракція (презентує фінансову політику телекомунікаційного підприємства щодо забезпеченості фінансовими ресурсами, яка уможливорює інноваційну активність та формування інноваційного потенціалу, що сприятиме інноваційному розвитку).

Організаційно-економічна фракція (характеризує організаційні аспекти розробки та впровадження інновацій, економічні процеси, що супроводжують інноваційну діяльність телекомунікаційного підприємства).

Науково-технічна фракція (відображає стан наукової та дослідної діяльності, спроможність підприємства щодо генерування інноваційних ідей та їх імплементації, що уможливорює інноваційну активність та формує інноваційний потенціал, реалізація якого забезпечує інноваційний розвиток телекомунікаційного підприємства).

Глобалізаційно-ринкова фракція (позиціонує кореляцію глобальних тенденції розвитку телекомунікаційної індустрії та потреб вітчизняного ринку електронних комунікаційних послуг з інноваційними розробками , запропонованими телекомунікаційним підприємством).

Інформаційно-технологічна фракція (презентує рівень інформаційно-комунікаційного забезпечення та стан технологічного потенціалу телекомунікаційного підприємства щодо впровадження інноваційних рішень у технологічні та бізнес процеси, налагодженість та ефективність комунікаційних зв'язків та обґрунтованість управлінських рішень щодо векторів та механізмів інноваційного розвитку).

Соціально-екологічна фракція (представляє кількісні та якісні індикатори забезпечення трудовими ресурсами та рівня кадрового потенціалу телекомунікаційного підприємства, ступінь екологічності ведення бізнесу та соціальної відповідальності перед суспільством щодо сталого інноваційного розвитку).

Виділення функціональних фракцій для здійснення діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств передбачає узгодженість та послідовність процесу діагностування, яка б ідентифікувала можливість та потенційну спроможність телекомунікаційного підприємства здійснювати активну інноваційну діяльність. Тому наступним кроком є дизайн маркерів, які будуть характеризувати результативний ефект. Їх використання для з'ясування стану інноваційної діяльності уможливить моделювання перспектив інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства у майбутньому.

Подальший процес діагностики пов'язаний із визначенням певної грони узагальнювальних маркерів, які будуть надавати якісну характеристику результативності інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства. Далі необхідно визначити коефіцієнт вагомості для кожного маркера із шести функціональних фракцій інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства. Для розрахунку коефіцієнта вагомості маркерів застосуємо наступну формулу:

$$k_i = \frac{e_i}{\sum_{i=1}^m e_i}, \quad (3.1)$$

де k_i – коефіцієнт вагомості маркерів результативності;

e_i – середнє значення для кожного застосованого маркеру.

Обчислення середнього значення маркерів:

$$e_i = \frac{\sum_{j=1}^n e_{ij}}{n}, \quad (3.2)$$

де n – кількість задіяних осіб для процесу діагностування;

e_{ij} – сума балів, отриманих за кожним застосованим маркером.

Для подальшого розрахунку узагальнювальних маркерів - UM_{ϕ} , UM_{oe} , UM_{nt} , UM_{zp} , UM_{im} , UM_{ce} , відповідно кожної функціональної фракції інноваційного розвитку застосуємо фрагментарні маркери діагностування інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства - $F(ij)$ та

коефіцієнти вагомості фрагментарних маркерів - $V(ij)$ шляхом експертної діагностики .

Застосовані група узагальнювальних маркерів відповідають основним функціональним фазам інноваційного розвитку підприємства та їх розрахунок уможлиблює ідентифікацію рівня інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства. Методика розрахунку узагальнювальних маркерів рівня інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства представлена в табл.3.3.

Таблиця 3.3

Методика розрахунку узагальнювальних маркерів рівня інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства

Функціональні фази інноваційного розвитку	Узагальнювальні маркери
Фінансова	$УМф = F(1.1) \times V(1.1) + F(1.2) \times V(1.2) + \dots + F(1.8) \times V(1.8)$
Організаційно-економічна	$УМое = F(2.1) \times V(2.1) + F(2.2) \times V(2.2) + \dots + F(2.7) \times V(2.7)$
Науково-технічна	$УМнт = F(3.1) \times V(3.1) + F(3.2) \times V(3.2) + \dots + F(3.6) \times V(3.6)$
Глобалізаційно-ринкова	$УМзр = F(4.1) \times V(4.1) + F(4.2) \times V(4.2) + \dots + F(4.5) \times V(4.5)$
Інформаційно-технологічна	$УМит = F(5.1) \times V(5.1) + F(5.2) \times V(5.2) + \dots + F(5.7) \times V(5.7)$
Соціально-екологічна	$УМсе = F(6.1) \times V(6.1) + F(6.2) \times V(6.2) + \dots + F(6.7) \times V(6.7)$

Джерело: побудовано автором

Дизайн та обчислення інтегративного маркеру ($IMip$) відбувається при завершенні діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства, який розраховується з використанням формули середньої геометричної величини :

$$IM_{ip} = \sqrt[6]{UM_{\phi} \times UM_{oe} \times UM_{nt} \times UM_{zp} \times UM_{im} \times UM_{ce}}, \quad (3.4)$$

де UM_{ϕ} , UM_{oe} , UM_{nt} , UM_{zp} , UM_{im} , UM_{ce} - узагальнювальні маркери відповідної функціональної фракції, що інтерпретують рівень інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства.

Граничними діапазонами значення інтегративного маркера рівня інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства можуть бути 0 та 1, а для діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства пропонується використати спектр діапазонів, які наведено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Спектр діапазонів інтегративного маркера рівня інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства

Діапазон рівня інноваційного розвитку (ДРІР)	Кількісна характеристика інтегративного маркера	Якісна характеристика рівня інноваційного розвитку підприємства
Високий	1,0	Топ рівень
	0,91–0,99	Високий рівень
	0,76–0,90	Достатньо високий рівень
Середній	0,61–0,75	Вище середнього рівень
	0,50–0,60	Середній рівень
	0,42–0,49	Задовільно середній рівень
	0,41	Мінімально можливий середній рівень
Низький	0,21–0,40	Низький рівень інноваційного розвитку підприємства
	0–0,20	Незадовільний рівень

Джерело: побудовано автором

Презентований спектр діапазонів рівня інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства уможливорює кількісну характеристику інтегративного маркера та розкриває його якісний зміст.

Так, самий високий діапазон рівня інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства включає: топ рівень ($ДРІР = 1$), який характеризує флагманську позицію підприємства у сфері телекомунікаційних послуг; високий рівень ($ДРІР = 0,91-0,99$), тобто підприємству притаманний збалансований інноваційний розвиток на всіх фазах інноваційного розвитку та воно займає лідерську позицію на ринку телекомунікаційних послуг; достатньо високий рівень ($ДРІР=0,76-0,90$) досягається підприємством у стані гармонійного інноваційного розвитку у сфері телекомунікаційних послуг.

Середній діапазон рівня інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства складається із таких рівнів: вище середнього ($ДРІР=0,61-0,75$), характеризує успішну інноваційну діяльність та створені умови для інноваційного розвитку підприємства, що виділяють його серед інших на ринку, проте є певна необхідність та можливість корегування діяльності; середній ($ДРІР=0,50-0,60$), презентує наявність інноваційного потенціалу для активної та конкурентоздатної інноваційної діяльності, проте є запас зростання щодо отримання лідерських позицій на ринку електронних телекомунікацій; задовільно середній ($ДРІР=0,42-0,49$), позиціонує підприємство здатним до інноваційної активності, проте вона є незначною та супроводжується низькою конкурентоспроможністю у сфері діяльності; мінімально можливий середній ($ДРІР = 0,41$), відображає розбалансованість функціональних фаз інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства, що є дестабілізаційним детермінантом ефективності інноваційного розвитку та відсутності спрямованості щодо сталого розвитку.

Низький діапазон рівня інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства включає такі рівні: низький ($ДРІР=0,21-0,40$), що розкриває фрагментарність інноваційної діяльності підприємства у зв'язку із відсутністю системного підходу щодо формування та використання

інноваційного потенціалу; незадовільний ($ДРІР=0 - 0,20$), що позиціонує підприємство неспроможним до інноваційної активності та формування конкурентних позицій на ринку телекомунікаційних послуг на засадах інноваційності.

Після цього відбувається систематизація результатів діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства, проведеною експертами та формулювання висновку про рівень інноваційного розвитку та пріоритетні напрями активізації інноваційної діяльності. Пропонуються можливі шляхи формування інноваційного потенціалу з метою підвищення спроможності інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства.

Таким чином, концепт-сценарій діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, включає три послідовні фази (рис. 3.8).

Перша фаза – стартова, що охоплює комплекс підготовчих процедур, які передують основним розрахунковим процесам. Характерними для стартової фази є: формування візії та головної мети здійснення діагностики, визначення змісту та переліку завдань діагностування, вибір спектру діапазонів маркерів рівня інноваційного розвитку підприємства. Незважаючи на те, що це перша, стартова фаза, вона має надзвичайно важливе значення, оскільки саме на ній формуються базові засади подальшого діагностування. Успішність остаточних висновків та обґрунтованість управлінських рішень значною мірою залежать від системності та послідовності у формуванні візії та головної мети, точності формулювання змісту, основних завдань діагностування та вибору оптимального спектру діапазонів маркерів рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

Друга фаза є імплементаційною, яка передбачає відбір найбільш релевантних узагальнювальних маркерів за кожною з шести функціональних фракцій, створення дизайну маркерів та обґрунтування їх граничних діапазонів, формування матриці розрахунку обраних маркерів, що дозволяють здійснити оцінку рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

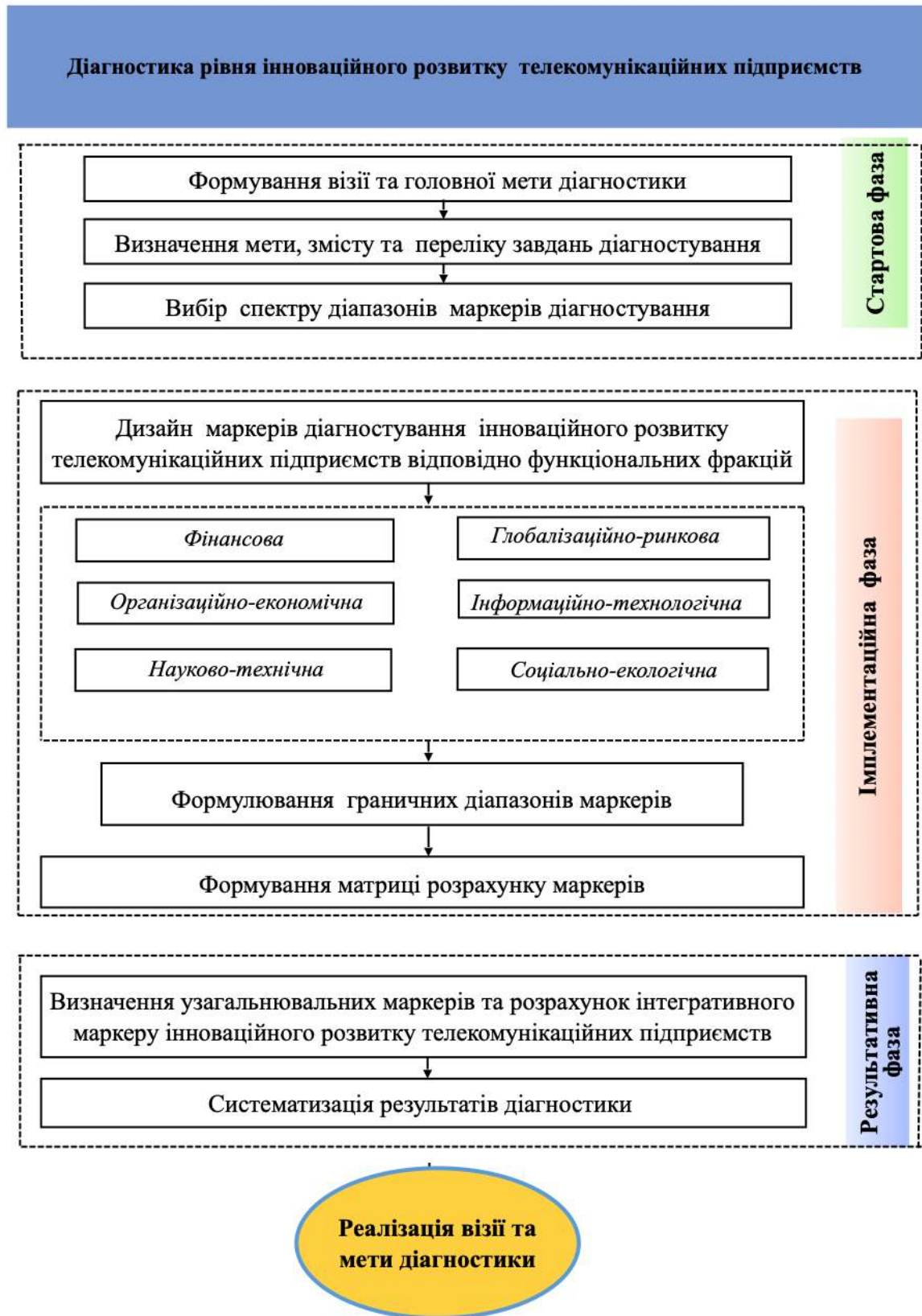

Рис. 3.8. Концепт-сценарій діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств (побудовано автором)

Третя фаза презентує результативність, тобто безпосередньо здійснюються розрахунки грони узагальнювальних маркерів та інтегративного маркеру рівня інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства. Ця фаза характеризується систематизацією та інтерпретацією отриманих результатів, прийняттям оптимальних управлінських рішень, спрямованих на вдосконалення інноваційної діяльності підприємства .

Запропонований концепт-сценарій діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств забезпечує цілісне уявлення про стан інноваційного розвитку за окремими фазами та функціональними фракціями, дає змогу застосувати методичний інструментарій та провести якісну діагностику рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

На підставі проведених досліджень теоретичних аспектів та прикладних засад управління інноваційним розвитком телекомунікаційних підприємств та з урахування сучасних світових трендів розвитку сфери електронних комунікацій вважаємо визначальними наступні пріоритетні напрями сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств (рис.3.9).

Ініціативи сталого розвитку. Прийняття підприємствами ініціатив сталого розвитку призводить до суттєвих трансформацій – у цільовій орієнтації засад функціонування, в особливостях сформованих взаємовідносин (колаборація) та у розумінні соціальної відповідальності перед суспільством .

Телекомунікаційні підприємства зосереджуються на стійкості, з метою зменшення вуглецевого сліду за рахунок використання відновлюваних джерел енергії, переходу до зеленої економіки та підвищення енергоефективності мереж.

Поширення 5G. Технологія 5G трансформує сферу електронних комунікацій завдяки вищим швидкостям, меншій затримці та надійним з'єднанням, створюючи нові додатки, такі як «розумні міста» та покращений досвід AR/VR.

Рис. 3.9. Пріоритетні напрями сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств *(розроблено автором)*

Інтеграція Інтернету речей (IoT). Розвиток Інтернету речей спонукає телекомунікаційні компанії до розробки нової інфраструктури для підтримки зростаючої мережі підключених пристроїв, стимулюючи інновації в підключенні та безпеці.

Штучний інтелект (ШІ) та автоматизація. ШІ все частіше використовується в телекомунікаційних операціях, покращуючи якість послуг і клієнтський досвід завдяки автоматизації та персоналізованим послугам [151].

Посилення кібербезпеки. Зі складними та взаємопов'язаними мережами підприємства - провайдери телекомунікаційних послуг віддають перевагу

кібербезпеці, впроваджуючи такі інновації, як виявлення загроз на основі штучного інтелекту та безпечний доступ до послуг (SASE).

Граничні обчислення. Граничні обчислення зменшують затримку та підвищують продуктивність, обробляючи дані ближче до джерела, що важливо для таких програм, як ігри та Інтернет речей.

Вдосконалення технологій підключення. Розширені рішення для підключення передбачають інвестиції в супутниковий Інтернет, міліметровий діапазон хвиль і Wi-Fi 6 покращують зв'язок, особливо в районах з недостатнім обслуговуванням, допомагаючи подолати цифровий розрив.

Хмарні обчислення та віртуалізація. Перехід до хмарних обчислень і віртуалізації мережевих функцій (NFV) дозволяє телекомунікаційним підприємствам пропонувати масштабовані та гнучкі послуги, трансформуючи керування мережею.

Інклюзивні інновації. Вони пов'язані із розвитком креативної економіки та спрямовані на зменшення соціально-економічної нерівності. Сприяють підвищенню рівня життя населення, створюють додаткові можливості для працевлаштування й відіграють важливу роль у вирішенні низки соціально-економічних проблем.

Досвід клієнта. Поліпшення взаємодії з клієнтами має першочергове значення, оскільки підприємства використовують масиви даних та штучний інтелект для надання персоналізованих безперебійних послуг за кількома каналами.

Подальший інноваційний розвиток телекомунікаційних підприємств ґрунтується на узгодженні із цілями сталого розвитку, що є стратегічною метою стимулювання інноваційної активності, покращення репутації підприємства на довготермінову перспективу. Застосовуючи цифрову інклюзивність з фокусуванням на сталий інноваційний розвиток, телекомунікаційні підприємства зможуть зробити вагомий внесок у глобальні зусилля щодо досягнення Цілей сталого розвитку.

3.3 Стратегічні напрями вдосконалення управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств

Сфера електронних комунікацій або телекомунікаційна індустрія належить до найдинамічніших галузей світової економіки, що суттєво впливає на формування сучасного бізнес-середовища, розвиток регіонів і забезпечення соціально-економічного поступу держав. Водночас рівень розвитку цієї галузі в різних країнах є нерівномірним і визначається низкою детермінант, серед яких - глобальні та політичні, інформаційні та фінансові, інноваційно-інвестиційні виклики. У цьому контексті інноваційний розвиток для суб'єктів електронних комунікацій уможливорюється їх гнучкою адаптацією до зазначених умов шляхом розробки оптимальних сценаріїв фінансової політики з метою позитивної результативності фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

Тобто безумовною вимогою реалізації фінансової діяльності телекомунікаційних підприємств є врахування ризиків та загроз, що впливають на телекомунікаційні підприємства, які необхідно своєчасного нівелювати шляхом реалізації заходів превентивного характеру. З цього приводу О. Є. Гудзь зазначає, що «...телекомунікаційні підприємства, які здійснюють фінансування освоєння інновацій у контурі 10% від обсягу прибутку, витрачають на впровадження ризик-менеджменту інновацій близько 1-2% від обсягу прибутку підприємства» [152]. Важливим є враховування ризиків та співставлення ризиків, що виникають у процесі інноваційної діяльності телекомунікаційних підприємств із доходами, які можливо отримати у майбутньому. Цілком погоджуємося із тим, що : «Інноваційна діяльність, як процес, набуває сенс лише тільки тоді, коли ефективність бажаного результату перевищує можливий ризик в процесі його досягнення. Ризик і інновації – дві взаємозалежні категорії, тому повністю уникнути ризику неможливо в цій діяльності» [152].

Телекомунікаційні підприємства за умов турбулентного екзогенного середовища завжди функціонують під впливом викликів, ризиків та загроз, протягом всіх етапів життєвого циклу підприємств, а також існуванням

ймовірності небезпеки втрати фінансової збалансованості, що є дестабілізаційним детермінантом.

Логіка вищезазначеного міркування призводить до необхідності з'ясування трактування поняття «виклик», що характеризується різноманіттям у наукових колах. Тому цілком логічним є припущення, що виклики породжують загрози, які уможливають зростання небезпеки. Виклики у більшості випадків пов'язані з трансформаційними перетвореннями у ендогенному та екзогенному бізнес просторі, проте адекватне реагування на них уможливлюється достатнім ресурсним забезпеченням. Якщо наявні у бізнес процесах підприємства певні виклики, то як правило, передбачити кінцевий результат достатньо складно, тобто присутня певна невизначеність. Найчастіше щодо ризиків, як правило переважають очікування негативного характеру. Тобто, наявність невизначеності уможливлює зародження ризиків. Проте, не обов'язковим є негативний сценарій розвитку економічних подій та фінансової результативності. Важливо враховувати інший бік перебігу подій, та мати на увазі, що існує ймовірність позитивного перебігу економічних подій, що призведуть до такої результативності, яка проявиться у покращенні позицій на ринку у порівнянні із конкурентами та у наявних додаткових прибутках. Також можливий і третій варіант - із нейтральним аспектом щодо прояву будь яких подій та незмінності фінансового результату[153].

В умовах трансформаційного економічного поступу, зростає взаємозв'язок між елементами цієї складної системи, які мають взаємовплив одне на одного і взаємозалежність між собою. Тобто у світі відбуваються процеси формування складних та дієвих, багатокomпонентних та нелінійних мереж елементів, що мають позитивні і негативні властивості. Детермінанти, які не мали впливів трансформування, набувають нових ознак та ідентифікуються як такі, що провокують зміни системи. Таким чином, зростання кількості детермінант трансформування призводить до зміни траєкторії функціонування підприємств, що пов'язано із наявною їх чутливістю до ендогенних та екзогенних змін, що уможливлює біфуркацію

не тільки векторів розвитку, але й якісної складової всіх процесів, що відбуваються на підприємстві. Такий сценарій розвитку подій, призводить до мультіваріативності трендів господарської діяльності підприємств, яка пов'язана із невизначеностями та ризиками, що породжують її.

Складним аспектом діяльності телекомунікаційних підприємств стає вплив на нього екзогенного середовища, що несе в собі велику кількість ризиків та загроз. Тому особливо необхідним є убезпечення телекомунікаційних підприємств від їх негативних проявів (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Детермінанти екзогенного середовища функціонування
телекомунікаційних підприємств

Детермінанти	Характерні властивості
Економічні	Виявляють впливи економічних процесів на умови функціонування та режим використання наявних ресурсів
Політичні	Формують уяву про наявні політичні тренди, політичних сил у країні функціонування або у країні, що має стратегічний інтерес для підприємства
Правові	Визначають рівень законодавчих та правових обмежень щодо реалізації функцій менеджменту та видів діяльності підприємства.
Конкурентні	Характеризують відносини між економічними суб'єктами щодо найвигідніших умов ведення бізнесу.
Технологічні	Виявляють рівень технологічності ведення бізнесу на всіх стадіях життєвого циклу підприємства.
Соціально-культурні	Визначають ментальні аспекти ведення бізнесу з урахуванням культурних, соціальних та національних традицій партнерів та споживачів.
Демографічні	Характеризують запити споживачів та їх спроможність користування видами послуг, продукції.
Глобальні	Позиціонують підприємство та країну знаходження на глобальному рівні у масштабах світової економіки.
Специфічні	Презентують специфічні особливості притаманні галузі, сфері діяльності, локальні та регіональні аспекти.

Джерело: *сформовано автором*

Тенденції щодо зростання кількості невизначеностей бізнес - середовища зумовлюють необхідність усвідомлення та врахування ключових напрямів дії ризиків, що супроводжують бізнес-процеси підприємства. Необхідно враховувати глобалізаційні та галузеві детермінанти – рейтинг сфери функціонування та безпосередньо телекомунікаційних підприємств у глобальних вимірах та на вітчизняному рівні. Також має місце «...наявність недобросовісної ринкової конкуренції та складність дієвих систем захисту від конкуренції, проблемність організації прозорості та стимулювальної системи державного регулювання діяльності підприємств, зниження обсягів інноваційного відтворення та експортно-імпортних можливостей підприємства, недосконалість фіскальної та митної політики держави ...» [153].

Важливим є також моніторинг внутрішніх процесів підприємств щодо виникнення загроз їх функціонування. І. Бланк характеризує загрози як : «... форму вираження суперечностей фінансових інтересів у фінансовому середовищі функціонування підприємства, при якій відображається реальна та потенційна можливість прояву деструктивного впливу різноманітних чинників на їх реалізацію» [153]. Будь-які загрози для фінансового стану підприємства провокують порушення фінансової рівноваги, зниження фінансової стійкості, а це відповідно може спричинити фінансові збитки у майбутньому.

За умов сьогодення досягнення фінансової рівноваги та стійкості телекомунікаційними підприємствами ускладнюється динамічністю бізнес процесів та трансформацією фінансових відносин. Спроможність підприємства запобігти та протидіяти загрозам уможлиблюється наявністю фінансових ресурсів у необхідній кількості та відповідній композиції їх складу. За умов достатнього рівня фінансової стійкості телекомунікаційного підприємства забезпечується ефективне управління фінансовим забезпеченням та його стабільне функціонування в умовах турбулентного фінансового середовища .

Аналіз ризиків індустрії телекомунікацій у глобальному вимірі

демонструє актуальність тренду наявності ризиків інформаційної безпеки підприємств телекомунікаційної індустрії, кіберзлочинність, що породжується глобалізацією інформаційних процесів, складає суттєву загрозу фінансовій стійкості телекомунікаційних підприємств.

На рівні світової економіки телекомунікаційна галузь переживає значні трансформації. Мегатенденції, геополітична невизначеність і зміна очікувань клієнтів змушують телекомунікаційні компанії адаптуватися, щоб залишатися конкурентоспроможними. Серед найвагоміших викликів функціонування телекомунікаційної галузі: цифрова трансформація, зростання 3G, 4G і хмарних обчислень.

У глобальному спектрі функціонування індустрії телекомунікацій існує чотири домінантні загрози :

Загрози відповідності (Compliance threats), що виникають у політиці, нормативних актах або корпоративному управлінні.

Операційні загрози (Operational threats), які впливають на процеси, системи, людей і загальну вартість бізнесу.

Стратегічні загрози (Strategic threats), пов'язані з клієнтами, конкурентами та інвесторами.

Фінансові загрози (Financial threats), які виникають через нестабільність ринків, екосистем та інвестицій.

До топ - 10 глобальних ризиків індустрії телекомунікацій можна віднести: зростання ризиків кібербезпеки; невідповідна реакція індустрії на зміну вартості життя; недостатньо відповідний рівень менеджменту на всіх рівнях; погане управління програмами сталого розвитку; невикористання переваг нових бізнес-моделей; невідповідність якості мережі цінній політиці; нездатність покращити умови та культуру праці працівників; неефективне залучення зовнішніх екосистем; нездатність адаптуватися до змін нормативно - правового поля; неможливість максимізувати цінність інфраструктурних активів.

Ризики функціонування вітчизняної сфери електронних комунікацій представлені в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Ризики функціонування вітчизняної сфери електронних комунікацій

Сфера електронних комунікацій (Electronic communications, telecommunications)	Технологічний сегмент сфери	Комунікаційний сегмент сфери
Техніко-технологічний ризик внаслідок військових дій	Технологічний ризик внаслідок військових дій	Технічний ризик внаслідок військових дій
Геополітична турбулентність	Кіберзлочинність	Посилення конкуренції
Кіберзлочинність	Діджитал трансформації	Кіберзлочинність
Невідповідність інноваційним потребам	Злиття та поглинання підприємств	Втрата репутації бренду підприємства
Дисбаланс логістики	Втрата інтелектуальної власності	Невідповідність інноваційним потребам клієнтів
Економічна криза	Втрата висококваліфікованих працівників	Нестабільність нормативно-правової бази
Втрата інтелектуальної власності	Втрати репутації бренду підприємства	Злиття та поглинання підприємств
Втрата високопрофесійних працівників	Недосконалість інформаційних технологій	Економічна криза
Діджитал трансформації	Нестабільність нормативно-правової бази	Втрата високопрофесійних працівників
Нестабільність нормативно-правової бази	Невідповідність інноваційним потребам клієнтів	Соціальна відповідальність

Джерело: систематизовано автором на основі [153;154]

Щодо особливостей українського ринку електронних комунікаційних послуг, за останні 3 роки в умовах російської повномасштабної збройної агресії проти України, на першому місці - техніко-технологічний ризик внаслідок військової агресії - ризик руйнування електронної комунікаційної інфраструктури, ризик недостатнього забезпечення автономними джерелами електроживлення для сталого функціонування електронних комунікаційних мереж, ризик тимчасового припинення функціонування елементів мережевої інфраструктури тощо.

В умовах ведення бойових дій на території України та зростання рівня небезпеки ведення бізнесу, економічних дисбалансів та політичних і соціальних викликів, наявних фінансових проблем на макро- та мікрорівнях, сучасні глобальні тренди інноваційного поступу на рівні світової економіки вимагають активізації інноваційної діяльності вітчизняних підприємств для втілення технічного, технологічного проривів та збереження конкурентоздатних параметрів функціонування.

Для комплексної оцінки впливу екзогенного середовища на діяльність телекомунікаційних підприємств необхідно застосовувати PEST-аналіз [155]. Цей вид аналізу ґрунтується на виокремленні наступних детермінант: політичних (P – policy), економічних (E – economy), соціальних (S – society) та технологічних (T – technology) (табл. 3.7).

Військові дії на території країни - самий впливовий чинник, геополітичні події визначають наслідки у всіх сферах життя в країні та за її межами. Зміни законодавства, щодо регулювання діяльності підприємств на ринку електронних комунікаційних послуг та трансформація конкурентного середовища, пов'язані перш за все із прийняттям Закону «Про електронні комунікації». Новий закон, який з одного боку створив нормативно-правовий базис для нових можливостей розвитку сфери електронних комунікацій, з іншого боку змінив умови та правила діяльності конкурентоспроможної діяльності телекомунікаційних підприємств.

Регулювальні впливи з боку державних органів у сфері електронних комунікацій, перш за все Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку, пов'язані із засадами тарифної політики, а також з низкою обмежень щодо діяльності вітчизняних телекомунікаційних підприємств. Політичні зміни та правові трансформації формують нове соціально-економічне та правове середовище функціонування телекомунікаційних підприємств, що породжує виникнення нових економічних викликів і фінансових ризиків та загроз в діяльності підприємств сфери електронних комунікаційних послуг.

Таблиця 3.7

PEST-аналіз екзогенного середовища телекомунікаційних підприємств

Р (політичні детермінанти)	Е (економічні детермінанти)
Повномасштабна російська агресія проти України та військові дії на території України Законодавча діяльність органів державного регулювання у сфері електронних комунікацій Посилення державного контролю Високий рівень корупції та недовіра суспільства до влади	Зростання інфляції Збільшення облікової ставки НБУ Значне коливання курсу іноземних валют Зміна обсягів та композиції інвестиційних ресурсів Зміна композиції витрат у зв'язку із загрозами кібербезпеки та руйнувань інфраструктурних об'єктів Рівень економічного розвитку сфери Рівень кредитоспроможності підприємств Трансформація композиції конкурентного середовища у сфері електронних комунікацій
С (соціальні детермінанти)	Т (технологічні детермінанти)
Погіршення демографічної ситуації внаслідок війни Зміна ситуації на ринку праці Зниження рівня оплати проці Зниження купівельної спроможності населення Трансформація соціальних відносин у суспільстві	Зміни трендів розвитку інформаційно-комунікаційних технологій Розвиток 5 G технологій Зростання ринку бездротових технологій Інноваційна активність підприємств сфери Розвиток телекомунікаційних та логістичних мереж Впровадження нових послуг та методів обслуговування

Джерело: побудовано автором

Результати проведеного PEST-аналізу екзогенного середовища телекомунікаційних підприємств доводять логічність міркувань про необхідність використання фінансової архітекτονіки, спрямованої на убезпечення фінансової діяльності суб'єктів сфери електронних комунікацій. Важливим на цьому етапі є вибір методологічних засад дизайну фінансової архітекτονіки та формування релевантних композиційних складових.

Щодо сутності поняття «фінансова архітектоніка», то на думку О. Глущенко це : «структура фінансової системи, яка відповідає її внутрішній сутності та забезпечує ефективне функціонування системи формування, накопичення та руху грошових фондів»[153]. Проте О. Сосновська презентує

економічний зміст цього поняття через призму мікроекономічного рівня, як «... сукупність взаємозалежних та взаємопов'язаних елементів та підсистем фінансового середовища підприємств зв'язку, логічна структуризація яких буде сприяти підвищенню ефективності їх фінансової діяльності у контексті розробки та реалізації управлінських рішень щодо оптимізації фінансових ризиків для підвищення рівня фінансової безпеки даних підприємств»[153].

Цілком погоджуємося із висновком П. Стецюка щодо фінансової архітекτονіки : «...застосування цього поняття правомірне стосовно більшості відкритих соціально-економічних систем – підприємства, галузі економіки, території, національної економіки, регіональних та глобальних фінансових систем» [99]. Особливо актуальними в умовах сьогодення є висновки вченого щодо формування фінансової архітекτονіки підприємства, яке повинно ґрунтуватися на певній внутрішній логіці щодо змісту і послідовності здійснення як певних процедур, так і проходження визначених етапів. У зв'язку із цим якісний дизайн фінансової архітекτονіки телекомунікаційного підприємства є передумовою його фінансового забезпечення у необхідних обсягах та з оптимальними композиційними складовими. Таким чином, фінансова архітектоніка телекомунікаційних підприємств являє собою цілісну систему складових фінансового середовища телекомунікаційних підприємств, узгодженість функціонування яких спрямована на підвищення фінансової стійкості в процесі формування та імплементації управлінських рішень щодо унормування фінансових ризиків для покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку .

Концептуально-методологічний підхід до дизайну фінансової архітекτονіки телекомунікаційних підприємств, як стратегічного напрямку покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку, представлено на рис. 3..10.

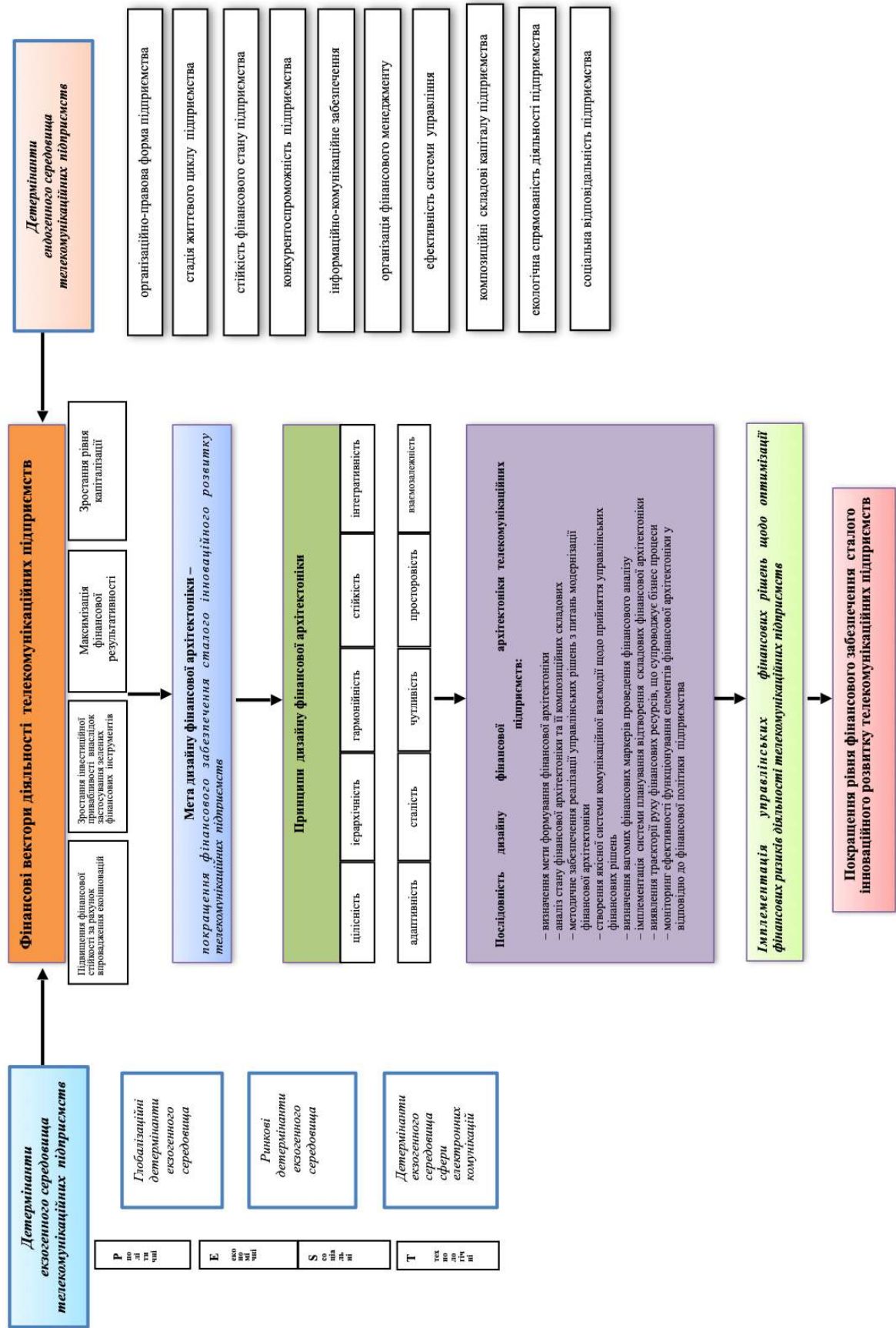

Рис. 3.10. Дизайн фінансової архітектури телекомунікаційних підприємств

Методологічними засадами дизайну фінансової архітектури телекомунікаційних підприємств слугують принципи цілісності та

ієрархічності, гармонійності та стійкості, інтегративності та адаптивності, чутливості, просторовості та взаємозалежності [154]. Також принцип сталості є необхідним для дизайну фінансової архітекτονіки телекомунікаційних підприємств, як стратегічного напрямку покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку.

Метою дизайну фінансової архітекτονіки телекомунікаційних підприємств є покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств та передбачає наступні фінансові вектори діяльності: підвищення фінансової стійкості за рахунок впровадження екоінновацій, зростання інвестиційної привабливості шляхом застосування зелених фінансових інструментів, максимізація фінансової результативності, зростання рівня капіталізації.

Таким чином, врахування вищезазначених детермінант в процесі дизайну фінансової архітекτονіки телекомунікаційних підприємств сприятиме покращенню фінансового забезпечення на засадах убезпечення від фінансових ризиків, що уможливить зміцнення фінансової стійкості та досягнення сталого інноваційного розвитку.

Інноваційна та фінансова діяльність телекомунікаційних підприємств в умовах цифрової трансформації зосереджується на застосування FinTech-технологій. За декілька останніх років, особливо в часи пандемії вони стали ключовими драйверами економічного зростання для багатьох країн. Нова індустріалізація та наступна фаза Четвертої промислової революції неможливі без інформаційно-комунікаційних технологій та FinTech-технологій у діяльності телекомунікаційних підприємств. Також вони суттєво сприяють спрощенню системи доступу телекомунікаційних підприємств до фінансових ресурсів і платіжних сервісів, що супроводжували їх фінансову діяльність [109].

При впровадженні інноваційних рішень телекомунікаційним підприємствам необхідно враховувати майбутні ефекти синергії, так і можливі зворотні ефекти. Для визначення основних тенденцій фінансового забезпечення інноваційного розвитку провідних телекомунікаційних

підприємств - операторів електронних комунікацій мобільного зв'язку ПрАТ «Київстар», ПрАТ «ВФ Україна», ТОВ «Лайфселл» побудуємо поліноміальну лінію тренду, яка використовується при імплементації інноваційних рішень та віддзеркалюється у зміні маркерів фінансової результативності для великих наборів даних (рис. 3.11) [130-132].

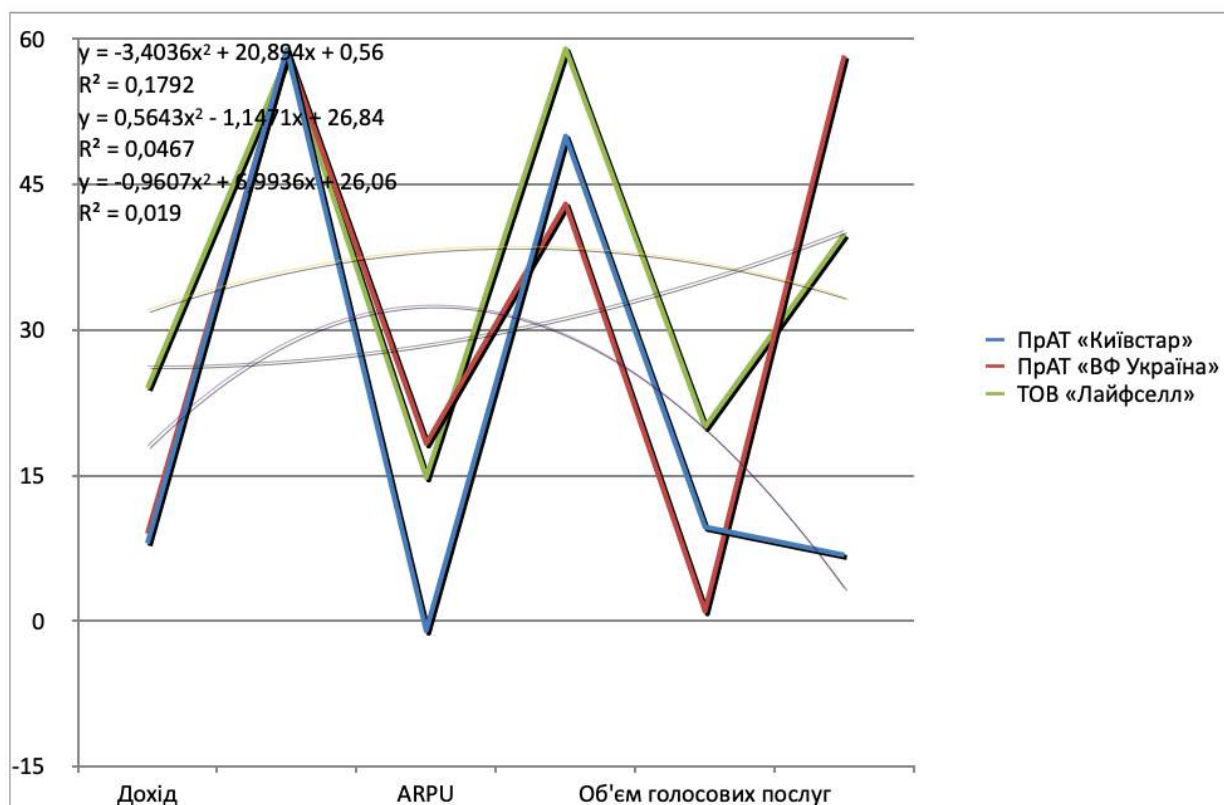

Рис. 3.11. Тренди маркерів фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств - операторів електронних комунікацій мобільного зв'язку у 2023 р. (побудовано автором)

На графіку представлена конфігурація ламаної з вершинами: дохід, маржа EBITDA/OIBDA, середній дохід, що отримує телекомунікаційне підприємство від надання послуг мобільного зв'язку, що розраховується на 1 активну ідентифікаційну картку -ARPU, об'єм дата-трафіка, об'єм голосових послуг, інвестиції.

Так, аналіз трендів інноваційних рішень презентує співпадіння тенденцій у ПрАТ «ВФ Україна» та для ТОВ «Лайфселл» також. Повну характеристику трендів надають сформовані рівняння зі змінними y_1 і y_2 , що деталізують наявну ситуацію. Величина достовірності апроксимації є достатньо низькою: $R_1^2 = 0,0467$; $R_2^2 = 0,0190$. Це свідчить про те, що отриманий прогностичний сумарний результат, що характеризує стан наявної динаміки процесів є незначним. Такий результат доводить необхідність подальшого інноваційного розвитку та імплементації дієвих інноваційних рішень.

Характерним для ПрАТ «Київстар» є те, що прогностична тенденція для змінної u_3 за умови рівня показника $R_3^2 = 0,1792$ є позитивною. Тобто можливо стверджувати про наявний високий рівень організації менеджменту інноваційної діяльності телекомунікаційного підприємства. Такий результат у може характеризувати синергійний ефект.

Аналіз трендів маркерів фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств - операторів електронних комунікацій мобільного зв'язку довів, що імплементація інноваційних рішень потребує певної синхронізації з фінансовими результатами. Так, підприємство ПрАТ «Київстар» позитивну динаміку щодо маркерів фінансового забезпечення. Достатньо висока позитивна динаміка окремих маркерів фінансового забезпечення характерна для ПрАТ «ВФ Україна» та ТОВ «Лайфселл». Проте наявний низький прогностичний тренд їх діяльності. Отже, досягнення цілей сталого інноваційного розвитку є мотиваційною складовою для розробки та впровадження інновацій телекомунікаційними підприємствами - операторами електронних комунікацій мобільного зв'язку, що уможливорюється розробкою та імплементацією стратегії покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

Передумовою розробки ефективної стратегії покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств є детальний аналіз ендогенного та екзогенного середовища їх

функціонування. Ґрунтуючись на результатах SWOT-аналізу сфери електронних комунікацій, необхідно враховувати її динамічність та притаманні тенденції функціонування. Далі необхідно здійснити трендвотчинг, що являє собою процес вивчення та аналізу наявних тенденцій у сфері електронних комунікацій, що є конкурентним середовищем в якому функціонує телекомунікаційне підприємство. Це необхідно для стратегічного розвитку телекомунікаційного підприємства та покращення його конкурентних позицій на ринку електронних комунікаційних послуг.

Саме здатність оперативно адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури забезпечить телекомунікаційному підприємству максимальні конкурентні переваги, які сприятимуть підвищенню фінансової результативності діяльності. Це створює сприятливі умови для ефективного залучення та раціонального використання фінансових ресурсів, тобто формує надійну систему фінансового забезпечення. На нашу думку, доцільно інтегрувати трендвотчинг у стратегію покращення фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

Комплексний та якісний аналіз діяльності телекомунікаційних підприємств має спиратися на глибоке вивчення наявних тенденцій, тому необхідною умовою є адаптація інструментарію трендвотчингу до специфіки галузі електронних комунікацій. Макет трендвотчингу передбачає складові процесу за трьома взаємопов'язаними блоками (рис.3.12).

Блок 1. Ендогенне середовище телекомунікаційного підприємства. Передбачається визначення стратегічних цілей функціонування; діагностика фінансового стану; ідентифікація потенційних напрямів генерування та оптимізації залучення фінансових реурсів; виокремлення резервів підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами; встановлення динаміки розвитку підприємства.

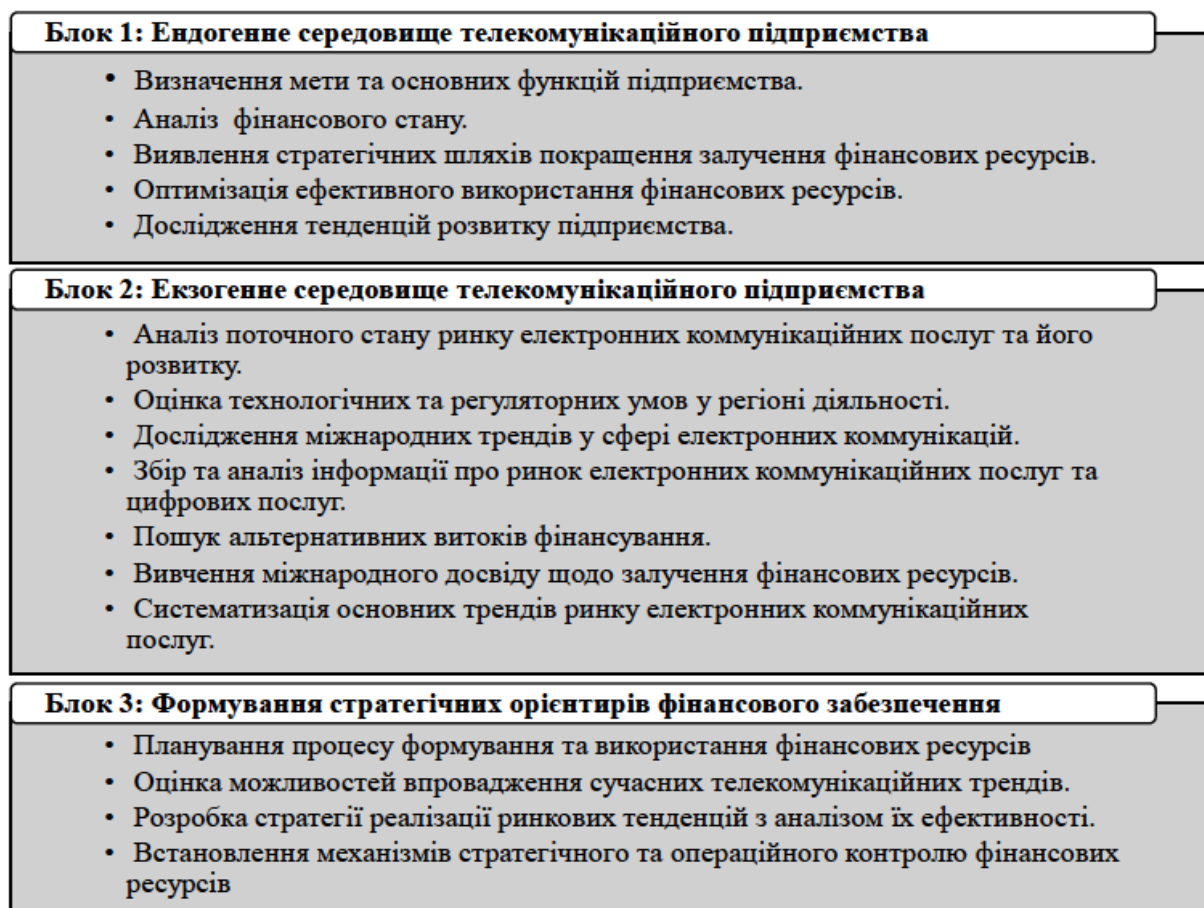

Рис. 3.12. Макет трендвотчингу функціонування телекомунікаційних підприємств (побудовано автором)

Наступним є Блок 2. Екзогенне середовище телекомунікаційного підприємства, в якому воно функціонує та потребує аналізування. Так, необхідно розглянути актуальний стан та перспективи розвитку сфери електронних комунікацій в національному та глобальному контексті; аналіз притаманних тенденцій; збір та обробка релевантної інформації; класифікація та ранжування трендів впливу; виявлення альтернативних витоків фінансування; адаптація міжнародного досвіду фінансування до вітчизняних умов та його імплементація у процесах фінансового забезпечення; систематизація вітчизняних трендів функціонування сфери електронних комунікацій.

Завершальним є Блок 3. Формування стратегічних орієнтирів фінансового забезпечення телекомунікаційних підприємств. Він охоплює систему планування процесів залучення та розподілу фінансових ресурсів; оцінювання можливостей впровадження актуальних телекомунікаційних трендів; розробку детальної стратегії реалізації ключових ринкових тенденцій на підприємстві; проведення аналізу ефективності імплементації нових ринкових трендів; впровадження системи стратегічного й операційного контролінгу в управлінні фінансовими потоками, що супроводжують всі види діяльності підприємства.

За результатами проведених SWOT-аналізу сфери електронних комунікацій, трендотчингу провідного телекомунікаційного підприємства та побудованої поліноміальної лінії тренду маркерів фінансової результативності сформуємо стратегію покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств. При розробці такої стратегії важливо мати на увазі, що є гіпотетичний сценарій, за яким підприємство може функціонувати відповідно до існуючого життєвого циклу підприємства та його фінансового стану. У якості сценаріїв розвитку телекомунікаційних підприємств пропонуємо: сценарії лідерства, екоінновацій, зелених фінансів, виходу на IPO, публічно - приватного партнерства (рис.3.13).

У процесі розробки та імплементації стратегії покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств необхідно дотримуватися наступних домінант:

формулювання фінансової парадигми та цілей стратегії сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств;

виявлення основних векторів реалізації стратегії сталого інноваційного розвитку телекомунікаційного підприємства у відповідності до економічних цілей діяльності підприємства;

Рис. 3.13. Стратегія покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств (побудовано автором)

генерування, накопичення, трансформація та залучення фінансових ресурсів з урахуванням фінансових стратегічних орієнтирів діяльності підприємства;

обґрунтування шляхів трансформації та застосування фінансових ресурсів на засадах оптимальності використання витоків фінансування ;

накопичення обсягів фінансових ресурсів та уможливлення трансформації витоків використання фінансових ресурсів у разі виникнення потреби;

врахування реальної та потенційної спроможності щодо накопичення та використання фінансових ресурсів для достатнього фінансового забезпечення;

постійний оперативний контроль за наявністю та залученням фінансових ресурсів;

періодичний зрівняльний аналіз умов діяльності та потенційної інноваційної спроможності існуючих та можливих конкурентів;

діагностика ендогенних та екзогенних детермінант діяльності підприємства з точки зору його інноваційної активності;

розробка можливих превентивних заходів щодо існуючих ризиків та загроз для убезпечення процесу формування, використання, генерування, накопичення та трансформації фінансових ресурсів [6].

Реалізація сценарію лідерства сфери електронних комунікацій в національній економіці та гармонізація державної фінансової політики уможливить флагманські позиції телекомунікаційних підприємств, оптимізацію фінансової діяльності та досягненню цілей сталого розвитку. Переорієнтація інноваційної діяльності на застосування екотехнологій сприятиме сталому інноваційному розвитку телекомунікаційних підприємств. Залучення альтернативних зелених фінансових інструментів, як складових зеленої економіки та зелених фінансів покращить інвестиційну привабливість підприємств. Використання фінансових ресурсів залучених шляхом виходу на IPO позитивно вплине на композицію фінансових ресурсів та максимізацію фінансових результатів діяльності підприємств.

Публічно-приватне партнерство у сфері електронних комунікацій являється перспективною формою фінансування проєктів сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

Виявлення сучасних трендів інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, розробка концептуальних підходів та імплементація пріоритетних напрямів покращення управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку, сприятиме ефективному функціонуванню та зростанню конкурентоспроможності телекомунікаційних підприємств, сфери електронних комунікацій, а також сталому інноваційному розвитку національної економіки .

Висновки до розділу 3

1. Обґрунтовано комплексну систему державної інноваційної політики післявоєнного відновлення держави та гармонізації функціонування сфери електронних комунікацій, яка передбачає системний підхід у формуванні нової парадигми державної політики інноваційного розвитку країни та включає: побудову основних її векторів з урахуванням пріоритетів галузей і сфер національної економіки та потреб регіонів України на засадах сталого економічного розвитку із використанням екоінновацій, діджитал-інновацій, фінансових інструментів зеленої економіки; гармонізацію сфери електронних комунікацій, як драйвера розвитку національної економіки, модернізацію державної підтримки інноваційного розвитку підприємств сфери електронних комунікацій.

2. Розроблено науково-методичний підхід до проведення діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, який на відміну від існуючих підходів враховує особливості функціонування телекомунікаційних підприємств, що впливає на побудову відповідних функціональних фракцій інноваційного розвитку та передбачає застосування маркерів результативності за кожною функціональною фракцією та визначення інтегративного маркера з урахуванням шкали градації його рівня для репрезентативності існуючих інноваційних процесів .

3. Презентовано концептуально-методологічний підхід до дизайну фінансової архітекτονіки телекомунікаційних підприємств та презентовано власну дефініцію «фінансова архітектоніка телекомунікаційних підприємств», як цілісної системи складових фінансового середовища телекомунікаційних підприємств, узгодженість функціонування яких спрямована на підвищення фінансової стійкості в процесі формування та імплементації управлінських рішень щодо унормування фінансових ризиків для покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку. Результати проведеного PEST-аналізу екзогенного середовища телекомунікаційних підприємств доводять логічність міркувань про необхідність використання фінансової архітекτονіки, спрямованої на убезпечення фінансової діяльності суб'єктів сфери електронних комунікацій.

4. Для визначення основних тенденцій інноваційного розвитку ПрАТ «Київстар», ПрАТ «ВФ Україна», ТОВ «Лайфселл» побудовано поліноміальну лінію тренду, яка продемонструвала зміну показників фінансової результативності при імплементації інноваційних рішень та доведено, що досягнення цілей сталого інноваційного розвитку є мотиваційною складовою для розробки та впровадження інновацій телекомунікаційними підприємствами - операторами електронних комунікацій мобільного зв'язку.

5. Розроблено концептуальну модель покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, яка на відмінну від інших ґрунтується на результатах SWOT-аналізу сфери електронних комунікацій та трендвотчингу телекомунікаційних підприємств з урахуванням домінант генерування, накопичення, трансформації, залучення фінансових ресурсів у відповідності до фінансових стратегічних орієнтирів діяльності підприємства та враховує можливі сценарії інноваційного розвитку, за якими можуть функціонувати підприємства відповідно до існуючого життєвого циклу та фінансового стану: сценарії лідерства, екоінновацій, зелених фінансів, виходу на IPO, публічно - приватного партнерства.

ВИСНОВКИ

1. Обґрунтовано роль і значення управління фінансовим забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств та розкрито економічну сутність і значення інновацій. Запропоновано власну дефініцію «інновації», як нововведення, спрямовані на поліпшення процесів і функціонування систем, що сприяють прогресивним змінам, забезпечують сталий економічний розвиток та мають ознаки креативності.

2. Систематизовано етапи інноваційно-технологічного розвитку суспільного відтворення від Індустрії 1.0 та індустріальної революції до Індустрії 5.0 та когнитивної епохи та розкрито сутність сталого економічного розвитку і його роль у трансформації стратегічних орієнтирів життєдіяльності соціуму.

3. Сформовано основні складові системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств. Запропоновано власну дефініцію «фінансові ресурси підприємств», як сукупність високоліквідних активів, які знаходяться в його розпорядженні та спрямовуються на забезпечення безперервності функціонування бізнес-процесів та досягнення позитивної фінансової результативності. Доповнено існуючі класифікаційні ознаки фінансових ресурсів підприємств: за стратегічною місією, рівнем варіювання обсягів надходжень, формами використання, ступенем ризикованості авансованих фінансових ресурсів, характером участі у бізнес процесах, методом акумуляції.

4. Представлено складові та композиційний дизайн системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, що на відміну від існуючих включає форму надання - інтегрування (поєднання фінансових ресурсів приватних підприємств, громадських організацій, державних інституцій та благодійних фондів у процесі реалізації проєктів публічно-приватного партнерства); передбачає використання альтернативних витоків фінансування - венчурне фінансування, краудфандинг та фінансові ресурси бізнес-ангелів та матрицю витоків

фінансового забезпечення, що поділяються за видовою ознакою на традиційні і специфічні та ординарні і ексклюзивні з орієнтиром на місце їх знаходження відносно підприємства, як внутрішні та зовнішні.

5. Презентовано власну дефініцію «управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств», як сукупність принципів, методів та інструментів прийняття та реалізації управлінських рішень в процесі пошуку і нагромадження, трансформації та використання різноманітних видів фінансових ресурсів, спрямованих на інноваційний розвиток з метою досягнення зміцнення фінансової стійкості та підвищення інноваційного потенціалу підприємства, забезпечення зростання добробуту топ менеджменту та членів колективу, врахування фінансових інтересів власників підприємств.

6. Обґрунтовано траєкторію розвитку управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, яка ґрунтується на засадах сталого інноваційного розвитку із використанням екоінновацій, діджитал-інновацій, фінансових інструментів зеленої економіки, альтернативних витоків фінансового забезпечення з урахуванням особливостей сучасного етапу інноваційно-технологічного розвитку суспільного відтворення, глобальних та локальних військово-політичних, соціально - економічних ризиків та загроз.

7. Здійснено діагностику стану управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств на основі розгляду тенденцій інноваційного поступу та фінансового забезпечення національної економіки. Динаміка міжнародних рейтингів України щодо інноваційної спроможності демонструє, що наша держава займає досить скромні місця, хоча останніми роками спостерігається тенденція до покращення деяких позицій. У 2023 р. Україна посіла 55 місце за показником Глобального інноваційного індексу. Відбулося покращення рейтингу України, незважаючи на війну країна піднялася з 57-го на 55-те місце. Серед 39 країн Європи, економіка України зайняла 34 позицію, а також вперше увійшла в ТОП-3 найбільш інноваційних економік у групі країн із доходами нижче середнього.

Не зважаючи на негативні геополітичні та соціально-економічні детермінанти розвитку національної економіки, у 2023 р. показник Індексу ЦСР (цілей сталого розвитку), розрахованого для 167 країн-членів ООН склав для України 44, що свідить про доволі високу позицію у рейтингу.

8. Проаналізовано тренди розвитку сфери електронних комунікацій в Україні, що презентують позитивні тенденції протягом останніх років не зважаючи на війну. Так, у 2023 р. обсяг капітальних інвестицій зріс склав 18,9 млрд грн, що на 50% більше у порівнянні із 2022 р., середня кількість працівників, задіяних у сфері електронних комунікацій склала 42,2 тис. осіб, кількість суб'єктів господарювання - постачальників електронних комунікаційних мереж та послуг сягнула 4 113, що на 2 077 більше ніж у 2022 р. Доходи від надання електронних комунікаційних послуг зросли на 14,1 млрд грн та склали 97,3 млрд грн. У складі доходів від надання електронних комунікаційних послуг у 2023 р. найбільша питома вага припадає на доходи від послуг мобільного зв'язку – 63 %.

9. Проведеного SWOT – аналіз сфери електронних комунікацій, результати якого дають підстави для висновку, що у найближчі роки сегмент мобільного зв'язку відіграватиме ключову роль у забезпеченні сталого розвитку сфери електронних комунікацій шляхом розширення зони покриття та збільшення використання мобільних послуг, забезпечуючи трансформаційні цифрові послуги більшій кількості людей.

10. Сегмент електронних комунікаційних послуг мобільного зв'язку презентований трьома найбільшими компаніями – ПрАТ «Київстар», ПрАТ «Водафон» та ТОВ «Лайфселл». Флагманські позиції займає ПрАТ «Київстар», яка має позитивну динаміку зростання активів компанії, не зважаючи на потужну кібератаку 12 грудня 2023 р., а також часткове руйнування інфраструктури, підприємству вдалося відновитися- виручка склала 0,7 млрд грн, а показник EBITDA - 0,8 млрд грн. Провідні вітчизняні телекомунікаційні підприємства - постачальники електронних комунікаційних послуг ПрАТ «Київстар», ПрАТ «ВФ Україна», ТОВ «Лайфселл» демонструють позитивну фінансову динаміку, зростання доходів

та інвестицій в інфраструктуру. Проте, для телекомунікаційних підприємств наявними є фінансові виклики, пов'язані із зростанням фінансових ризиків та витрат операційної діяльності телекомунікаційних підприємств, дефіцитом висококваліфікованих кадрів, що ускладнює реалізацію інфраструктурних проєктів та впровадження нових технологій, залежністю від зовнішнього фінансування.

11. Обґрунтовано комплексну систему державної інноваційної політики післявоєнного відновлення держави та гармонізації функціонування сфери електронних комунікацій, яка передбачає системний підхід у формуванні нової парадигми державної політики інноваційного розвитку країни та включає: побудову основних її векторів з урахуванням пріоритетів галузей і сфер національної економіки та потреб регіонів України на засадах сталого економічного розвитку із використанням екоінновацій, діджитал-інновацій, фінансових інструментів зеленої економіки; гармонізацію сфери електронних комунікацій, як драйвера розвитку національної економіки, модернізацію державної підтримки інноваційного розвитку підприємств сфери електронних комунікацій з використанням інструментарію податкової і фінансової політики, яка враховує використання різноманітних витоків фінансових ресурсів та імплементується двома формами фінансової підтримки інноваційних підприємств - прямою та опосередкованою.

12. Розроблено науково-методичний підхід до проведення діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, який на відміну від існуючих підходів враховує особливості функціонування телекомунікаційних підприємств, що впливає на побудову відповідних функціональних фракцій інноваційного розвитку та передбачає застосування маркерів результативності за кожною функціональною фракцією та визначення інтегративного маркера з урахуванням шкали градації. Запропоновано концепт - сценарій діагностики рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств для репрезентативності існуючих інноваційних процесів і виявлення можливих потенційних трендів подальшого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

Окреслено пріоритетні напрями сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

13. Презентовано концептуально-методологічний підхід до дизайну фінансової архітекτονіки телекомунікаційних підприємств та презентовано власну дефініцію «фінансова архітектоніка телекомунікаційних підприємств», як цілісної системи складових фінансового середовища телекомунікаційних підприємств, узгодженість функціонування яких спрямована на підвищення фінансової стійкості в процесі формування та імплементації управлінських рішень щодо унормування фінансових ризиків для покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку. Презентовано топ - 10 глобальних ризиків функціонування індустрії телекомунікацій та сучасні ризики функціонування вітчизняної сфери електронних комунікацій.

14. Розроблено концептуальну модель покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств, яка на відмінну від інших ґрунтується на результатах SWOT-аналізу сфери електронних комунікацій та трендвотчингу телекомунікаційних підприємств з урахуванням домінант генерування, накопичення, трансформації, залучення фінансових ресурсів у відповідності до фінансових стратегічних орієнтирів діяльності підприємства та враховує можливі сценарії інноваційного розвитку, за якими можуть функціонувати підприємства відповідно до існуючого життєвого циклу та фінансового стану: сценарії лідерства, екоінновацій, зелених фінансів, виходу на IPO, публічно - приватного партнерства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геєць В.М. Суперечності та перспективи економічного зростання на інноваційній основі в Україні. *Економіка України*. 2024. №11 (756). С. 3–28. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.11.003>
2. Геєць В.М. Бар'єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання. *Економіка України*. 2015. № 1. С. 4–25.
3. Федотов А. А. Основні концепції інноваційного розвитку: історичний аналіз. Вісник Донецького національного університету. *Економіка і право*. 2008. Вип. 2. С. 203–208.
4. Туган-Барановський М. І. Основи політичної економії. Автор пер. і вступ. статті С. М. Злупко. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 628 с.
5. Schumpeter Joseph A. The theory of economic development. New York: Routledge USA, 2017. 320p.
6. Зеліско І.М., Асан Айсулу, Ху Сунцзе Фінансова парадигма інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств в умовах цифрової трансформації економіки. *Економічний простір*. 2021. № 175. С.59-64.<http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/995>. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/175-11>
7. Kuznets S. Modern Economic Growth: Findings and Reflections. *American Economic Review.American Economic Association*. 1973. Vol. 63(3). P. 247-258.
8. Drucker P. Management Challenges for the 21st Century. Harvard : HarperCollins e-book, 2009. 224p.
9. Пилипенко Ю. І., Чорнобаєв В. В. ДОВГОХВИЛЬОВІ КОЛИВАННЯ ЯК ЗАКОНОМІРНІСТЬ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ. *Економічний вісник*. 2016. №3. С.21-31.
10. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устинко, С.І. Юрій. Львів : Світ, 2005. 616с.
11. Фолом'єв А. Н. Економічна стійкість – комплексний аналіз . *Економіка АПК*. 2006. № 6. С. 56 – 64.
12. Закон України «Про інноваційну діяльність» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/40-15>.

13. Пахомов Ю. Потрібно сформувати антикризову систему державного менеджменту. *Урядовий кур'єр*. 20.02.2003. С. 5 – 6.
14. Мельник В. І. Інноваційні зміни в економіці в контексті еволюційних зрушень. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. Випуск 2 (48). С. 200-207
15. Микитюк П. П. Інноваційний розвиток підприємства: навч. посіб. Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.
16. Ху Сунцзе Теоретичні аспекти інноваційного розвитку підприємств. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України : електронне наукове видання* . Університет державної фіскальної служби України; гол. ред. М. О. Кужелєв. 2019. № 2. С. 240-251 [.http://www.nbu.gov.ua/ejournals/Znpnudps/index.html](http://www.nbu.gov.ua/ejournals/Znpnudps/index.html).
17. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку. Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2008. 397 с.
18. Телишевська Л.І., Коледіна К.О. Інноваційний розвиток промислових підприємств та напрямки його реалізації. *Фінанси підприємств: проблеми теорії та практики: монографія*. Харків: Лідер, 2016. С. 92-108.
19. Коледіна К.О. Циклічність інноваційного розвитку підприємства. *Наука та інновації як ключові фактори конкурентного лідерства у глобальній економіці: зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Київ, 16-17 жовтня 2015 р.)*. Київ: Аналітичний центр «Нова економіка», 2015. С. 67-69.
20. Карлюк Д. О. Удосконалення управління інноваційним розвитком підприємств льонопереробної галузі : автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. екон. Наук : 08.06.01. Київ, 2006. 24 с.
21. Виноградова О. В., Асан А., Чарна О.О. Конкурентоспроможність підприємства як економічна категорія. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2021. № 3(37). С. 4-11. [DOI: 10.31673/2415-8089.2021.030101](https://doi.org/10.31673/2415-8089.2021.030101)
22. Oksana Zghurska, Olena Vynogradova, Oleksandr Yerankin, Olena Korchynska, Nataliia Ovsiienko, Aisulu Assan (2024). Media planing as a nessessary condition for increasing the efficiency of business structures`digital

- marketing activities. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(54), 578–590. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4271>
<https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.54.2024.4271>
23. Вострякова В. Ю. Динамічна модель інноваційного потенціалу підприємства. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2015. Том.20. Вип. 2/2. С. 61–65.
24. Корецький А.І. Пріоритети інноваційного розвитку економіки України: наукометричний аспект: монографія. Київ: ТОВ «ДКС центр», 2017. 160с.
25. Федосов В. М., Опарін В. М., Львовчкін С. В. Інституційна фінансова інфраструктура України: сучасний стан та проблеми розвитку. *Фінанси України*. 2008. № 12. С. 3–21.
26. Бочарова Ю.Г. Інституційне забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури України. Соціально-економічні проблеми світового та національного господарства. *Торгівля і ринок України*. 2019. № 2(46). С. 18-25.
27. Інноваційний розвиток діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного та повоєнного стану: теорія, практика, аналітика . монографія . В. С. Пономаренко, Л. М. Малярець, Н. М. Внукова та ін.; за заг. ред. В. С. Пономаренка. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2024. 429 с.
28. Юринець З. В. Управління інноваційним розвитком : навч. посіб. З. В. Юринець, Л. Й. Гнилянська, Р. В. Юринець. Львів : СПОЛОМ, 2021. 132 с.
29. Халімон Т.М., Асан Айсулу Інноваційні тренди цифрової трансформації телекомунікаційних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 10. С.59-64. <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1510>. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.10.59>
30. Дибя М.І., Гернего Ю.А. Виклики індустрії 4.0 у контексті її становлення на глобальному і національному рівнях. *Економіка України*. 2020. № 6. С. 43-59. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.06.043>.
31. European Union. Industry 4.0. Digitalisation for productivity and growth/ European Union. 2015.
32. Войтко, С., & Троцко, В. (2024). РОЗРОБЛЕННЯ ІНДЕКСУ ГОТОВНОСТІ ДО ІНДУСТРІЇ 5.0 ДЛЯ КРАЇН. *Via Economica*, (6), 19-24.

<https://doi.org/10.32782/2786-8559/2024-6-3>

33. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30. 09. 2019 р. № 722/2019 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

34. Сталий розвиток і цифрові інновації : монографія / за заг. ред. Буркинського Б.В. та ін. ; НАН України, МОН України, ДУ «Ін-т ринку та екон.-екол. дослідж.», Держ. ун-т інтелект. технологій і зв'язку. Одеса : ДУ «ІРЕЕД НАНУ», 2024. 543с.

35. Сталий розвиток – XXI століття: управління, технології, моделі. Дискусії 2016: колективна монографія. Андерсон В.М., Балджи М.Д., Баркан В.І. [та ін.]; Інститут телекомунікацій та глобального інформаційного простору НАН України; НТТУ «Київський політехнічний інститут»; Вища економіко-гуманітарна школа . За наук.ред. проф. Хлобистова Є.В. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. 590 с.

36. Сучасні тенденції сталого розвитку: теорія, методологія, практика: колективна монографія . За заг. ред. д.е.н., проф. Т. В. Полозової. Харків: ХНУРЕ, 2022. 347 с.

37. Report of the World Commission on Environment «Our Common Future» : The General Assembly of the United Nations. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/139811?ln=en#record-files-collapse-header>

38. Зеліско І. М. Генезис та еволюція економічної категорії фінансові ресурси . *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 24. С.15–18.

39. Ставерська Т. О., Іванюта О. М. Історія фінансів. Харків : Видавець Іванченко І.С., 2013. 83 с.

40. Зеліско І. М. Управління фінансовими ресурсами аграрно-промислових компаній: монографія К.: Компринт, 2014. 420 с.

41. Brigham E.F., Houston J.F. Fundamentals of financial management. Mason: Cengage Learning print Publ, 2009.752p.

42. Бланк І. О., Ситник Г. В. Фінансове забезпечення розвитку підприємств . Київ: КНТЕУ, 2011.344с.

43. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: монографія . К.: ННЦ ІАЕ, 2007. 578 с.
44. Стецюк П.А. Теорія і практика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: монографія К.: ННЦІАЕ, 2008. 386 с.
45. Зеліско І. М. Управління фінансовим забезпеченням діяльності аграрних холдингів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 24. С. 7–10.
46. Асан Айсулу Теоретичні аспекти фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2024. № 50. С.19-24.
<https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/828> DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2024-50-3>
47. Руцишин М. О. Формування системи стратегічного управління фінансовими ресурсами інноваційного розвитку підприємств. *Науковий журнал «Бізнес Інформ»*. 2023. № 9. С. 233-240.
48. Журавльова Т. О. Формування фінансових ресурсів підприємства в умовах кризи. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 42-45.
49. Руцишин М. О. Оптимізація джерел формування фінансових ресурсів вітчизняних підприємств як складової забезпечення їх інноваційного розвитку. *Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”. Серія: «Економічні науки”*. 2023. № 7 (75). С. 202-207.
50. Фінанси підприємств : підручник / кер. авт. кол., наук. ред. А.М. Поддєрьогін. Київ : КНЕУ, 2009. 571 с.
51. Зеліско І. М. Управління фінансовим забезпеченням діяльності аграрних холдингів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 24. С. 7–10.
52. Ільчук В. П., Шпомер Т. О. Фінансове забезпечення сталого розвитку підприємств реального сектора економіки. *Проблеми економіки*. 2018. № 2. С. 310–316.
53. Першко Л. О. До питання створення механізму фінансового забезпечення діяльності підприємств. *Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету*. Луганськ: Вид-во ЛНАУ, 2004. № 37 (49). С. 99–103.

54. Фінанси: навч. посіб.; за ред. д-р екон. наук, проф. С. І. Юрія. Тернопіль : Карт-бланш, 2012. 357 с.
55. Кириленко О. П. Фінанси (Теорія та вітчизняна практика): навч. посіб. Тернопіль: Астон, 2002. 212 с.
56. Фінанси: навч. посіб.; за ред. І. В. Оспіщева. Київ : Знання, 2012. 415 с.
57. Москаль О. І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / О. І. Москаль, Ін-т аграр. економіки УААН. К., 2001. 18 с.
58. Романенко О. Р. Фінанси : підручник. К.: Центр навч. л-ри, 2006. 312 с.
59. Бюджетний менеджмент: підручник . В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред. В. Федосова. К. : КНЕУ, 2004. 864 с.
60. Погріщук Г. Б. Фінансове забезпечення охорони навколишнього природного середовища: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.04.01. Тернопіль, 2005. 245 с.
61. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку України : монографія / [М. І. Дибя, О. М. Юркевич, Т. В. Майорова, І. В. Власова та ін.]; за ред. д.е.н., проф. М. І. Дибя і к.е.н., доц. О. М. Юркевич. Київ : КНЕУ, 2013. 425 с.
62. Зянько В. В., Стасюк Н. Л., Дун Сін'їн Сутність та джерела фінансового забезпечення інноваційної діяльності малих підприємств. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 4. С 57-62.
63. Колодізєв О. М. Методологічні засади фінансового забезпечення управління інноваційним розвитком економіки: монографія Харків : ВД ІНЖЕК, 2009. 278 с
64. Лагутіна К. Фінансовий механізм інноваційної діяльності у корпоративному секторі економіки України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. Київ: ВПЦ «Київський університет». Вип. 112. 2009. С. 27-29.
65. Федосов Ю.О. Фінансове забезпечення розвитку інноваційної системи України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Чернігів, 2016. 20 с.

66. Пилип'юк Я. В. Теоретичні засади процесу визначення сутності фінансового забезпечення інноваційного розвитку. *Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць*. Львів: РВВ НЛТУ України, 2015. Вип. 25.4. С. 253–258.
67. Петрашевська, А., Колонтай, С., & Проноза, О. (2024). КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА. *Київський економічний науковий журнал*, (5), 108-113. <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-5-16>.
68. Бестужева, С. (2023). ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИБОРУ ФОРМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА. *Економіка та суспільство*, (47). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-60>.
69. Крупка М. І., Рушишин М. О. Методи фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств. *Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції Національного університету “Запорізька політехніка”, м. Запоріжжя, 13-14 травня 2021 р. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2021. С. 110-112.
70. Зеліско, І., & Асан, А. (2024). Роль фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств у формуванні конкурентоспроможної економіки регіонів України. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, (19), 331-337. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.19.39>
71. Єпіфанова І. Ю. Особливості формування фінансових ресурсів вітчизняними підприємствами . Становлення економіки України у післякризовий період: ризики та проблеми розвитку. За ред. О. О. Непочатенко. Частина 2. Умань : вид. «Сочінський», 2012. 416 с.
72. Даценко , А. (2024). ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ. *Економіка та суспільство*, (61). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-61>.

73. Адамів, М. Є., & Ганас, В. С. (2024). Управління фінансовими ресурсами підприємства: процесно-структурований підхід. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (16). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-16-04-14>
74. Дропа Я. Б, Макаренко У. Б. Сутність і методи фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку України Проблеми системного підходу в економіці. 2019. Вип. 1(2). С. 91-98.
75. Непочатенко О. О., Мельничук Н.Ю. Фінанси підприємств [текст] : підручник. Київ : “Центр учбової літератури”, 2013. 504 с.
76. Єпіфанова І. Ю. Організаційно-економічний механізм управління фінансовим забезпеченням інноваційної діяльності підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 3. С. 78–81
77. Воробйов Ю. М. Фінансове забезпечення діяльності будівельних підприємств . *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2012. №1. <https://ta.cfuv.ru/wp-content/uploads/2015/07/166.pdf>.
78. Філіпова Н. В. Теоретико-методологічні підходи до дослідження дефініції «фінансове забезпечення» в охороні здоров'я. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 1. С. 245 – 251.
79. Белоусова С.В. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ *Науковий вісник Ужгородського університету . Серія Економіка*. 2017 . Випуск 1 (49). Т.2. С.237-241
80. Тивончук С. В. Особливості фінансового забезпечення сільського господарства у Франції і Україні . С. В. Тивончук, Я. О. Тивончук . *Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит*. 2013. № 1. - С. 61-69.
81. Zelisko I. M. Eurointegration determinants of agricultural holdings. *Molody vcheny*. 2016. №12 (39) . p.747-751.
82. Ільїна К.О. Формування системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку у відкритій економіці України : автореф. дис. ...канд. екон. наук :

- 08.00.08 / Ільїна Катерина Олександрівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Л., 2011. 20 с.
83. Зінько Н.Я. Удосконалення банківського та небанківського фінансування інноваційної діяльності в Україні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08/ Нац. Банк України, Ун-т банк. справи, Львів ін-т банк. справи. Львів, 2003. 203 с.
84. Возняк Г. В. Інноваційна діяльність промислових підприємств та способи її фінансування в Україні : монографія . Г. В. Возняк, А. Я. Кузнєцова. К. : УБС НБУ, 2007. 183 с.
85. Єпіфанова І. Ю. Аналіз фінансового забезпечення інноваційної діяльності вітчизняних підприємств у сучасних умовах. *Вісник національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2012. № 722. С. 65–70.
86. Онишко С. Фінансовий потенціал інноваційного розвитку економіки. *Фінанси України*. 2003. 6. С. 67–74.
87. Свірський В. Фінансовий потенціал: теоретико -концептуальні засади. *Світ фінансів*. 2007. 4(13). С. 43–51.
88. Житар, М. (2025). ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ ЗВ'ЯЗКУ: СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ. *Сталий розвиток економіки*, (1 (52), 144-149. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-20>
89. Офіційний сайт Державної служби статистики України. <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
90. Ковтуненко К. В., Нестеренко О. В. Стратегія вибору альтернативного джерела фінансування інноваційної діяльності підприємства. *Modern Economics*. 2017. № 5. С. 36-49.
91. Ramadani V. Business angels: who they really are. *Strategic Change*. 2009. № 18. Р. 249-258.
92. Єпіфанова І. Ю. Управління інноваційною діяльністю промислових підприємств: теоретико-методологічні аспекти фінансового забезпечення : Монографія. Вінниця : ВНТУ, 2019. 384 с

93. Руцишин М. О. Чинники формування фінансового забезпечення розвитку вітчизняних підприємств на інноваційних засадах. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 3. С. 17-23.
94. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю. Сучасні альтернативні джерела фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств. Сучасні підходи до соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку суб'єктів національного господарства: монографія / за ред. Л. М. Савчук, Л. М. Бандоріної. Дніпро: Пороги, 2020. С. 190-205.
95. Журавльова Т. О. Формування фінансових ресурсів підприємства в умовах кризи. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 42-45.
96. Нечипоренко А. В., Рибалкіна А. О. Теоретичні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8361>.
97. Петик М. І. Модель функціонування механізму формування фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва. *Науковий вісник НЛТУ*. 2012. Вип. 22.07. С. 253-258.
98. Рубанов П. М. Альтернативне он-лайн фінансування для малого підприємництва: крос-країновий аналіз. *Інтелект-XXI*. 2017. № 5. С. 89-95.
99. Стецюк П. А. Фінансова архітектоніка забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2014. №150. С. 33–40.
100. Гончаров С. М. Тлумачний словник економіста К. : Центр учбової літератури, 2009. 264 с.
101. Зеліско І.М., Асан Айсулу, Халімон С.М. (2024). Концептуальні засади інноваційної трансформації підприємств в контексті підвищення конкурентоспроможності регіонів України. *Інклюзивна економіка*. № 1 (03). С.117-123. https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.3-18
102. The Global Innovation Index 2023.- <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023-en-mainreport-global-innovation-index-2023-16th-edition.pdf>

103. Global Sustainable Competitiveness Index 2023. <https://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index/the-index>
104. The Global Talent Competitiveness Index 2023. <https://www.insead.edu/system/files/2023-11/gtci-2023-report.pdf>
105. European Innovation Scoreboard 2023. <https://op.europa.eu/en/web/eu-law-and-publications/publicationdetail/-/publication/04797497-25de-11ee-a2d3-01aa75ed71a1>
106. Gross national income per capita 2022, Atlas method and PPP. World Development Indicators database, World Bank, retrieved 1 July 2023. https://databankfiles.worldbank.org/public/ddpext_download/GNIPC.pdf
107. Закон України Про наукову і науково-технічну діяльність. 26 листопада 2015 року № 848-VIII – <https://zakon.rada.gov.ua>.
108. Про утворення Фонду розвитку інновацій. Розпорядження КМУ від 07 листопада 2018 р. № 895-р . <https://kmu.gov.ua>
109. Zelisko I., Assan A. Conceptual determinants of management of financial support for innovative development of telecommunication enterprises. Adaptation mechanisms of socio-economic systems to global changes and challenges: resource-efficient technologies, environmental protection, security, sustainable development. Scientific monograph. Plovdiv: HSSE Publishing Complex, 2024. 319 p. 53-69. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/63115>. DOI: [10.5281/zenodo.12519332](https://doi.org/10.5281/zenodo.12519332)
110. Європейська бізнес асоціація. <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analityka/>
111. Sachs, J.D., Lafortune, G., Fuller, G., Drumm, E. (2023). Implementing the SDG Stimulus. Sustainable Development Report 2023. Paris: SDSN, Dublin: DublinUniversity Press, 2023. 10.25546/102924 . <https://www.sdgindex.org/>
112. GLOBA SUSTAINABLE DEVELOPMENT REPORT 2023. KEY MESSAGES. <https://sdgs.un.org/gsdr/gsdr2023>
113. Цілі сталого розвитку ООН. <https://ukraine-is-europe.org/uk/czili-stalogo-rozvytku-onn/>

114. За даними Київської школи економіки. <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-ostannimi-obrahunkami-zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-infrastrukturi-standovit-103-9-mlrd/>
115. Звіт про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку за 2023 рік. <https://skilky-skilky.info/wp-content/uploads/2024/04/Zvit-pro-dialnist-NKEK-za-2023-rik.pdf>
116. НКЕК. Реєстр постачальників електронних комунікаційних послуг. <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=55&language=uk>
117. Телекомунікації України: каталог компаній України. (2023). YC.Market Catalog. URL: <https://catalog.youcontrol.market/telekomunikatsii>
118. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>
119. Цілі сталого розвитку ООН. <https://ukraine-is-europe.org/uk/czili-stalogo-rozvytku-onn/>
120. GLOBAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT REPORT 2023. KEYMESSAGES. <https://sdgs.un.org/gedr/gedr2023>
121. Global Sustainable Development Report 2023. Advance, Unedited Version. <https://sdgs.un.org/sites/default/files/2023-06/Advance%20unedited%20GSDR%2014June2023.pdf>
122. Mobile Industry Impact Report Summary2023. https://www.gsma.com/solutions-and-impact/connectivity-for-good/external-affairs/gsma_resources/2023-mobile-industry-impact-report-summary/2023. Mobile Industry Impact Report Summary.
123. Зеліско І. М., Сараненко А.М. Роль інновацій мобільної індустрії у досягненні глобальних цілей сталого розвитку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2021. №1(57). С. 38-47 .
124. Офіційний сайт компанії “Київстар”. Інформація для стейкхолдерів. Kyivstar . URL: <https://kyivstar.ua/about/investors-and-shareholders/issuers>
125. Офіційний сайт ПрАТ «ВФ Україна». URL: <https://www.vodafone.ua/company/investors/zvity-ta-rezultaty/finansovi-rezultaty>

126. Офіційний сайт ТОВ «lifecell». URL: https://www.lifecell.ua/uk/pro_lifecell/finansovi-ta-operacijni-dani/riczni-zviti/
127. Офіційний сайт міжнародної групи VEON. We are VEON. VEON. URL: <https://www.veon.com/investors/#tab-item-104>
128. Телекомунікації України. YO MARKET Catalog. URL: <https://catalog.youcontrol.market/telekomunikatsii>
129. Галузь телекомунікацій: цифри та факти. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку. URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=138&language=uk>
130. Фінансова звітність за 2006–2023 роки. Kyivstar. URL: <https://kyivstar.ua/about/investors-and-shareholders/issuers>
131. Фінансові результати. Vodafone. URL: <https://www.vodafone.ua/company/investors/zvity-ta-rezultaty/finansovi-rezultaty>
132. Річні звіти за МСФЗ. LifeCell. URL: https://www.lifecell.ua/uk/pro_lifecell/finansovi-ta-operacijni-dani/riczni-zviti/
133. Oksana Havrysh, Stepan Kubiv, Lidia Avramchuk, Maryna Martynenko, Artem Kyrychenko, Assan Aisulu (2023). Features of income formation of telecommunications market organizations. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 5 (52), 134–148. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.52.2023.4141>.
134. Франко Л. С. Роль цифрової трансформації інновацій у підвищенні конкурентоспроможності України: сучасний стан та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1636>
135. Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти [Електронний ресурс]: Підручник / І.Л. Якименко, Л.П. Петрашко, Т.М. Димань, О.М. Салавор, Є.Б. Шаповалов, М.А. Галабурда, О.В. Ничик, О.В. Мартинюк. К.: НУХТ, 2022. 337 с.

136. Чмерук Т. Досвід Ізраїлю як розвинутої інноваційної економіки. https://economy.24tv.ua/dosvid_izrayilyu_yak_rozvinutoyi_innovatsiynoyi_ekonomiki_n1268046.
137. Педченко Н. С., Стрілець В. Ю., Франко Л. С. Особливості державної інноваційної політики в епоху Індустрії 4.0. Комерціалізація інновацій в умовах індустрії 4.0 : монографія / за заг. ред. Сагер Л. Ю. Суми : Сумський державний університет, 2023. С. 326-334. <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/93474/1/Sager.pdf>.
138. Європейський Зелений Курс (European Green Deal). Представництво України при Європейському Союзі. URL: <http://surl.li/icmki>
139. Чугунов І.Я., Канєва Т.В., Любчак І.С. ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ В УКРАЇНІ *ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО*. 56 .2023. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3082/3005>
140. European Commission. European green bond standard. 2023. URL: <http://surl.li/npnbz>
141. Зінчук Т., Паламарчук Т., Усюк Т. Діалектика розвитку «зеленої економіки» в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*. 2022. (44). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-86>.
142. Дзюбак К. М. Фінансові інструменти формування зеленої економіки. *Modern economics*. 2023. № 39. С. 26-32. http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2023_39_6
143. Франко Л. С. Зелені облігації як ключовий інструмент інноваційної політики: досвід зарубіжних країн. The 48–th International scientific and practical conference «Recent Trend in Science and Technology: Global Challenges» (March 20–21, 2023) *Myśl Naukowa*, Poland, Lublin. 2023. С. 118–125.
144. Нестор О. Ю. Публічно-приватне партнерство: сутність, особливості та проблеми розвитку на тлі пандемії COVID-19. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2021. Вип. 2. С. 58-68. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001335592>

145. Public-Private Partnerships: Reference Guide Version 3. Washington, DC: World Bank, 2017. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29052>
146. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>
147. Пілявоз Т. М., Глущенко Л. Д. Методичний підхід до оцінювання результатів інноваційного розвитку підприємства на базі інтегрального показника рівня інноваційного розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6398>
148. Глущенко Л. Д., Крупський Я. В. Методичний інструментарій комплексної характеристики стану та оперативного прогнозування інноваційної діяльності промислового підприємства. *Економічний простір*. 2015. Вип. 94. С. 5–14.
149. Коледіна К. О. Науково-методичні підходи до оцінки інноваційного розвитку промислових підприємств. *Молодий вчений*. 2018. № 7. С. 489- 492.
150. Малюта Л. Оцінювання рівня інноваційного розвитку промислового підприємства. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2011. № 1 (4). URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11mlyrpp.pdf>
151. Top 10 Telecom Industry Trends & Innovations in 2022.StartUs. 2022. URL: <https://www.startus-insights.com/innovators-guide/top-10-telecom-industry-trends-innovations-in-2021>
152. Гудзь О. Є. Інноваційні моделі управління підприємств на основі інформаційно-комунікаційних технологій. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 1 (23). С. 4-11.
153. Сосновська О. О. Методологія побудови фінансової архітектури підприємств зв'язку. *Інноваційна економіка*. 2019. № 1–2. С. 113–118.
154. Зеліско І.М., Сосновська О.О. Аналіз впливу глобальних ризиків сучасності на функціонування вітчизняних підприємств зв'язку. *Бізнес Інформ : науковий журнал*. 2018. №12 . С. 232–238.
155. PEST Analysis Ultimate Guide: Definition, Template, Examples. URL: <https://pestleanalysis.com/pest-analysis>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Основні законодавчі акти у сфері електронних комунікацій

№	Назва нормативно-правового документу	Зміст
1	Закон України «Про електронні комунікації»	Презентовано правові та організаційні основи державної політики у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра; права, обов'язки та відповідальність фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у відповідній діяльності або користуються електронними комунікаційними послугами.
2	Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку»	Представлено правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку, її завдання, функції, повноваження та порядок їх здійснення.
3	Закон України «Про доступ до об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики з метою розвитку електронних комунікаційних мереж»	Презентовано правові, економічні та організаційні засади забезпечення доступу до інфраструктури об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики, кабельної каналізації електрозв'язку, будинкової розподільної мережі для розташування технічних засобів електронних комунікацій з метою забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні; встановлює повноваження органів державної влади, органів місцевого самоврядування; визначає права та обов'язки осіб, які беруть участь у господарських відносинах.
4	План розподілу і користування радіочастотним спектром в Україні	Регламентовано розподіл смуг радіочастот радіослужбам в Україні; визначаються смуги радіочастот спеціального та загального користування, перелік радіотехнологій, що використовуються в Україні, з визначенням смуг радіочастот та радіослужб, яким вони відповідають, та термінів припинення їх використання.
5.	Національний план нумерації України	Презентовано формат і структуру ресурсу нумерації: коди, номери, ідентифікатори, що використовуються для позначення (ідентифікації) електронних комунікаційних мереж, кінцевих пунктів мережі, послуг, кінцевого (термінального) обладнання абонентів в електронних комунікаційних мережах загального користування; встановлюються послідовності набору цифр, символів з описом використання префіксів, суфіксів та додаткової інформації, необхідних для вибору мереж, послуг в електронних комунікаційних мережах.

ДОДАТОК Б

Динаміка індикаторів фінансового стану ПрАТ «Київстар»

Індикатори	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
К _{авт}	0,67	0,56	0,42	0,42	0,54
К _{вк/зал кап}	2,05	1,27	0,73	0,72	1,2
К _{фін стійк}	0,68	0,66	0,68	0,79	0,74
К _{ман ВК}	-0,08	-0,46	-0,56	-0,27	-0,43
К _{заб ВОК}	-0,21	-3,3	-2,86	-1,09	-1,2
К _{чист заборгов.}	0,28	0,67	0,85	0,48	0,75
К _{покрит}	0,82	0,23	0,26	0,48	0,83
К _{шв ліквід}	0,82	0,22	0,25	0,47	0,82
К _{абсол лікв}	0,67	0,11	0,14	0,27	0,45
К _{Р кап}	0,28	0,09	0,1	0,32	0,27
К _{Рвк}	0,45	0,15	0,21	0,65	0,55
К _{Р прод, роб, посл}	1,48	1,88	1,95	1,91	1,36
К _{Р продажів}	0,36	0,4	0,41	0,39	0,31
К _{Р госп дія-ті}	0,52	0,65	0,74	0,63	0,48

ДОДАТОК В

Динаміка індикаторів фінансового стану ПрАТ «ВФ Україна»

Індикатори	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
$K_{\text{авт}}$	0,47	0,57	0,41	0,44	0,42
$K_{\text{вк/зал кап}}$	0,90	1,36	0,70	0,77	0,72
$K_{\text{фін стійк}}$	0,71	0,73	0,86	0,86	0,86
$K_{\text{ман ВК}}$	-0,27	-0,25	0,71	0,68	0,90
$K_{\text{заб ВОК}}$	-0,8	-1,16	0,68	0,68	0,72
$K_{\text{чист заборгов.}}$	1,49	1,068	2,46	1,56	2,62
$K_{\text{покрит}}$	0,55	0,46	3,11	3,15	3,64
$K_{\text{шв ліквід}}$	0,53	0,42	3,08	3,12	3,62
$K_{\text{абсол лікв}}$	0,4	0,28	2,87	2,88	3,12
$K_{\text{Р кап}}$	0,07	0,1	0,03	0,10	0,01
$K_{\text{Рвк}}$	0,13	0,19	0,08	0,24	0,07
$K_{\text{Р прод, роб, посл}}$	0,81	0,92	0,99	1,19	1,37
$K_{\text{Р продажів}}$	0,16	0,14	0,07	0,19	0,06
$K_{\text{Р госп дія-ті}}$	0,16	0,184	0,07	0,24	0,05

ДОДАТОК Г

Динаміка індикаторів фінансового стану ТОВ «Лайфселл»

Індикатори	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
$K_{авт}$	0,32	0,33	0,46	0,47	0,49
$K_{вк/зал\ кап}$	0,48	0,32	0,85	0,9	0,96
$K_{фін\ стійкості}$	0,49	0,49	0,67	0,72	0,65
$K_{ман\ ВК}$	-1,42	-1,39	-0,57	-0,38	-0,29
$K_{заб\ ВОК}$	-9,01	-7,7	-4,05	-1,87	-0,68
$K_{чист\ заборгованості}$	2,42	1,47	2,39	1,64	1,40
$K_{покриття}$	0,05	0,11	0,20	0,35	0,60
$K_{швидкої\ ліквідності}$	0,10	0,11	0,19	0,34	0,58
$K_{абсол\ ліквідності}$	0,05	0,06	0,14	0,28	0,48
$K_{R\ капіталу}$	-0,04	-0,08	0,15	0,04	0,05
$K_{R\ власного\ капіталу}$	-0,13	-0,25	0,16	0,04	0,11
$K_{R\ прод,\ роб,\ посл}$	0,22	0,29	0,35	0,48	0,50
$K_{R\ продажів}$	-0,11	-0,20	0,38	0,07	0,10
$K_{R\ госп\ діяльності}$	-0,10	-0,16	0,27	0,08	0,11

ДОДАТОК Д

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Державного університету
інформаційно-комунікаційних
технологій,

член кореспондент НАН України,

доктор технічних наук, професор

 Олександр КОРЧЕНКО« 26 » 2025 р.**АКТ**

впровадження в освітній процес Державного університету інформаційно - комунікаційних технологій наукових результатів Асан Айсулу, одержаних під час проведення дисертаційного дослідження на тему: «Управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств» на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 073 «Менеджмент»

Комісія у складі :

голови комісії - Директора Навчально-наукового інституту менеджменту та підприємництва, к.е.н., доцента Петровської С.В.;

членів комісії:

завідувача кафедри менеджменту, к.е.н., доцента Сороки А.М.; професора кафедри менеджменту, д.е.н., професора Засанського В.В., завідувача кафедри економіки, д.е.н., професора Гусєвої О.Ю. провела роботу щодо визначення фактичного впровадження результатів наукового дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії Асан Айсулу в освітній процес Державного університету інформаційно - комунікаційних технологій.

У результаті проведеної роботи комісія встановила :

1. Наукові результати, одержані Асан Айсулу використовуються під час навчальних занять зі здобувачами вищої освіти освітніх рівнів «Бакалавр», «Магістр» за спеціальностями 073 «Менеджмент», 075 «Маркетинг», 051 «Економіка», а саме:

- науково-методичний підхід до оцінювання рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств - під час проведення занять з дисциплін «Менеджмент», «Інноваційний менеджмент», «Провайдинг інновацій в галузі ТК»;

- концептуальну модель покращення фінансового забезпечення сталого інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств - під час проведення

занять з дисциплін «Управлінський аналіз діяльності підприємств», «Менеджмент стратегічних змін»;

- теоретико-методичне підґрунття дизайну фінансової архітектури телекомунікаційних підприємств - під час проведення занять з дисциплін «Управління венчурним бізнесом», «Корпоративне управління», «Організація проведення наукових досліджень в менеджменті»;

- комплексна система управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств - під час проведення занять з дисциплін «Управління фінансовою діяльністю підприємств», «Управління конкурентними перевагами», «Стратегічне управління інноваційним розвитком».

2. Зазначені результати наукових досліджень Асан Айсулу представлені у формі окремих навчальних питань та включені до методичних розробок для проведення лекційних, семінарських та практичних занять, які проводяться у Державному університеті інформаційно - комунікаційних технологій.

Голова комісії :

Директор Навчально-наукового інституту
менеджменту та підприємництва,
к.е.н., доцент

Світлана ПЕТРОВСЬКА

Члени комісії:

завідувач кафедри менеджменту,
к.е.н., доцент

Анна СОРОКА

професор кафедри менеджменту,
д.е.н., професор

Володимир ЗАСАНСЬКИЙ

завідувач кафедри економіки,
д.е.н., професор

Ольга ГУСЕВА

Товариство з обмеженою відповідальністю «лайфселл»
вул. Солом'янська, 11, літера «А», м. Київ, 03110, Україн
тел.: +38(044) 233-31-31, факс: +38 (044) 594-40-90
e-mail: reception@lifecell.com.ua, web: www.lifecell.com.ua
Код ЄДРПОУ: 22859846

Вих. № 4/18
від 2025-03-27

Довідка
про впровадження результатів наукового дослідження здобувача
наукового ступеня доктора філософії
Асан Айсулу

В умовах стрімкого зростання рівня діджиталізації національної економіки та загострення конкуренції на внутрішніх і зовнішніх ринках, з метою забезпечення сталого розвитку та зростання конкурентоспроможності економічних суб'єктів, важливого значення набуває активізація інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. Визначальним трендом успішного функціонування будь-якої системи в умовах глобалізаційних трансформацій є інноваційний розвиток. Інновації уможливають формування конкурентних переваг, які сприяють отриманню лідерських позицій підприємствами та галузями.

Проведені наукові дослідження Асан Айсулу та отримані науково - практичні результати щодо управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств вважаємо актуальними для використання у практичній діяльності ТОВ «Лайфселл» та інших компаній, які здійснюють діяльність з надання електронних комунікаційних послуг.

Розроблений автором концепт - сценарій оцінки рівня інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств дозволяє надати комплексну характеристику процесу інноваційного розвитку підприємства за окремими фазами, обґрунтувати методичний інструментарій та здійснити якісне оцінювання рівня інноваційного розвитку підприємства. Використання отриманих результатів оцінки стану інноваційного розвитку підприємства є важливим підґрунтям для визначення орієнтирів подальшого інноваційного поступу та прийняття оптимальних управлінських рішень, що сприятимуть позитивній фінансовій результативності та покращенню фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств.

Спеціаліст з управління

Бусгосва Т. В.

ТОВ «СМАРТ-МАК»

ЄДРПОУ 42414107
Генадія Воробйова 13А-120
Київ, 03049, Україна
+38 050 510 9925
+38 067 494 7494
info@smart-maic.com

Вих. № 1/10
від 2024-10-22

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії Асан Айсулу

Сьогодення українського бізнесу в сфері інформації та телекомунікацій характеризується значною турбулентністю та динамічністю, що потребує постійного адекватного реагування та відповідного корегування системи управління підприємством, фінансової стратегії та фінансового забезпечення його діяльності. Зростання ступеня впливу фінансових ризиків на фінансове забезпечення та фінансові результати діяльності підприємств, пов'язане із військовими подіями в Україні, стрімкими змінами економічної ситуації в країні та на фінансовому ринку, розширенням сфери фінансових відносин, появою нових фінансових технологій та інструментів.

Вважаємо, що результати науково-дослідної роботи Асан Айсулу є актуальними та в умовах функціонування у ризиковому фінансовому середовищі мають практичний інтерес для ТОВ «СМАРТ-МАК».

Особливої уваги набувають запропоновані інструменти та методи управління фінансовими ризиками підприємств сфери інформації та телекомунікацій, що уможливають прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо оптимізації фінансових ризиків в умовах нестійкого економічного середовища.

Запропонована система управління ризиками підприємств дозволяє стабілізувати найважливіші стратегічні показники ефективності діяльності підприємств.

Директор

Жоголев О.С.

Вих № 1128/24

Від 22.11.2024

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача
наукового ступеня доктора філософії Асан Айсулу

За умов турбулентного економічного сьогодення, поглиблення глобалізаційних процесів та конкуренції, економічне відродження України повинно ґрунтуватися на формуванні національної економіки інноваційного типу, яке супроводжується трансформацією суспільних та виробничих відносин. Одним із пріоритетних напрямів економічного поступу України є публічно-приватне партнерство.

Вважаємо, що наукові та практичні результати, отримані в процесі проведених наукових досліджень Асан Айсулу є актуальними та мають значний практичний інтерес для модернізації державного регулювання фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств. Розглянуто наукові рекомендації Асан Айсулу щодо стимулювання розвитку публічно-приватного партнерства у сфері інформації та телекомунікацій сприятимуть оптимізації витрат, позитивній фінансовій результативності діяльності партнерів та досягненню суспільної ефективності від реалізації спільних проєктів.

Запропонований комплекс фінансових мотиваційних тригерів, який складається з прямої фінансової підтримки та фінансового гарантування, страхового захисту, надання субсидій та пільг узгоджує інтереси та гармонізує партнерські взаємовідносини між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та приватним бізнесом для вирішення суспільно значущих проблем на довготривалий період часу.

Директор

Хоменко Є.Ю.

ТОВ «ІТ Спеціаліст», 03124, Україна, м.Київ
бул. Вацлава Гавела, 6, корпус 3
ЄДРПОУ 39230764, +38 044 390 81 90

№ 964 від 28.05.2024 р.

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача
наукового ступеня доктора філософії
Асан Айсулу

Компанія ТОВ «ІТ СПЕЦІАЛІСТ» прийняв до впровадження науково-практичні рекомендації Асан Айсулу щодо управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку підприємств. Запропонована стратегія покращення фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств включає пріоритетні напрями забезпечення підприємств власними та залученими фінансовими ресурсами, що уможливають їх інноваційний розвиток.

Науково-практичні рекомендації запропоновані автором є актуальними та обґрунтованими, які сприятимуть покращенню інноваційної діяльності та підвищенню фінансової результативності діяльності ТОВ «ІТ СПЕЦІАЛІСТ».

Вважаємо за доцільне використання науково-практичних розробок Асан Айсулу у практичній діяльності підприємств.

Директор
ТОВ «ІТ СПЕЦІАЛІСТ»

Олексій Морозов

Додаток Є

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті у виданнях, проіндексованих у Scopus:

1. Oksana Havrysh, Stepan Kubiv, Lidia Avramchuk, Maryna Martynenko, Artem Kyrychenko, Assan Aisulu (2023). Features of income formation of telecommunications market organizations. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 5 (52), 134–148. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.52.2023.4141>. (Особистий внесок здобувача: здійснено аналіз фінансових показників діяльності телекомунікаційних підприємств та обґрунтовано фінансові аспекти їх функціонування) .
2. Oksana Zghurska, Olena Vynogradova, Oleksandr Yerankin, Olena Korchynska, Nataliia Ovsiienko, Aisulu Assan (2024). Media planing as a nessessary condition for increasing the efficiency of business structures`digital marketing activities. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(54), 578–590. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4271> <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.54.2024.4271> (Особистий внесок здобувача: розроблено концептуальну схему створення цифрового медіаплану, як важливої складової цифрового маркетингу для досягнення високих показників ефективності маркетингової діяльності).

Статті у виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз Index Copernicus:

3. Зеліско І.М., Асан Айсулу, Ху Сунцзе Фінансова парадигма інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств в умовах цифрової трансформації економіки. *Економічний простір*. 2021. № 175. С.59-64.<http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/995>. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/175-11>(Особистий внесок здобувача: розроблено стратегію покращення фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств).

4. Виноградова О. В., Асан А., Чарна О.О. Конкурентоспроможність підприємства як економічна категорія. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2021. № 3(37). С. 4-11. DOI: [10.31673/2415-8089.2021.030101](https://doi.org/10.31673/2415-8089.2021.030101). (Особистий внесок здобувача: обґрунтовано комплексну характеристику конкурентоспроможності та визначено її місце в системі економічних категорій).
5. Халімон Т.М., Асан Айсулу Інноваційні тренди цифрової трансформації телекомунікаційних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 10. С.59-64. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1510>. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.10.59> (Особистий внесок здобувача: систематизовано специфічні властивості функціонування телекомунікаційних підприємств в умовах цифрової трансформації).
6. Асан Айсулу Теоретичні аспекти фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2024. № 50. С.19-24. URL: <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/828> DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2024-50-3> (Особистий внесок здобувача: запропоновано пріоритетні напрями покращення фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств).
7. Зеліско, І., & Асан, А. (2024). Роль фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств у формуванні конкурентоспроможної економіки регіонів України. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, (19), 331-337. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.19.39> (Особистий внесок здобувача: доведено взаємозалежність фінансового стану підприємств та конкурентоспроможності).
8. Зеліско І.М., Асан Айсулу, Халімон С.М. (2024). Концептуальні засади інноваційної трансформації підприємств в контексті підвищення конкурентоспроможності регіонів України. *Інклюзивна економіка*. № 1 (03). С.117-123. https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.3-18 (Особистий внесок здобувача: обґрунтовано засади інноваційної трансформації підприємств з метою підвищення конкурентоспроможності регіонів України).

Розділ у колективній монографії у зарубіжному виданні:

9. Zelisko I., Assan A. Conceptual determinants of management of financial support for innovative development of telecommunication enterprises. Adaptation mechanisms of socio-economic systems to global changes and challenges: resource-efficient technologies, environmental protection, security, sustainable development. Scientific monograph. Plovdiv: HSSE Publishing Complex, 2024. 319 p. 53-69. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/63115>. DOI: [10.5281/zenodo.12519332](https://doi.org/10.5281/zenodo.12519332) (Особистий внесок здобувача: розроблено теоретико-методологічні засади вдосконалення управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку підприємств).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Зеліско І.М., Асан Айсулу Пріоритетні напрями фінансової стратегії інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств. *Підприємницька, торговельна, біржова діяльність: тенденції, проблеми та перспективи розвитку: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції* (15 – 16 лютого 2022 року) Київ: Державний університет телекомунікацій, 2022. 216 с., С.107-111.(Особистий внесок здобувача: обґрунтовано основні напрями фінансової стратегії інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств).

11. Assan Aisulu Innovative paradigm of telecommunications enterprises competitiveness management. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices: Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference (November 10-11, 2022)*. Gen. Edit. Olha Prokopenko, Yuliia Popova, Tallinn: Teadmus OÜ, 2022, 52 p., P. 10-11.

12. Зеліско Інна, Асан Айсулу Сучасні детермінанти цифрової трансформації економіки України. *Publisher.agency: Proceedings of the 2nd International Scientific Conference «Academics and Science Reviews Materials»* (March 9-10,2023). Helsinki, Finland, 2023. 247p., P.198-202.(Особистий внесок здобувача: проаналізовано рівень розвитку цифрової економіки в Україні).

13. Зеліско Інна, Асан Айсулу Цифрова трансформація вітчизняних телекомунікаційних підприємств, як інноваційний драйвер повоєнного розвитку національної економіки. *Наука та інновації: сучасний вектор розвитку науки та світу: збірник тез доповідей науково-практичних конференцій Міжнародного наукового форуму* (м. Київ., 25-26 травня 2023 року). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2023. 186 с., С. 171-173. (Особистий внесок здобувача: узагальнено основні напрями цифрової трансформації вітчизняних телекомунікаційних підприємств та вплив на інноваційний розвиток національної економіки).

14. Зеліско І.М., Асан Айсулу Цифрова трансформація підприємств в умовах післявоєнного відновлення економіки України. *Фінансово-кредитне та обліково-аналітичне забезпечення післявоєнного відновлення економіки України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 жовтня 2023 р.* Київ: НУБіП України, 2023. 608 с., С. 429-431. (Особистий внесок здобувача: обґрунтовано необхідність цифрової трансформації підприємств у післявоєнному відновленні економіки України).

15. Асан Айсулу Теоретичні тренди фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств. *International scientific conference «World economy and civilizational progress amidst polystructural changes: economic-technological, resource, political-legal, security-social factors» : conference proceedings (April 16–17, 2024. Uzhhorod, Ukraine)*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. 284 p., pp. 174-179.

Додаток Ж**ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ**

1. III Міжнародна науково-практична конференція «Підприємницька, торговельна, біржова діяльність: тенденції, проблеми та перспективи розвитку», ДУІКТ, м. Київ, 15 – 16 лютого 2022 р.

Тема доповіді: «Пріоритетні напрями фінансової стратегії інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств».

2. Міжнародний науковий форум «Наука та інновації: сучасний вектор розвитку науки та світу», Міжнародний європейський університет, м. Київ, 25-26 травня 2023 р.

Тема доповіді: «Цифрова трансформація вітчизняних телекомунікаційних підприємств, як інноваційний драйвер повоєнного розвитку національної економіки».

3. Міжнародна науково-практична конференція «Фінансово-кредитне та обліково-аналітичне забезпечення післявоєнного відновлення економіки України», Національний університет біоресурсів в природокористування України, м. Київ, 5-6 жовтня 2023 р.

Тема доповіді: «Цифрова трансформація підприємств в умовах післявоєнного відновлення економіки України».

4. Міжнародна наукова конференція «Світова економіка та цивілізаційний поступ в умовах поліструктурних змін: економіко-технологічні, ресурсні, політико-правові, безпекові та соціальні фактори», Ужгородський національний університет, м. Ужгород, 16–17 квітня 2024 р.

Тема доповіді: «Теоретичні тренди фінансового забезпечення інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств».